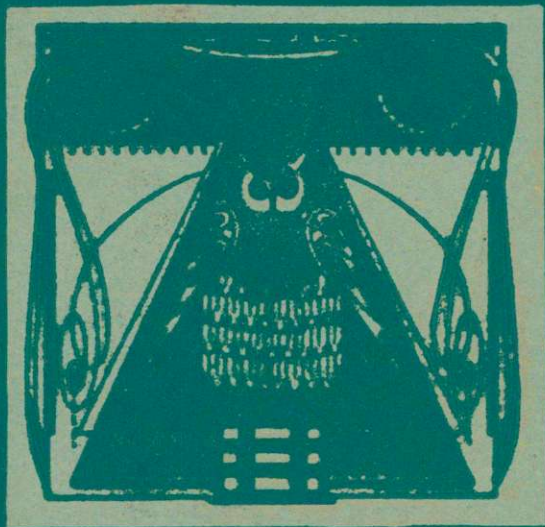

LETNIK XXVI.

J. Urbanek

ŠT. 1.

**DOM
IN
SVET**

**LEPOSLOVJU
ZNANSTVU**

◆ ◆ 1913 ◆ ◆

VSEBINA.

	Stran		Stran
Blagoslovljeni. Božična slika. Spisal K s a v e r		Umetnost	37
Meško	1	To in ono	39
Tiha noč. Zložil Silvin Sardenko	10	 Slike. 	
Božična. Zložil Bogumil Gorenjko	10	J. Vrbanija: Plaketa	1
Novi ljudje. Spisal Stanko Majcen	11	Beg v Egipt	4
Ob zatonu polumeseca. Zgodovinski spomini. Spisal dr. Josip Gruden	17	J. Reynolds: Pevajoči angeli	7
Zarja zadnjega večera. Zložil S. Sardenko	23	Trnovo, nekdanja bolgarska prestolnica	17
Tega je majolka kriva Narodni motiv. Spisal I. M. Dovič	24	Knackfuss: Bitka s Turki pri Nikopolju	20
Zadnje sanje ranjenca. Zložil Domen Otiljev	25	Veles	22
o vojski. Spisal Ivan Cankar	26	Novo leto vrh Triglava	27
Ceste — — — Zložil Jos. Lovrenčič	27	Zaslužna kolajna mesta Zagreba	28
Razvoj novejšje slovenske pisave pa Levčev pravopis. Spisal dr. A. Breznik	28	Dr. Jakob Sket	29
Pisma. Zložil Jos. Lovrenčič	32	Bitolj	33
Književnost	33	Imoviti Črnogorec	34
Glasba	37	Turški beguni prihajajo v Carigrad	35
		Drač	36
		Bolgari pobirajo mrličje pred Čataldžo	38
		Utrdbe pred Odrinom	40

»Dom in Svet« izhaja 25. dne vsakega meseca.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: Andr. Kalan, kanonik, Ljubljana, Marijanišče.

Urednik: dr. Evgen Lampe. — Založnik in lastnik: Katol. Bukvarna. — Tiska Katol. Tiskarna v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravnštvo v Katoliški Bukvarni.

J. VRBANIJA: PLAKETA (darilo »Danice« — »Zarji«).

BLAGOSLOVLJENI.

Božična slika. — Spisal K s a v e r M e š k o.

Da so nam rekli v šoli: Ves svet bo blagoslovljen nocej. Od neba do zemlje bo polno blagoslova in radosti... Pa jih ni!»

Pekoče, od boli drhteče razočaranje in tih srd sta kričala iz besed, ki so padale polagoma, ostro in težko, kakor bi se hotel ob njih zadušiti, iz mladih ust trinajstletnega. Tako polne so bile bridkosti, kakor bi jih govoril težko izkušen mož, kateremu je zamorilo življenje vse solčno veselje in vse svetlo upanje, in mu vpije iz zastrupljenih globočin srca ob vsaki besedi trpljenje in obup.

Vsi v sobi so začutili bridko razočaranje in moreči srd, ki ju ni moglo več nositi in krotiti mlado srce in ju je moralo proti volji vreči v tesni, težeči molk sobe. Vsi so začutili in vsi so se prestrašili. Dekletce, sedeče ob mizi naproti fantu, bratu, se je zdrznilo po vsem slabotnem, nežnem telescu. Zvilo se je, kakor bi jo bil nenadoma kdo udaril z bičem po ozkih plečih, ali bi ji bil porinil kdo nož v srce. Drobní prsti so se drhté zagrebli med liste stare knjige pravljic, v kateri je tiho listala in iskala na ta svečani večer, na sveti večer, v davno znanih, že stokrat pregledanih podobah novih zanimivosti, nove poezije. A našla je je le malo; ker misli niso bile doma, ne v ozki, hladni sobi. Vasovale so ob le-

potah, ki jih je videla pred uro in jih je prinesla s seboj v tihi, borni dom. A sredi lepih sanj je zaječala trpeča duša bratova. Belo lice ji je postalo ob tem še bledejše, da se je zdelo v slabotni svetlobi svetilnice, stoječe sredi mize, povsem brezkrvno, belo kakor najfinejše platno. Le modre žile ob sencih so se odobile za nekaj hipov jasneje iz snežne beline, kakor bi močno in jadrno zaplal po njih val vroče krvi. Velike, čudovito črne oči, ki so sevale kakor dva plamteča bisera iz slonokoščenega okvira in so dajale bledemu in ozkemu, a izredno fino oblikovanemu obrazu prelep sijaj, poln življenja in nenavadne krasote, so začarele s plašnim pogledom mimo svetilnice tja na brata. A že v prihodnjem hipu so blisknile gor in dol po sobi, po očetu, po materi. Še globlje se je sključilo drobno telo nad mizo. Glej, še oče se je ustavil sredi svojega navadnega, nepretrganega hoda gor in dol po sobi. Za hip je prenehal s pokašljevanjem, in tišina v sobi je postala še neznosnejša, še bolj moreča. Mrtvaškotiho je bilo za hip v sobi — ure ni bilo na steni, vsem so nadomeščali njeno tiktakanje enakomerni koraki očetovi in neprestano njegovo pokašljevanje: Khé-khé, khé-khé. A zdaj je utihnil in onemel; niti ne sope, težko in polglasno, kakor sicer vedno. Glej, z vsem zgornjim telesom se je nagnil,

sunkoma se vrgel naprej sem proti mizi, kakor bi hotel v besni jezi planiti proti Petru. S čudno blestečimi očmi strmi v brata. Ali bo planil nanj — zdaj, glej, zdaj — ali ga bo udaril s težko pestjo? Mati pa je dvignila slabotne suhe roke, kakor bi hotela obraniti svoje in sebe samo težke nesreče. Čuj, kakor iz daljave je kriknil sem od štedilnika plašni in obupni njen vzklik:

»Kaj govoriš, otrok!«

A Peter je sedel pri mizi spet trd in lesen kakor poprej. Kakor se vsa ta groza, ki se je hipoma kakor neustavljiv veletok razlila po sobi, ne bi tikala nič njega, je naslonil glavo spet v roke — sama je padla glava na roke, kakor pretrudna in pretežka od žalostnih misli. Tako polna je bila lastna duša boli in bridkosti, da ni čutil one, ki jo je povzročila v treh srcih težka njegova beseda.

Ni prav slišal tudi glasu in globokega vzdihla očetovega: »Saj je povedal resnico!« Bridko, jecajoče priznanje je bil ta vzdih in vendar obenem blagoslovljeno odrešenje. Odrešenje zanj samega po hipnem napadu vroče jeze, odrešenje za hčerko in ženo. Milka se je oddahnila ob njem, ker je srce trepetalo v smrtnem strahu za brata; zakaj dobro je poznala naglo, silno jezo očetovo. Mati pa je zadrhtela, kakor bi jo zazeblo v srce; kakor od kapi zadeta je povesila roke. Vedela je: zelo veliko mora biti trpljenje moževo ta večer, da je tako vdano in mrtvo kvitiral puntarske besede sinove in jim je še sam pritrnil. Khé-khé, khé-khé je spet pokašljal votlo in bolestno, stopajoč s povešeno glavo po dolgi sobi gor in dol, od stene v ozadju, kjer sta stali dve postelji, ob vsakem zidu ena, da je bila na sredi prosta pot, mimo mize do duri, za katerimi je premrzoval velik, mračen štedilnik, in po isti poti nazaj. Tap-tap, tap-tap so se glasili poltibi, skoro drsajoči koraki kakor tiktakanje utrujene ure. Tap-tap, tap-tap...

Peter je strmел spet v knjigo predse, z vročimi, sevajočimi očmi. A misli niso bile ob knjigi. Hrepenenje duše ni iskalo lepote v mrtvih tiskanih besedah knjige, ne v živobarvnih, že precej umazanih slikah. Vun iz dolge, ozke predmestne sobe so hitele misli; plavale so na mogočnih perutih nemirne, iskajoče in koprneče duše vun iz lačnega siromaštva in blede bede tja v pisani, razdraženi in srce in dušo dražeči vrvež mestnih ulic; tja v glasno življenje na trgu tja pred velika, svetla izložbena okna, tja v lepe, tople izbe, razsvetljene od sveč božičnih drevesc, so romale z velikim, vročim koprnenjem.

V mraku je bil s sestro Milko tam, v mestu, v življenju, v lepoti in v veselju.

Zašla sta tudi na trg. Še je bilo tam božičnih drevesc na kupe. Tiho so padale nanje mehke snežinke, kakor bi jim pošiljali angeli iz nebes mala bela pisemca, popisana s tisočnimi lepimi besedami, toplimi pozdravi in iskrenimi naročili. Navzlic metežu je bilo polno ljudi na trgu: srečnih, ki so kupovali, trpečih, posebno otrok, ki so smeli samo gledati, samo natihem hrepeneti. Na prodajalnih mizah pod širokimi prtenimi strehami so vabili piškoti, vse vrste sladkarij. Tik poleg jabolka in orehi. Gospe in gospodje, vodeči za roke otroke, so postajali ob stojnicah, ogledovali, kupovali... »Mama, še to! Ata, to tudi!« — Vsaka taka prošnja je zarezala Petru v srce. Krepkeje je prijel hladno, od snežink vlažno roko Milkino. Čutil je, da se trese ta drobna roka, in prsti se krčijo kakor od boli in žalosti.

Pogledal ji je postrani v lice. Glej, kostanjevi kodri nad čelom so polni snežink. Glej, ali ni krona s fino, polprozorno belo krono, s tako, kakršne vidi včasih v oknih slaščičarn, fine in vse prozorne kakor tančica? Bledo lice pod krono je nekoliko zardelo, od mraza morda, morda od velikega hrepenenja, od radosti morda, ali, kar je še verjetneje, od težke srčne boli. Velike oči so žarele in so se pogrezale z vidnim hrepenenjem v vabljivo lepoto in v omamne sladkosti pred njima. Male, mehke ustnice so bile nalahko odprte, kakor bi prosile:

»Tudi meni nekaj! Vsaj malenkost! Prosim, prosim!«

Tedaj mu je zaplalo vroče v srcu.

»Ne zame, a za Milko! Ničesar ne bo imela ta večer!«

Vsega je pretresla hipna misel: »Ko bi vzela roko, kakor da hočem ogledati. A bi skrila v žep in bi odšel. Toliko ljudstva je, toliko dela, ne bi opazili.«

V tistem hipu se je mehka sestrina roka tesneje oklenila njegove.

»Pojdiva, Peter! Mene zebe.«

Kaj si sanjal, o Peter? Čuden sen je bil, grd sen! Kaj, ko bi se zbudil prepozno, kadar bi bil greh že storjen, sramotni pečat že vžgan duši in čelu. Hude so bile te sanje, Peter!

Z dolgim pogledom, napol izgubljenim, kakor bi se še ne bil prav zdramil, napol božajočim in srečnohvaležnim je pogledal Peter sestro, ki je vsa drhtela od mraza in vznemirjenja. In si je v srcu rekel:

»Angel varih si mi bila, Milka. Tega ti ne pozabim!«

Toplo ji je odgovoril na njeno prošnjo:

»Da, pojdiva, Milka.«

S krepko voljo ji je delal pot med množico. Tudi njemu samemu se je mudilo. — »Samo odtod!« — si je govoril kakor v mrzlici — »samo daleč odtod! Ko bi bil storil! Kaj bi rekli oče? Ali me ne bi še to noč zapodili od doma? In nikoli mi ne bi odpustili, ker nikoli ne bi mogli pozabiti te sramote. Kakor ne odpuste sestri, Malki . . .«

Nenadoma, kakor z močnim sunkom je prišel spomin, tako krepak in tako neskončno bridek, da je Peter postal. Ali je hotel zbrati spomine, jasneje si jih opredeliti? Ali se je ob njih zbal doma in očeta? Ali ga je zmagala bridkost in slabost, da se je hipoma ustavil?

Milka, ki so ji nedolžne oči begale na vse strani ulice, samo da ji nič ne uide od te božične lepote, je mislila, da ga je očaralo veliko izložbeno okno, polno daril za otroke. Zato je glasno, radostno rekla: »Poglej, Peter, kako lepo!«

Tedaj jo je prijel trdo za roko in ji zapovedal osorno:

»Pojdiva!«

Natihem si je rekel: »To ni za naju! Prišla bi spet izkušnja!«

Vsredo med misli o Malki in njeni usodi si je govoril tako, morda z nezavednim namenom, da prežene te misli.

A že čez malo časa je stopal spet počasneje, kakor bi se težke misli srca navešale na noge in jim ne bi pustile stopati čilo in krepko. Kaj da mora nocoj vedno misliti nanjo, na sestro Malko? Ali ker je nameraval tudi on omadeževati ime očetovo s sramoto? Ali zato? Ali zakaj jo gleda v duhu vedno pred seboj?

»Poglej, Peter, poglej!«

Zdrznil se je sredi misli, nehote je pogledal v okno. Slaščičarna! Polno okno najvabljivejših krasot in dobrot. Težka, srdita upornost mu je v hipu preplavila misli, da so se vse potopile v njej; po vseh žilah se mu je razlila kakor strup, dol do srca mu je zapluskala z močnimi, kalnimi valovi.

»Razdrobil bi okno! Razmetal bi vse po cesti! Zakaj smejo drugi imeti, midva ničesar? Ko bi vsaj Milka . . .«

Pogledal je naglo nanjo: Krona se je blestela na svilnatih laseh, velike oči so gorele iz lica kakor vroča zublja iznad belega snega.

»Pusti, Milka! Pojdiva!«

Hitel je, da je sestro, držeč jo skrbno in trdno za roko, skoro vlekel za seboj. Snežinke so padale s tihega božičnega neba kakor nebeški blagoslov in so rosile in škropile otroški roki, tesno sklenjeni v veliki, trpeči ljubezni.

Že sta bila iz mestne krasote. Že je legalo na srce Petrovo kakor odrešenje, da se je srečno rešil iz sveta izkušnjav in nevarnosti, na srce Milkino kakor tiha žalost po topli, mameči lepoti, ki je ostala za njima. Zakaj doma, to ve, jo čaka hladna soba, slabotna luč, migljajoča zvezdica v primeri z žarnim solncem tu v mestu, čašica kave in kos kruha za večerjo, kakor je v navadi skoro že od onega časa, kar oče nima več službe v pisarni. In božično drevesce? Ah, že ju je pripravila mama na žalost, da ga letos ne bo. Le v sanjah bo še sveti večer, v mislih in v lepem spominu. Okoli njiju pa bo le siromaštvo, bolezen očetova in trpljenje mamino, hladen večer, dolg večer kakor vsi drugi zimski večeri.

A glej, kako čudo se je dogodilo tedaj na onem samotnem voglu pod tiho, mirno gorečo svetilko, ki je le za silo razsvetljevala najbližjo okolico? Kaj je izpustil tedaj Peter nenadoma roko sestri, ko jo je vendar stiskal vso pot tesno in skrbno, kakor bi se venomer bal, da se izgubita v snežnem metežu, v razgretem, šumnem vrvenju ljudi in v molčeči samoti predmestja? Kaj je hipoma postal, kakor bi ga kdo sunil v prsi, in je stal nekaj trenutkov brez življenja, kakor vkopan v cesto, z mehkim vlažnim snegom pogrnjeno kakor s prekrasno prožno preprogo? In kaj se mu je naenkrat izvilo iz prsi tako težak vzdih, poln začudenja in obenem poln nenadne in nenavadne, vriskajoče radosti? Še se je naglo ozrl na sestro in ji burno, polglasno velel: »Stoj tukaj, Milka, da se vrnem!« in že je zbežal proti voglu, za katerega je pred hipom hušknila vitka mlada ženska.

Drhteča od mraza, vsa mokra je že bila, in od tesnega srčnega nemira je strmela tudi Milka začudena proti voglu. Zdelo se ji je še vedno, da vidi tam stati ono vitko deklico, zavito v malo naramno ruto. Glej, ali ji ne žari iz tistega čudno belega lica, ki ga je videla le za čas kratke misli, še vedno naproti dvoje velikih, plamtečih oči? Te oči, tako žgoče, in to lice — ah, kje jih je že videla? In oni boječi, prestrašeni vzklik, tik pred vzklikom Petrovim? Kje je že slišala ta glas? Ah, ali ni . . .? Ne, ne! Ah, Peter bo povedal, Peter bo razjasnil. Peter ve toliko! A kaj je hitel v ono ulico? Ali je šel za njo? Zakaj, zakaj? Ali jo pozna? . . . Ah, ali ni . . .?

Mešale so se ji misli. Ko bi že prišel Peter! Zebe jo. In tako pusto je tukaj! Boji se samote. A če zasliši v bližini poltih korak v volnenem snegu, se zboji in prestraši še huje. Glej, kaj jo tako motri ta starček? Kaj je postal? Glej, kako čudno se smehlja . . . ali res stopa sem proti njej?

BEG V EGIPT.

»Peter!«

»Pojdiva, Milka!«

Niti videla ga ni, Petra, kdaj je prišel. A oni stari gospod, ali ni zaklel? Čemu je pač zaklel? In nocoj, na sveti večer! Ali se je razsrdil nad njo? A čemu? Ko pa mu ni storila zlega! Kako bi nocoj, na sveti večer, storila komu hudo! Toda — ali je on hotel storiti njej hudo? A čemu? Ko ga pa ni žalila! — »O Peter, o pravem hipu si prišel. Ti, Peter, si kakor angel varih!«

A že ni mislila več na starega gospoda. Le s Petrom so se sedaj pečale vse misli in z ono neznanko.

»Kje si bil, Peter?«

A Peter ni odgovoril. Le roko ji je stiskal spet krepko in skrbno. Zazdelo se ji je, da mu roka trepetala... »Morda je celo bežal, ubožec.«

Spet je povprašala poltiho:

»Peter, kdo je bila ona deklica?«

»Ne vem, Milka.«

Počasi je govoril in iztežka, kakor bi trgal besede iz srca. Nekaj čudnega je zvenelo iz glasu, da se je Milki nehote porodila misel: »Ali govori resnico? Ali ne taji nalašč?«

Tedaj se je naglo sklonil proti Milki. Mehko je zaprosil:

»Milka, ali mi nekaj obljubiš?«

»Vse, Peter. Kaj želiš?«

»Ničesar ne omeni doma o oni tujki, Milka. In da sem šel za njo. Ne boš, Milka?«

»Ne bom.«

Peter si je oddahnil. A kakor bi nenadoma zaslišal glas vznemirjenega sestrinega srca: »Zakaj ne smem povedati?« je naglo dostavil:

»Saj poznaš očeta. Morda bi se spet razburili in ujezili.«

S povešeno glavo je šel ob Milki, molčeč, razmišljajoč. Mogočnejše in ponosnejše je stopal notri v mestu, siromak med bogatini, berač med blestečim bogastvom. Zakaj tam mu je bilo srce polno kljubovalnosti. In v kljubovalnosti je vedno moč. Zdaj mu je bilo le polno tesnih slutenj, težkih vprašanj, grizočih dvomov.

Milka je opazila izpremenbo. Težko ji je leglo na srce.

»Kaj ti je, Peter?«

Pa ji ni odgovoril.

»Peter, ali mi ne poveš?«

»Nič, Milka. Zebe me. Hitiva.«

Tako sta prišla molče v hladni, vsakdanji dom, ki se ni v njuni odsotnosti prav nič pripravil in oblekel za sveti večer. Le v srcu sta prinesla s seboj vsaj odsev božične lepote iz mesta — ne, prinesla ga je le Milka, Peter je prinesel

le čuden, nejasen strah, tesne skrbi, težečo negotovost.

Ko je Milka med skromno večerjo ščeбетala kakor mlada lastavica o krasoti, ki sta jo videla v mestu, je sedel Peter molče na svojem stolu, ves pogreznjen v skrbi, ves potopljen v nemo, mrzlo upornost. Le ko mu je obvisel včasih pogled na bledem, lepem licu Milkinem in na velikih, sevajočih njenih očeh, se je prestrašil in se nehote zgani. Ali ni videl istega snežnobelega lica, istih vročih, le še bolj hrepenečih oči nocoj tam zunaj ob voglu?

Odvečerjali so kmalu.

Tedaj je položila mati na mizo dvoje starih knjig pravljic s podobami, pred Petra eno, eno pred Milko, in je globoko vzdihnila. Zapeklo jo je v dušo, ker ničesar boljšega ni mogla dati. Dobila jih je od sosede, od žene krojačeve. Vedela je, da sta jih pregledala otroka s krojačevo deco že več stokrat. To je bolelo. Rada bi ustvarila morje radosti ta večer, a je mogla dati le kapljico. A še ta kapljica je padla pri Petru na razbeljen kamen. Milka se je zamislila vsaj za hip v knjigo in v podobe in se je trudila, da najde v njih nove lepote, za Petra so bile mrtve.

Misli so mu blodile po mestu. Iskale so njo, ki je zbežala pred njim, iskale z vročim hrepenjem in z bolešno tesnobo. Ali je bila ona, Malka, sestra, izgubljena in zavržena? In kje je sedaj? Ali blodi v oni temni, zverženi ozki ulici, kjer se mu je skrila, kakor bi se vdrla v zemljo? Ali hodi po širokih, svetlih mestnih ulicah? Sama postopa tam med množico srečnih ljudi? In kje ima dom? Nikjer? Ah, kaka misel! Grda misel, neverjetna skoro. A čemu je prezebala tam na onem voglu, kaj in koga je čakala? In kaj prinese sv. Božič njej? Ali ji prinese kaj? Morda ne dobi ničesar kakor Milka in on ne. Morda je tudi ona le napol sita, lačna morda. Tako slabotna in blede se mu je zazdela v onih kratkih hipih, kar so si stali tam pod svetilko naproti, mnogo bledejša in slabotnejša, nego je bila doma. In če je lačna, in če ji ničesar ne daruje sv. Božič, pride morda tudi njej, ko bo gledala ono veliko, vabečo lepoto po mestu, tista vroča, strašna želja: »Vzela bi v roko, kakor da hočem ogledati. Pa skrijem naglo v žep. Toliko ljudi je! In toliko dela imajo. Nihče ne opazi.«

Ob tem pekočem spominu — že spomin sam je vžgal sramotni pečat v dušo in na čelo — je dvignil Peter glavo in je vrgel v sobo ono srdito besedo, ono ostro sodbo:

»Pa so nam rekli v šoli: Ves svet bode blagoslovljen nocoj. Od neba do zemlje bo poln blagoslova in radosti... Pa jih ni!«

Potem je sedel dolgo molče ob mizi. Oče je nadaljeval običajno popotovanje po sobi, pokašljeval kakor vedno, glasno dihal, skoro hropel, da se je zaslišalo včasih kakor oster žvižg. Mati je pospravila in pomila na štedilniku skodeljice od večerne kave. Sedla je na nizki stol ob štedilniku, v poltemo, ker je senčnik na svetilnici branil luči, ki je bila itak skopa in slabotna, da se ni mogla razliti do tja. Iz jerbasa na mali mizici ob steni je vzela volno in igle in je nadaljevala delo, ki ga je prekinila, ko sta se otroka vrnila iz mesta: Milki je pletla nogavice. Milka se je spet trudila s slikami in s pravljičami. Rada bi se zatopila v nje, veselja bi rada zajela iz njih polno mero. A zdaj, po onih za njo tako strašnih besedah Petrovih se ji je posrečilo še manj. Nenadoma je Peter vstal. Vseh oči so se uprle vanj — oči očetove napol radovedno, napol osorno in grozeče, oči materine in Milkine plašno, kakor bi se bale nove hude besede in bi prosile: »Ne, Peter, ne!«

A Peter ni izpregovoril. Molče, s trdimi koraki je stopil k oknu. Z levico je privzdignil belo zaveso, vso glavo in pleča je skrnil za njo; z desnico je drgnil počasi čez steklo, kakor bi ga brisal, da bolje vidi. Tako je obslonel ob oknu, lice naslonjeno tesno ob hladno steklo.

Oče je zakašljaj: Khé-khé, khé-khé. In tap-tap, tap-tap je spet meril sobo. Mati in Milka sta si oddahnili.

Kar se je Peter počasi, okorno obrnil. In kakor velika kaplja razpaljenega svinca je padlo v tesni molk sobe počasno, zamolklo izgovorjeno vprašanje:

»Kje pač hodi nocoj Malka?«

»Jezus!« — je kriknila Milka, poltiho, a tako grozno prestrašeno in bolešno, kakor začivka plašna ptica, ko seže smrt po njej. Mati je planila s stola. Igle so padle z žvenketom na tla, tja proti mizi se je zakotalilo volneno klopko. Iz oči ji je seval grozen strah, je kričalo tesnobno vprašanje: »Ali ve otrok za mojo skrivnost? A kako —?« Oče je postal sredi hoda. Napadel ga je silen kašelj; z rokami si je stiskal prsi, ker mu jih je hotel ta besni naval razgnati. A med kašljem je hropel in kričal: »Spat, otroka! Takoj spat!«

Milka je planila pokonci in naglo zaprla knjigo. Kakor bi se hotela tam skriti pred novo boleščjo, še večjim gorjem, je hitela proti posteljama v ozadju; spala je pri materi, brat pri očetu. Peter je stopal polagoma, ne da bi pristopil poprej še k mizi in bi zaprl knjigo. Že grede je slačil suknjo. Rekel ni besedice, a počasne njegove kretnje so

pričale o trpljenju in so kazale uporno nevoljo. Za njima je prišla s trudnimi koraki mati, da pomaga Milki pri razpravljanju.

»Lahko noč, ata! Lahko noč, mama!«

Oba otroka sta voščila lahko noč, Milka med tihim, s silo napol premagovanim ihtenjem, Peter s počasnim, od srčne bolesti zamolklim in stisnjenim glasom . . .

Že se je oglasil zunaj božični zvon, ki je vabil vernike k jaslicam Kralja miru, ko se je materi zazdelo, da otroka spita. Večkrat je že pogledala po njiju. Peter je ležal mirno, z zaprtimi očmi. A materi se je vedno zdelo, da se je le potajil. Milka pa je odprla velike, vroče in zbegane oči, kolikorokrat je zaslišala in začutila ob postelji tihi, počasni materin hod. — »Zaspi, otrok, zaspi!« — »Saj bi rada, mama. Pa ne morem.« — Pritajeno ihtenje je trepetalo iz besed. Mati ji je popravila odejo, jo spet pokrižala. — »Zaspi, Milka, pozno je že.« — »Lahko noč, mamica.« — A zdaj, glej, je mirna. Oči so tesno zaklopljene, lice pokojno, le usteca so nalahko odprta, kakor bi nameravala še kaj vprašati, potožiti bol, razodeti veselje lepih sanj . . .

Mati jo je še enkrat prekrizala. Nato je stopila k možu, ki se še ni nahodil. Šel je navadno zelo pozno v posteljo. Zakaj brž, ko je legel, se mu je poveznila na prsi skala in ga je težila in tiščala, da ni mogel dihati. In v grlu ga je peklo in ščegetalo še huje, da je še bolešneje kašljaj.

Stopila je k njemu, blede, a še vedno lepa, nekoliko upognjena, a ne toliko od let kakor od teže naloge, ki jo je nameravala in morala izvršiti ta večer.

»Martin, ko bi nocoj prišla!«

Mož je postal. Pogledal jo je, ko je stala tako tesno ob njem, vsa ponižna in vsa ljubeča, posebljena dobrota in prošnja. Palil je ta pogled in oni odporni srd, ki je zablisknil iz vlažnih, vročih oči.

Ne da bi odgovoril, je enakomerno nadaljeval: Tap-tap, tap-tap. In vmes: Khé-khé, khé-khé . . .

Žena mu je sledila. Vedela je: Nocoj se mora odločiti! Morda blagoslovi nocoj nebo njen trud, morda omehča nocoj možovo srce On, ki ga svet kliče »Kralja miru«.

»Martin, ako bi vendar prišla? Nocoj, na sveti večer!«

Spet jo je ošvignil z istim razljučenim pogledom.

»Kdo? Ali ona — prokleta?«

»Martin, najina hči je!«

Zasmejal se je kratko in bridko. Bilo je kakor bi ostra britev prerezala težki vzduh sobe.

J. REYNOLDS: PEVAJOČI ANGELI.

»Bila. A ni več.«

»Moja je!«

Tedaj je stisnil vlažne roke v pesti.

»Čemu mi prihajaš nocoj s tem?«

»Čemu? Ker mi pravi srce, da ravno nocoj ni daleč od nas. In srce materino se ne vara izlahka. Čez morje čuti materino srce srečo in nesrečo otrokovo, kaj je od blizu ne bi?«

Mož si je brisal čelo. Postajalo mu je potno.

»Kaj se zavzemaš zanjo, za nevrednico in ničvrednico?«

»Ali nima srce materino pravice, da govori za otroka?«

»Ko pa ni več najin otrok! Sama se je odpovedala.«

Pogledal je ženo nakratko, postrani, izbočki, razburjen in srdit. In vendar se ji je zazdelo, da seva iz oči iskrica ljubezni in mehkode.

Nov pogum ji je vlilo to v srce. Tako sta se borili ob pozni svetonočni uri v tihi samotni izbi dve trpeči duši za tretjo, zablodlo, izgubljeno, istotako ali še bolj trpečo v blagoslovljeni sveti noči, ki naj bi rosila srečo vsemu širnemu svetu. Težak je bil boj in dolg. Če bi ga bilo sovraštvo, bi duši omažali. A ti duši sta ljubili. Res, ena je bila zastrupljena od trpljenja, globoko ranjen je bil njen ponos. Zato je mislila, da mora sovražiti. A v resnici je le ljubila . . . Težka je bila borba! Če bi jo bojevala mlačnost, oj, kmalu bi omažala in podlegla. A bojevala jo je ljubezen. In ljubezen ne omaža nikoli, materina ljubezen ne.

»Martin, povsod je mir nocoj in blagoslov. Ali pri nas ne bi mogel biti? Tudi otrok, Peter, je poprej rekel, da ga ni. Glej, tudi v mlado dušo že kaplja strup.«

»Mir? Ko bi bil! Kdo ga želi bolj, kdo ga je bolj potreben nego jaz! A ko mi je zastrupila vso dušo. Ah, kako sem jo ljubil! Kakor tebe v prvih časih najine ljubezni. Pa je šla in mi je storila to! Vse srce mi je zastrupila, vse življenje mi uničila, omadeževala mi dobro ime. Odkod potem mir, odkod blagoslov?«

Srd je bil v besedah in veliko gorje. Srce je vpilo v strašni boli po odrešenju, a jek je odgovarjal: »Nikjer ga ni!«

»Glej, Martin, ni nameravala tega, veruj! Bolj je poslušala glas srca in glas zapeljivca nego očetov glas. To je njen greh.«

»To je njen greh! In tako velik je, da ni odpuščanja zanj.«

»Martin, ali še ne poznaš človeškega srca? Po vsem tem življenju, polnem izkušenj, bridkosti in trpljenja ga še ne poznaš? Ali še ne veš, da valovi vroča mlada kri močnejše od valov morja?

In če se sama ni mogla več obraniti teh valov, ali ni najina dolžnost, da ji pomoliva roko v rešitev? Sicer se morda povsem pogrezne, mora se pogrezniti.«

Stresal je z glavo. Prihajali so mu spomini in so mu omilili glas.

»Čemu mi govoriš to, te lepe besede, ki jih imaš iz knjig še iz lepih časov!«

Žena je sklonila glavo. Čez blede lice ji je šlo še grenkejšje trpljenje. Da bi ne videla lepih podob, ki so nenadoma vstale iz preteklosti, si je z rokami zakrila lice.

»Martin, veš, da te ne spominjam rada onih časov in onih dogodkov in te nisem vsa leta. A nocoj se spomni: Tudi jaz sem sledila tebi proti volji staršev! Iz bogastva v siromaštvo, iz brezskrbnosti v skrbi sem šla iz ljubezni do tebe.«

Bridka, pekoča bol je zajokala iz njenih besed ob lepem in grenkem spominu. Ni je mogla zmagati in zatajiti navzlic vsemu trudu.

Mož je sklonil glavo in pleča kakor pod težkim bremenom, ki mu je nenadoma padlo na rame. Prekrižal je roke na izsušene prsi in je zakašljaval glasneje.

»Res,« je mrmral med kašljem, »a jaz sem se trudil, da ti nadomestim starše. A ona, glej! Ko bi sledila drugemu, največjemu siromaku! A da je šla za tem razuzdanim bogatinom! Ah, kako sovražim to kanaljo, ki mi je vse oropala, kako sovražim vse bogatine!«

»Martin, ali misliš, da so njene oči videle bogatina in razuzdanca? Ne, Martin. Gledalo je pač le srce, ljubezni oko. In to je videlo le ljubezen lepega, mladega moža.«

»Ah, toliko opravičenj imaš zanjo.«

»Srce materino jih ima vedno in nešteto.«

»A glej, ravno njen korak nas je upropastil. V bedo in v gorje je pahnil tebe in mene in ona nesrečna otroka.«

Zamahnil je proti ozadju sobe, proti posteljama. Nemirno se je premetaval tam Peter, kakor v mučnih, morečih sanjah.

»Res, oče njegov ti je odpovedal službo, ko sta ona odšla po svetu: Valil je krivdo na nas, da smo mu sina zapeljali in omamili. A glej, Martin,« — govorila je še tiše in mehkeje, da ga vendar ne bi ranila bridka beseda — »ali nisem šla v uboštvo in v pomanjkanje jaz s teboj?«

Zagrabil se je za prsi, zazibal se, kakor bi ne mogel več stati pod težo gorja. Zakašljaval je huje in hropel:

»Šla si, Amalija, šla. Velika je tvoja ljubezen.«

Tedaj je stopila povsem blizu k njemu, da so se jima telesa dotikala. Nežno mu je položila

malo, belo roko na ramo. In preprosto, a toplo kakor mlada deklica v prvi svoji ljubezni je rekla in zaprosila:

»Martin, vso to mojo ljubezen — vrni jo sedaj mojemu otroku!«

Stal je na mestu kakor vkovan v tla. Glasno je dihal. Hlastal je po besedah. Čutil je, kako preseči pogled ženin išče njegovih oči. A ni jih upal upreti v njene, v tla je strmел.

Čez nekaj hipov obupnega dušnega boja je molče odkimal.

»In svojemu otroku je ne vrneš?« je vprašala skoro brezglasno.

»Ne morem! Ne, ne morem!«

Bledejše nego najbelejši, od solnca povsem izpiti in izprani vosek je postalo ženino lice. Oči so se ji razširile, zastrmele so v moža kakor v prikazen.

»Ti... ti... Ah, vsa moja ljubezen — izgubljena!«

Opotekla se je, zrušila se na stol ob mizi, naslonila bolno, trpečo glavo na mizo in bridko zaihtela.

Jokala je dolgo. Le kakor iz daljave je slišala stopinje moževe, neredne, opotekajoče se. Nekajkrat ga je slišala ječati: »Jezus, Jezus!« Potem je hropel: »Saj ne pride! Saj ne pride!« Če bi poslušala pozorneje, bi slišala, kako je kričalo iz teh besed: »Ko bi prišla! Naj pride! Naj pride!« — A ni slišala, ker ji je udarjalo vse na uho, kakor iz velike daljave, kakor iz drugega sveta. In resnično, želela si je v tej težki uri, da bi že davno ne bila v tem mrzlem svetu, svetu brez ljubezni in usmiljenja...

»Ah! — Jezus, Marija!«

Kdo je kriknil? Ali eden? Ali trije? Ne, vseh pet, ki so bili v sobi: Deklica, klečeča na tleh ob polodprtih durih, oče, stoječ med posteljama in mizo, mati, ki je planila pokonci ob mizi, s solzami omočeni, in Peter in Milka, ki sta se ob prvem kriklu prestrašena zbudila, se zravnila v posteljah in, najprej sedé, potem klečé, zbegana strmela proti durim in gledala, kaj groznega se godi pred njima.

Videla sta, kako se je mati zagnala od mize proti ženski postavi, klečeči ob durih, sključeni skoro do tal. Globoko se je nagnila k njej, in slišala sta, kako je ihtela:

»Moj otrok, moj nesrečni otrok!«

»Malka! Torej je vendar ona! Prišla je. Torej ni bila zmota: Videl sem jo na ulici.«

Topla radost je šla Petru skoz srce, ki pa je takoj okamenelo v strašni grozi: »Oče! Kaj bo storil? Ubije jo!«

Oči so se mu napele, kakor bi stopila vanje vsa groza srca in se odbijala iz njih, ko se je ozrl v očeta. Glej, z obema rokama se drži za osivelo glavo. Vse telo mu trepetaja, nekako zvija se mu, ključi in steguje kakor pod žgočimi udarci. Ah, kako je sedaj zahropel, kakor bi mu divji vzkrík obtičal v stisnjenem grlu. In zdaj, glej, s stisnjenimi pestmi se je vrgel naprej. Ne, ne more dalje, ob mizi se je ustavil, oprijemlje se za njo, da se ne zgrudi. Zdaj, glej, s tresočo roko dviga senčnik s svetilnice, da bolje vidi do duri. Na mizo je udaril senčnik, ker je padel iz drhteče roke, na tla se je zakotalil s poltihim šumom. Vsa miza trepeče, ker se naslanja ob njo trepetajoče telo očetovo.

A že je spet stiskal pesti.

»Zdaj se bo odločilo« — je pomislil Peter. — »Ali bo gorje? Tedaj gorje tudi njemu!«

Strašen mir se mu je razlil po vseh udih, kakor bi mu oledenelo vse telo. Golo nogo je potisnil izpod odeje. Trepetala mu je ob robu postelje, kakor bi iskala trdnih tal. Strašen mir, grozeča odločnost sta mu legli na blede, kakor iz marmorja izklesano lice. V čelo so se mu zarezale gube, gube so se mu začrtale od tesno stisnjenih ustnic globoko dol ob lepo zaokroženi bradi. Roke so se mu stisnile v pesti in so zdaj zdaj grozničavo zadrhte, kakor bi začutil ostro bol v njih. Iz oči, iz obraza, iz pesti, iz vse grozeče pozicije je govorila železna odločnost in srdita pretnja: »Dotakne se je naj, pa ga pobijem na tla! In najsi mi je oče!«

»Oče, oče, odpustite! Nocoj, na sveti večer! V imenu Jezusovem!... Sicer moram umreti!«

Kakor bi ga zdramila ihteča prošnja, je oče globoko zasopel. S silo je zravnil telo, s silo se zagnal naprej.

»Zdaj bo —« je ledeno zarezalo skoz srce Petrovo.

»Božji Jezušček, ti pomagaj!« je ihte molila Milka in sklepala drhteče roke.

Peter je stopil na tla. Videl je, kako je mati stopila pred Malko, kako ji je držala levico na sklonjeno glavo, desnico pa je privzdignila, kakor bi hotela braniti hčer. Mirno je stala, a odločno, kakor bi govorila: »Mene lahko udariš, mojega otroka ne boš!«

»Oče, oče!« — je kriknila v postelji Milka. Peter je stopil naglo nekaj korakov naprej proti mizi.

»Martin, pri vsej moji ljubezni!«

Peter je obstal. Kaj je to? Nikoli ni slišal govoriti matere tako in s takim glasom. Kaj je to, ta njena ljubezen, ki bi naj zdaj čudež storila?

Čuj, ali je začutila to čudo v prošnji materini tudi Milka, ker je tako glasno zajokala?

Tedaj se je nenadoma zgodilo ono veliko čudo, ki ga Peter skoro ni mogel verjeti.

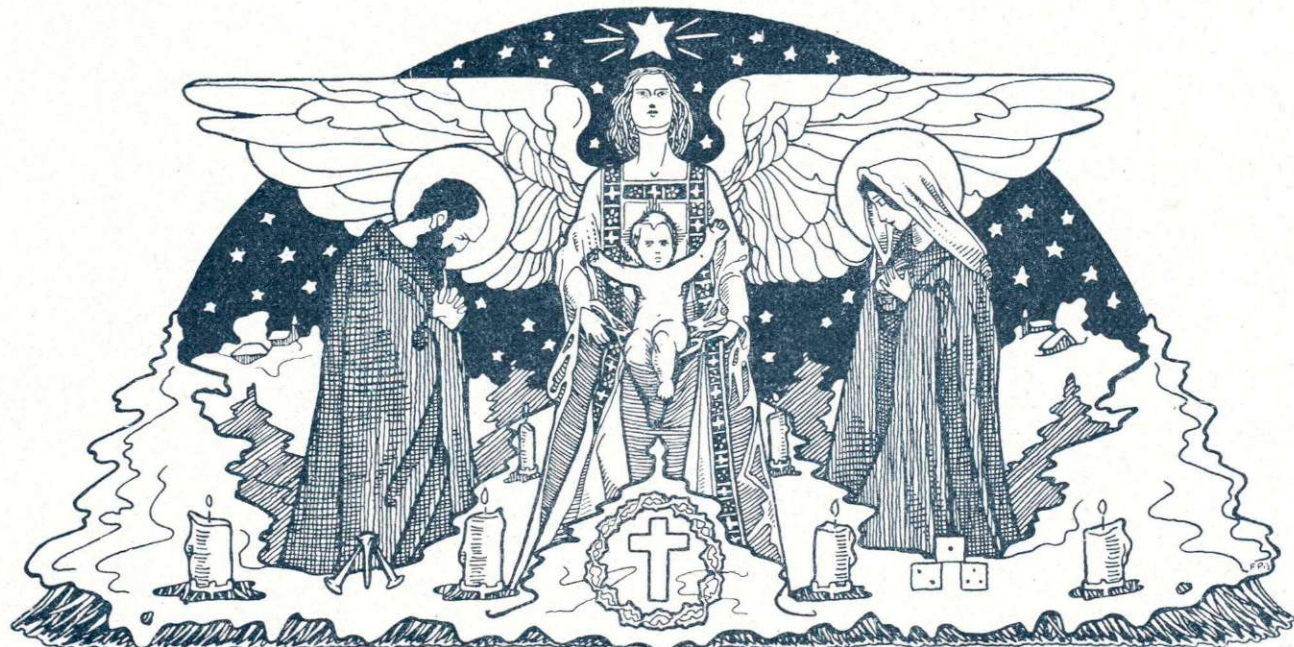
Oče je za hip postal. Potem je z nežno silo potisnil mater v stran, se nagnil proti klečeči, položil polagoma, kakor s trudom, obe roki na mokre njene lase — ruta ji je zdrknila z njih — in med glasnim ihtenjem izpregovoril:

»Bodi blagoslovljena, ubogi moj otrok!«

Peter se je naslonil ob mizo. Zazibala se mu je vsa soba pred očmi.

Tedaj je zazvenel sem iz postelje kakor visoka pesem sreče, kakor radostni spev zborov nebeških v oni prvi, čez vse dni in noči blagoslovljeni sveti noči, kipeči glas Milkin:

»Resnico so vam povedali v šoli, Peter: Ves svet je poln blagoslova nocoj...«

TIHA NOČ.

Zložil Silvin Sardenko.

Tiho, Sion! Sveta noč prihaja.
Morajo se njeni dihi čuti;
nad kraljevim mestom Davidovim
zgrinjajo se bele ji peruti.

Tiho, vetri! Sladek spev budi se.
Angeli prikázali se bodo:
Himno hvale Stvarniku pojoči,
ali stvarstvu odrešenja odo.

Tiho, pevci! Rahel šum iz jaslí.
Lilija iz Nazareta k jaslim

sklanja se nad blaženo mladiko,
nad nedolžnim cvetom novovzraslim.

Tiho, jaslí, zibelka božična!
Da se v srcu večni Bog bo slišal.
Tudi v duši hoče biti rojen,
k angelskim jo zborom bo povišal.

Vse je tiho. Tih je sveti Sion,
vetri tihi, angeli so tihi,
jasli tihe, tiha je Devica —
Čujejo se le še božji dihi.

BOŽIČNA.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Ah, brez svečic in brez jaslí
je v tujini božič moj,
sam praznujem, božičujem
brez prijateljev nocoj.

Pa so daleč tisti kraji,
več oko jih ne doseže,
pa so daleč tisti časi,
daleč sveži so večeri
v tihí skromni rojstni vasi,
komaj se spomin še zmislí
nanje polne radosti!

Pa jaz pustil tiste kraje,
tiste bom pozabil čase —
kdo gre z mano, o jaz grem
v sveto mesto Betlehem.

NOVI LJUDJE.

Spisal Stanko Majcen.

I.

Viničar Janez Markuš se je odkril in glas se mu je tresel od razburjenja.

»Gospod, zidate.«

V njegovih besedah je bilo toliko stisnjenega gneva in toliko stlačene odporne sile, da so se Markušu krčile pesti. Gospodar pa ni vedel, zakaj da bi se jezil, zavrtel je smotko v ustih in vprašal z glasom najmirnejšega, najpravičnejšega, pa tudi najzavednejšega posestnika v Slovenskih goricah:

»In . . . ?«

»In, gospod . . .« Markuš se je z in-om zaletel v stavek, ki naj bi razodel vso krivico gospodarjevega bogokletnega početja, a obtičal je pri drugi besedi in v goltancu mu je zažgralo.

Dihnil je sapo iz sebe in pobesil glavo. Očividno si je premislil.

»In, gospod . . . saj vidim, da niti ne veste, za kaj gre. Človek, ki stoji pred Vami, dela na Vaši zemlji triintrideset let. Triintrideset let hodi izpod strehe v hlev, iz hleva pod streho. Pol fare ne ve, da bi kdaj kdo drugi na tem vrhu obrezoval, koljil in regolil. Otroci me kličejo za kmeta, čeprav jim branim. To kaže samo, da sem po njihovi glavi zrasel s to zemljo. Moje roke ne poznajo drugega dela, moje noge ne znajo hoditi drugih poti, oči bi se ne navadile več drugemu kraju. Starec sem postal s to svojo trmo, s to svojo neumno ljubeznijo do tal.«

»Gospod, zidate. Niste me vprašali, kako in kaj. Tudi delavci me ne vprašajo. Gospodar je naročil, gospodar bo plačal. Prav njim, a tudi meni prav. Ponižen sem postal, ker nisem videl drugih ljudi nego Vas, Vašega očeta in Vašega deda. Meni noče v glavo, da bi se siloma upiral temu, kar ukrenete, ker vendar ne morete hudo želeti sebi in viničarju. Sad ste Svojega očeta, Svojega deda. Videl sem Vas, ko še niste bili . . . Pa kaj Vam pravim to. Rečem samo, da me je Vaš oče, Bog mu daj mir, vprašal za vsako stvar, preden jo je postavil. Za vsako. In kar stoji in kar leži, je delo najinih rok. Mojih in njegovih. Vi pa stojite, merite in merite, da Vam že vse križem gre, in nihče Vas ne razume. Ko stoji, kar je ležalo, vidim zločin. Zazidali ste mi dvorišče.«

Gospodar, trebušen tridesetleten meščan, je rajši sedel nego stal. Okrenil se je torej, ko je

videl, da bo govor še dolg, in jo je mahnil v hladnico. Markuš je hitel za njim, obrisal si spotoma usta v širok rdeč robec in obstal na pragu.

»Povejte, saj vidite, da ni časa.« Gospodar je položil desnico na mizo, iz smotke se je dvignilo stebelce dima.

»Vem, da nimate kamna v prsih, gospod Anton. Besed ne najdem, da bi Vam razodel, kar imam na duši. Naj Vam veljajo za to, kar so. Moja misel pa je taka. Poglejte, to je dvorišče« — stopil je v hladnico in potegnil s prstom po kameniti mizi — »in to je klet, ki jo zidamo. Načrti kažejo, da izgubim ves prostor pred hlevom. Kje bom napregal, kje bom basal seno, kje spravljaj? Tri četrti dvorišča mi lahko pustite, če pomaknete notranji zid za seženj na desno. Za seženj — in Vam ni na škodo, meni pa v korist.«

Gospod Anton se je naslonil v listje in prsti roke, ki je ležala na mizi, so trepetali.

»Ne razumem, nič ne razumem. Ali sem posestnik, ali nisem? Triintrideset let ste tukaj in ne veste, kdo je prevzel po očetu? Hlapec ste bili in hlapec ste še. Kaj se je izpremenilo v teh tridesetih letih? Poglejte v bukvice, če ni tako. Sicer mi pa razložite, kaj pravzaprav hočete!«

Markuš je zakašljajal. Čutil je, da je njegovih razlogov konec. Skliceval se je na Antonovo dobro srce, pa kakor kaže, brez uspeha. Kaj bi še govoril! Obraz se mu je zmučil v hlapčevski nasme, a v očeh je zaplapolal rumen plamen.

»Samo prosim, gospod. Z mojstrom sva govorila oni dan. Star je kakor jaz, in kar je lešenega na teh hišah, je naredil on. Z očetom sta delala in dobro je bilo, kar sta napravila. Pritrdil mi je, ko sem mu razložil to. Zid pomaknemo za seženj na desno, pa bo. Vsaj solnca bom imel, če ne . . .«

»Kolikor vem, sva z mojstrom že naredila. Zidu ne bomo premikali. Stavili bomo, kakor kažejo načrti.«

»Torej niti solnca ne . . . ?« Markušu je curek slin zalil grlo.

»Solnca imate, kolikor ga hočete. Na dvorišču ga pa ne potrebujete.«

»Gospod . . . !«

Gospod je vstal, puhnil dim od sebe in vrgel ogorek preko mize.

»Navadili se boste na to, kakor ste se na vse prejšnje. Zavoljotega ni treba sporov med nama.«

Stopil je iz hladnice in si nategnil hlačni jermen. To je bilo potrdilo tega, kar je rekel.

»Torej ne bomo . . . ?«

»Kdo ne bomo? Ali ste Vi nekoliko?«

Markuš se mu je umaknil, ko je stopil iz hladnice, a stal mu je trdno ob rami. Zdaj ali nikdar, si je mislil, in kolena so mu klecala.

Velik in svečan je bil glas, ko je rekel:

»Gospod, na tem dvorišču sem Vašemu očetu rešil življenje. Napregala sva tistega šeka, ki je že Bentovemu Tonču izpahnil rebro. Ravno sem vtikal pregelj —«

Gospod Anton je zamahnil. Pomežikal je z očmi in si jih pomel, kot da mu je nekaj priletelo vanje.

»Jutri bomo grabili . . .«

»Grabili . . .« je suho ponovil Markuš, nato pa mu je zavrelo v ustih kakor goraka kri.

»Kdo bo grabil, vprašam Vas?«

»Vi, saj ste viničar. Ali niste?«

»Jaz . . . jaz . . . grem . . .«

Anton je potisnil pesti v hlačne žepe in odšel proti hiši. Na oglu se je ustavil, kot da nečesa pričakuje.

»Jaz . . . jaz . . .«

Markušu se je zdelo neverjetno, kako se vede Anton proti njemu. Neverjetno od človeka, ki je sin rajnega Antona.

Na oglu je stal, s hrbtom obrnjen proti njemu, in čakal.

»Zločinec!« je siknil Markuš, rekel pa ni nič.

»Ostane pri tem, kar ste dejali?« je vprašalo od ogla in Markuš še vedno ni videl drugega nego hrbet.

»Ostane,« je končal viničar in trenotek za tem ni vedel, kaj je rekel.

Trideset let . . . mu je šumelo po ušesih, a glas, ki ga je slišal, ni bil njegov. Nekdo drugi je govoril mesto njega. Le tisti, le tisti je bil Anton, ki je s hrbtom govoril z njim. Zapeklo ga je v prsih, zaščemelo ga je v dlaneh. Tam so ležali tramovi križema in spored, dva sta že stala. Pred dobro uro še je meril, za koliko bo treba pomakniti, da mu ne bo v sramoto, zdaj naj zazi-dajo ves breg — kaj mu mar. Saj ni več viničar, saj ni več hlapec gospoda Antona.

Med tramovi so ležali odrezki smrekovine, pod smrečjo skorjo je bilo zloženo orodje. Tesarji so odšli, solnce se je nagibalo k zatonu. Belo so se svetile stene poslopij, solnce jih je obžar-jalo popolnoma. Ni bilo ne dreves, ne grmov, da

bi branili žarkom. Posekali so vse, kar je zahteval načrt. Načrt, glava gospoda Antona.

In v dolini so se zgoščale sence. Poti med senožeti so se pregale kakor tenki trakovi megel, v jelšah je pošumevalo večerno, temno, neraz-ložno.

»K Franceljnu pojdem, poplaknem žolč,« je sklenil Markuš. »Tri nedelje me že ni k njemu. Grem pa zdaj, zadnjič, na njegov račun.«

Franceljnov mlaj je stal v solncu. Prapor je bliskal z njega zdaj belo, zdaj rdeče, kakor ga je vrgel veter, in smrečji venec se je pozibaval krog oskubenega debla.

Markuš je stopil v vežo in gorek gostilniški duh mu je puhnil v obraz ob peči.

Široka je miza, široka in nizka je klop za njo. In Markuš je sedel in Markuš je pil in prihajal dobre volje. Pri prvem poliču si je naročil smotko — saj take kadi gospod Anton, ali ne? — a zinil ni nobene.

Francelj mu je zahajal v goste, a kar je govoril, o vremenu, o listju, o vožnji, ni bilo bevka vredno. Pri drugem poliču si je Markuš prižgal pipo in se okrenil do gostov. Sedeli pa so tam njegove trije mejaši, poznal jih je po glasu. Kar ima zdajle vsak v žepu, jim ve natanko povedati, pa jim bo, Bog moj, moral tolmačiti tole prečudno vest: Janez in Anton sta se ločila. Toda premislil si je, v grlu ga je še vedno sušilo in v žepu je otipal denar. »Ho, sosed«, ga je opomnil preko mize Motnikov Tinč — služil je bil Radec-kega in imel desni rokav zataknen v suktnjo — a Markuš je sedel dalje. Naročil je tretji polič, izpil ga premišljeno in odstavkoma in tedaj se mu je zahotelo . . . Vstal je in sedel k njim. Malce je pozasukal smotko med prsti, da bi jo videli vsi, in začel s svetim, potvorjenim glasom . . . So-sedje so ga poslušali in nihče se ni genil. Markuš se je na koncu svoje zgodbe zasmeljal, a nihče se ni smejal z njim. Oledeneli so jim obrazi, le Motnikov ga je usmiljeno pogledal izpod obrvi: »Pa vendar ne tako?« »Tako, tako in nič dru-gače.« Markuš se je sam sebi zdel tako tuj, da si je parkrat prestavil klobuk na glavi, preden se je zopet spoznal. »Tako, tako in nič drugače.«

Nikomur se ni hotelo smejati. Barakec si je iztrkal pepel iz pipe in na jeziku je imel: že dolgo se mi zdi, da je med vama nekaj, dragi moj Markuš — a molčal je rajši. Kaj, če ni res? Markušu se je lahko zmešalo. Perko pa je pomislil, da bi jutri naprosil Markuša za par volov. Njiva je močno strma, njegova vola pa sta hudo mlada. Pa vendar ne, da bi se mu to do jutri spačilo!

Markuš je plačeval, da je Franceljnu prihajalo čudno krog srca. Rad je imel Markuša in za vsako krono je vedel, ki jo ima sosed odveč.

Toda Markuš je plačeval, celo pel je, ko so se sosedje že davno razšli. Njegov hropeči glas je vzdramil hlapčka Jozvo, ki je spal za pečjo, in hlapček Jozva se je prekrižal. »Kaj se je zgodilo, da Markuš poje?«

Markuš je stopil na cesto in spoznal, da se je njegov praznik šele začel. Domov? Sto polen je do vrat. Pa kam! Ali je to tam gori še njegova kočja? O časi, o bajta, o prevzetni gospodar Anton!

Markuš si je zatlačil srajco, ki mu je bila zlezla na hrbet, za hlače in se napotil v klanec. K cerkvi pojde, da, Arnejca obišče, Karla in na posled Mihca. To bo završelo po krčmi, ko jim pove.

Klanec je bil že temen. Pobočji sta padali vanj, napeti in brezoblični kakor dva hleba kruha.

Markuš se je domislil, da je pri Franceljnu pozabil pipo. Zaklel je dobrodušno in se ustavil. Takrat pa je zraslo iz tal, široko in plečato, in mu zaslonilo pot. Markuš je izpregledal in spoznal Janeza.

»Janez, moj sin . . .«

Janez je stal pred njim trezen, kakor da je ob štirih zjutraj in ne ob šestih zvečer. Iz njegovih prsi je kipelo gorko zdravje in srajca je pokala na rokah od sile mišic.

»Janez, moj sin, ali že veš?«

Markuš se je naslonil nanj in dobro se mu je zdelo, da je njegov sin tak, da mu sega on, oče, komaj do rame.

»Že veš, kaj se je zgodilo?«

»Tisto tam gori?«

»I, kaj pa, budalo. Kako pa veš, ali si poslušal?«

»Poslušal,« je rekel Janez in njegova kri je tekla mirno.

»Poslušal in ne vstal? In ne zažabil polena in nadenj?«

»Kaj bi s polenom? Vidva sta imela. Meni nič mari. Dovolj sem star, da si poiščem drug stan.«

»Prav, prav, da tako govoriš, moj sin. Nočem, da bi bil drugačen. Toda, ali ne čutiš krivice? Ali se nisi rodil tam?«

Markušu se je zdelo, da mora zadeti v živo tega hladnega, teščega fanta. Zavedal se je, da je pijan, a zavedal se je tudi svojih besed. In zavedal se je predvsem svojega očetovstva.

»Saj si moj sin, ali ne, Janezek?«

Že ga je prosil in to ga je za hip streznilo. Duša se mu je zalila z žalostjo in solze so stopile v oči.

»Narazen sva šla in ti se ne ganeš? Sin . . . sin . . .«

Janez je stal tam, klanec mu je bil preozek in klobuk bi bil lahko posadil smreki na vrh, tako visok je bil. Toda bil je trd, negibek, prstén in solze ga niso genile, solze očetove.

»Nisem Vam zaukazal, pa tudi branil Vam nisem. Storite, kar se Vam zdi. Pa saj ste že rekli.«

»Rekel, rekel,« je pritrdil stari, »in ne bo več treba besede.«

Dvignil se je, krepko se zravnal, in njegova senca je utonila v grabnu. Nad njim pa so se zasvetile tri lučke: lučka Andrejčeva, lučka Karlova in lučka Mihčeva.

II.

Janez ni dolgo stal v klancu. Že je padala rosa in med vejami in listjem so stale zvezde. Pešpot se je po drugi strani spenjala v graben in v grabnu so se svetile mlake. Janez je splašil žabo, ko je s škornjem čofnil v močvirje. Žaba je planila v vodo in nad njo so zaklokotali mehurji. Pot se je vila v kreber in Janeza so zarsbeli podplatje. Tam vrhu rebra stoji kočja, s srebrotom pripeta na laporjevo peč, s srebrotom pripeta na zemljo. In sv. Rok je njen varuh. Nima sten ta kočja, samo streho ima in duri so pri tleh, da se mora Janez prikloniti do pasu, če stopi skozi. Tudi mize ni v kotu, kjer visi podoba Zveličarjeva, tudi sv. Duha ni pred podobo. Dvoje lukenj pod stropom — skozi streho — je na večer zataknjenih s šopi slame. Toda pod je gladek, snažen, pometen; plesalo bi se po njem, če bi se glava ne zadevala ob tramove.

In kdo sedi na ognjišču in kuha botri Bidrovki vodo za vodenične noge? Janeza je spretelo sladko po udih in rad se je priklonil vsekdar, kadar se je zmislil na te tramove.

Prestopil je prag in odprl izbine duri. Katica se je ozrla od lonca k durim, rekla pa nič. Odprla je duri, ki so držale v izbo — tam leži botra Bidrovka že tri leta in ne more vstati — in odstavila posodo.

Janez se je ozrl po njenih nogah — gnoj je kidala ves dan — in sedel na stol za duri.

Katica ne govori nič, dokler ni skuhalo vode in ni postavila vročega lonca Bidrovki v posteljo. A kadar je to opravila — drugega pri Bidrovih ne kuhajo — razdere s kavljem žerjavico, postavi kavelj v kot in se nasmeje.

Ej, ta smeh Katičin, kadar si Bidrovka že greje noge ob loncu, kadar so vrata v izbo že zaprta, kadar je že razdrta žerjavica v ognjišču!

Ej, ta smeh! Janez se ga ne more naužiti. Vstane, sede na posteljo in Katica se ne obotavlja. Jopa se še drži kože na hrbtu, toliko je popila potu čez dan, noge še tiče v gnoju, prav do podkolen so črne, a njena lica so snažna in rdeča, njene ustne kipeče in vzbočene ko zrele jagode.

»Ti, Katica!«

»Kaj pa danes?«

»Ti, Katica!« Janez je imel važno misel in zato je ni povedal takoj.

»To si bila pa danes pridna. Kdo te je potegnil iz gnojišča, ko si tičala do kolen?«

»Kaj boš, saj nisi videl. Dva voza sem nakidala in za en voz ga je še. Saj nismo vozili vse leto. Štefan ga vzame, po pet na dom ga vzame, je rekel, v rebro si ga zapelje, kjer raste njegov muškatelec.«

Katica je cmaknila z jezikom in ni več mislila na gnoj, temveč na muškatelec.

»Tudi v vašem vrhu raste dobro vino. Gospod mi ga je dal okusiti jeseni. Sam sladkor ga je in roža. To bi ga pila . . .«

»V našem?« ji je popravil Janez in dobro se mu je zdelo, da je rekla »v vašem«.

»No, v vašem. Saj je tudi vaš. Gospod ga rad daje in trideset let ste že tam gori. Jaz bi bila rada tam gori . . .«

Janez je čutil, da je prišel trenutek, in ni je pogledal v oči, ko je dejal:

»Trideset let smo bili gori, a zdaj nismo več.«

»Niste?« je zategnila Katica. Obrisala si je usta v predpasnik, kot da so bila mokra od muškateleca. »Kako, da niste?«

»Nismo. Oče je odpovedal.«

»Nocoj?«

»Nocoj, preden je solnce zašlo. In zdaj nismo več . . .«

»Pa kako?«

Katici se odpoved »tam gori« ni zdela tako lahka. Saj vendar nihče ni mislil na to. Markuš je tam doma in tam bo umrl. Kdo si ga upa riniti na cesto še zaživega? Gospod Anton tu ni imel rok vmes, si je rekla tiho, pripravljena, da brani gospoda Antona tudi tedaj, če bi mu kdo očital kaj hudega.

»Oče . . . gospod Anton . . . sprla sta se . . . in je odpovedal. Saj ni to nič čudnega.« Janez je razlagal, kot da mu je vse jasno že izza rojstva. »Bukvice pravijo, da smo viničarji, dokler ne odpovemo. Oče je odpovedal, Anton je bil zadovoljen

in zdaj treba samo zapisati, da smo služili trideset let in da zdaj gremo.«

Katica se ni ozrla v Janeza, a trudila se je razbrati, ali je žalost, ali je veselje, kar zveni iz njegovih besed — ni ji bilo jasno.

»In vi niste nič oporekali?«

»Kdo mi?«

»Oče, ti.«

»Oče je odpovedal. Kaj bo oporekal sam sebi. Jaz pa sem stal za žlebom in poslušal. Dva sta se bila, tretji je bil priča.«

»Priča . . . hm!« Katica je vprla brado v dlani, komolce v kolena in se zamislila.

Kakšna priča? Ali mu je bilo pogodi, ali pa je stiskal pesti. Janez se ne zgane hitro, a kadar sproži roko, pade pest, da se zamaje zemlja. Zakaj tu ni hotel? Ali se mu ni zdelo potrebno? Torej mu je bilo pogodi. Kam misli moj fant?

In zato se je zdelo Katici boljše, da molči in da pove Janez, kar mu je na srcu.

Postelja v izbi je zaškripala, voda v loncu je pljusnila — botra je zaspala.

Janez je sedel na postelji in si prižigal pipo.

Katica je sedela na postelji in čakala, da Janez puhne prve oblake v zrak.

Janez je puhnil prve oblake v zrak in stisnil tlečo vžigalico med prsti.

Tiho je bilo v izbi, kakor sredi polja. Tobak je cvrl v pipi, slina je žvižgala v cevi.

»Katica!« Janez je vzel pipo iz ust in glas mu je odmeval v prsah.

Slišim, a ne slišim, si je dejala Katica in gorško ji je prihajalo. Ni si priznavala rada, a po vsej pravici je vedela, za kaj gre. Dannadan je prihajal Janez v to izbo, dannadan je sedel na tej postelji — in bi ga ne poznala? V srce mu je gledala, čeprav on tega ni vedel. Čez dan je delal, zvečer je prišel in povedal. Pa preden je prestopil prag in povedal, je Katica vedela, kaj je mislil in kaj bo povedal. Če je stari Markuš res pretrgal vezi z Antonom — vse na svetu je mogoče — kaj da v tem slučaju stori Janez, tega da ne bi vedela? Ona, Katica Bidrova, da ne bi vedela?

Zato je Katico zalila rdečica in lasje, ki so ji globoko viseli v lica, je niso zakrili.

»Katica, ali veš, kaj mislim?«

Janez ni bil ne velik, ne močen, ko je rekel te besede. Glas se je rogal njegovemu telesu. A Katici je stisnil grlo.

»Ne veš? Vem, da veš. Zardela si, a ni bilo treba. Saj ni nepoštenosti na tem. Star sem in v službo moram prej ali slej. Prilika je ugodna, da nikoli tako. Da je baš oče tisti, ki jo je po-

vzročil, me ne moti. Zahvaliti ga imam, nikar da bi se jezil nanj.«

»Jezil nanj? Ž njim se jezil, ž njim klel in in čutil krivico. Ali nisi sin?«

Janez je čutil, da misli Katrica drugače, zato se ni vznemirjal.

»Kaj bi bilo, če bi se zdajci razkoračil, udaril s pestjo ob mizo in začrnel: Krivica, krivica, ljudje božji, se je zgodila? To in to. Vstanite in pogledajte! A ne sodite! Poleno vzamem in — nadenj! Za očeta nadenj, zakaj meni ni storil nič hudega. Ali bi se ljudje tresli od smeha! Tisti ljudje, ki so skriti v srcih in ki ne govore iz ust in ne gledajo iz obrazov. Tisti ljudje, ki jih pozna Bog in vsakdo izmed nas. Ali bi me ne pomilovali, čeprav bi me hvalili na vsa usta? Ali bi me ne zmerjali s tepcem, čeprav bi pravili otrokom, kako sem dvignil roko? Poznam te ljudi. Z očetom popivajo, krivica se jim zdi trikrat večja nego njemu samemu, za durmi svojega prepričanja pa vedo, kaj je prav.«

»Vedo?« Katrica se je ustrašila. »Kako vedo? Saj vendar še nisem ničesar rekla?«

»Vedo. Poznajo mene, poznajo tebe in očito jim je, kaj je med nama. Stvar je umevna, kakorkoli jo obrneš. Vzameva se, brž ko se najde kruh, ki ga je dovolj za dva. In ali ni to kruh, ki je kakor ustvarjen zame, zame, ki delam tam od svojega petega leta in mi ni treba prestaviti stola, da postanem, hlapec hlapčev, hlapec gospodarjev?«

Katica se ni zavedela, da je vprašanje, ki jo je mikalo najbolj, da je to vprašanje zdajci smuknilo skoz prste in da stoji že pred drugim, vsled slučaja zdaj tako lahkim, tako samo po sebi rešenim.

»Pa kako bi se to zgodilo?«

»Nič lažjega nego to. H gospodu stopim že danes in mu povem vse. Rad me ima, in če se je sprl z očetom, se ni z menoj. Ne bova se dolgo pogajala. Kratko, kakor je dogospodaril oče, zagospodarim jaz. Ljudje se niti ne bodo utegnili čuditi. Dan bo in noč in izpod kapa bom stopil jaz. Ti pa boš opravljala živino.«

Katica se je domislila lepih krav in širokih pitanih volov, ki stoje v hlevu, in v mislih je zajela sena iz senjaka, mnogo in lepega, da se prikupi živini kar prvi dan. Janez bi stal sredi dvorišča, bele rokave do komolcev zavihane, in premišljal, česa bi se lotil najprej. Nič ga ne bi priganjala. Janez premisli natanko, preden ukrene. Ugiblje na to in na onostran, preden se odloči. Ako se je odločil, je storjeno, storjeno dobro in zanesljivo. To je njegov glas po vsej fari. O, Janez bi bil gospodar! Dekleta bi ji zavidala, da bi jim nageljni usihali na grudih. Pa le prehitro se je na-

redilo vse to. Mesec dni še — in bilo bi vse v redu.

»Kakor sedmina se mi zdi vse to,« je rekla glasno. »Tvoj oče leži na odru, ti pa se ženiš vpricho pogrebcev.«

»Kdo je umrl?« se je zasmel Janez in z lic mu je sijala zmağa. »Andrejc že toči tretjo posodo in stavim, da bodo še s starino zalivali to svojo sedmino. Če bi bil pogreb, bi vendar zvonili.«

Katica se je nasmejala, kolobarji Janezovega dima so se bili nad svetilko sklenili v krog, se zazibali, zarajali in šli vsak svojo pot.

»Torej da?«

»Kaj da?«

»No, — še to ti bom pravil. Ali se nisva dogovorila?«

Katica že davno ni več oklevala. Le sililo jo je, da se protivi.

»In ljudje, kaj poreko ljudje?«

»Ljudje? Jaz in ti in gospod Anton — kdo je še na svetu?«

Katica je slišala, kako so ji zahreščale kosti v Janezovi dlani, a čutila ni ničesar. Janez je zaprl duri in pred oknom se je zazibala trata.

III.

Ko je stopil Janez v izbo, ki so jo imenovali »gospodovo«, je bilo že pozno. Pod stropom je gorelo devet sveč, počasi in dostojanstveno je tiktakala ura na steni. Gospod Anton je sedel na dveh stolih in vozil z nosom po papirjih, ki so ležali pred njim. Zaslanjal je mizo od ogla do ogla, rožno in tolsto se je svetila pleša nad njo. Gospod Anton se ne da motiti izlepa. Kaj mu mari, kdo je odprl duri, kdo je želel ponižen dober večer in kdo se je tiho ustavil pred njim.

Janez je vrtel klobuk med prsti, in ko se je gospod Anton napisal, je zinil kakor v opravičbo:

»Pozno je že, a prišel sem, ker je gorela luč.«

Široki gospodov obraz, bolj solncu nego luni podoben, se ni zgenil. Sijala je tolšča pod očmi in na licih, kakor da ni živa. Hudo bi se morala potresti izba, da bi se zgenila tudi ona, v smeh ali nevoljo, kakorže.

»Zaradi očeta sem prišel.«

Gospod je razprl oči, kot da se nečesa spominja. Smotka med zobmi se je zazibala in dim se je zakadil v oči. Gospod Anton je moral mežikniti.

»Oče je odpovedal . . . in meni je rekel, da ni treba več besede o tem.«

»In . . .?« Gospod Anton je s takim in-om nategnil človeka huje nego srednjeveški inkvizitor svojo žrtev z vijakom.

»Mislil sem, da bi ne bilo odveč, če bi spomnil gospoda na to, da sem dovolj star, da bi . . . da se oženim . . . in da bi . . .«

Janez se je zapletel v stavke in nobena misel mu ni hotela pomagati iz njih.

»Oženim se lahko vsak dan, nihče mi ne brani, če imam le streho.«

Gospod Anton se je ozrl na papir, ki je ležal pred njim. Na njem je stalo zapisano, da bi nova streha — stara je preperela — stala dvakrat toliko kot stara, a da bi trpela trikrat tako dolgo kot stara. Trebalo bi seve opeke. In Janez bi bil fant za tako delo. Stari itak ni maral popravkov . . . Premislil je številke, ki so stale tam, in njegovo mirno srce se je umirilo še bolj. Da, Janez stopi na Markuševo mesto, Markuš pa si pojdi hladit jezo na drug vrh.

Janez je mislil, da gre za nevesto. Popravil je torej, kar se mu je prej zareklo, in nič se ni zadiral v gospodove račune.

»Nevesto imam namreč. Saj veste, gospod, Katico sem volil. Ročna je in delo ji ne mrzi. Seve kočja je zanič. Kočo podrem in skurim čez zimo. Stara je še v njej, a dostane do Martinovega. Zemlje pa ni toliko, da bi redil kravo. Nasadim jo z divjaki, da dobimo tukaj prostora za trte . . .«

Gospod Anton je preslišal Janezov zadnji stavek, očitno ga je skrbelo nekaj drugega. Prižgal si je smotko, čeprav je gorela, in jo potisnil med zobe. In skoz zobe je govoril na vso moč nerazločno:

»Toda radi nove stavbe hočem imeti mir. Tu mi ne bo nihče podiral načrtov.«

Kaj je bilo Janezu za stavbo! Streho, le streho daj, o gospod, in da v tvojem vinogradu kopljem in da v tvoji kleti pretačem. In muškateljca natoči tako po priliki vsak mesec enkrat, obema, meni in Katici, da se bo srce smejalo. Zakaj hudo rada ga vidi Katica, pa tudi jaz, Janez Markuš.

»O tem, gospod, ni treba besede. Vem, kaj se spodobi viničarju. Tisti tramovi, ki že stoje, bodo ostali, tiste, ki še leže, bomo postavili, in še kriti bom pomagal, če bo treba. Saj je le v korist gospodarju in viničarju.«

»Potemtakem . . . pogoji bi ostali isti kakor pri očetu . . . pravic in plače ne bom kratil . . .«

Janez je stal na pragu in veter mu je hladil vroče čelo. V košatih brajdah so se svetile zvezde, iz grabna je šumel gozd mogočno in polno kakor morje.

V koči je Janez prižgal luč in sedel na stol. Pa ali niso ležale bukvice na mizi pred gospodom? Janez jih ni spoznal. Kajpak očetove bukvice so bile, gospod Anton jih je bil že prej vzel iz omare. Ali je pač črtal očeta? Kako lahko bi bil poprosil, da vpiše kar njega, sina namesto očeta!

Plamen v svetilki se je zazibal, čez prag je stopilo težko in vinjeno.

Stari Markuš je stal v vratih in iz suknje mu je puhtel močen vinski duh.

»Tako, zdaj vedo vsi. Andrejcu sem povedal, poslušala je tudi Kata iz Kurje vasi in Kata iz Kurje vasi se je križala. Karlu sem povedal, on je plačal bokal in mi je rekel, da me preseli na svojo pristavo. In tudi Mihcu sem povedal. Tam pa je sedel gospod župnik, gospod župnik, bogaboječ mož. Gospod župnik ve, kaj je greh, in on bo sodil. Ne on — Bog bo sodil. Bog . . . Tako, zdaj vedo vsi in zdaj se lahko prične ples.«

»Kakšen ples?« Janez ni slutil ničesar.

»I, selimo se, naložimo voz. Kaj gledaš?« Stari se je naslonil na duri, pipa mu je molela iz žepa prav do ust.

»Tukaj se ne bo nihče selil. Vse ostane, kakor je.«

Stari je razprl oči, pogledal po izbi in z miselno naglico, ki je vinjenim ljudem lastna, je uganil. Raztrgal se mu je obraz in iz levega ustnega kota se je pcedila slina.

»Ti?«

»Da,« je trdo rekel Janez in v stenski uri je zahreščalo.

Markuš je zavil oči, zakrilil z rokami in kolena so mu lezla na tla.

»Na sramoto, ki sem jo doživel tukaj, ti prevzameš službo?«

Janez je samo pokimal. Zakaj Markuš se je po dolgem zvrnil na klop in iz ust mu je grgralo:

»Ti . . . ti . . . ti . . . Komaj sem prestopil prag, pa so že novi ljudje v hiši . . . novi ljudje . . .«

Janez ga je dvignil in položil na posteljo.

TRNOVO (nekdanja bolgarska prestolnica).

OB ZATONU POLUMESECA.

Zgodovinski spomini. — Spisal dr. Josip Gruden.

Angel miru se je spustil na okrvavljene balkanske dobrave, razprostrl je roke nad borečimi se četami, ustavil gromenje topov in obrisal krvave srage trudnih boriteljev, ki so v trumah obležali na bojnem polju. Polumesec klone v zaton . . . Zmagoslavni prapori balkanskih zaveznikov stoje na tesni zemeljski ožini, ki loči Črno morje od Marmarskega zaliva in kjer se na koncu kopne zemlje v bajnolepi legi razprostira glavno mesto Turčije, starodavni Carigrad. Prav tam, med Selimbrijo in Derkosom, so l. 1512. bizantinski cesarji v strahu pred navali Slovenov postavili »Dolgo zidovje«, da si zavarujejo svoje stolno mesto. Toda silnih napadov Jugoslovanov, ki so takrat drli preko Donave v Tracijo in Macedonijo, te utrdbe niso mogle vzdržati. Tje do carigrajskih mestnih vrat so se raztezali njihovi vojni pohodi. Že je prestrašeni cesar Justinijan ukazal spraviti iz mesta vse dragocenosti, da ne padejo barbarom v roke, že je oborožil vse ljudstvo k obupnemu zadnjemu odporu, ker je mislil, da grozi bizantinski državi na Balkanu popoln pogin. — In tam, kjer so pred 1350 leti stali slovanski rodovi in s pestjo bili po utrjenih carigrajskih vratih, tam stoje danes njihovi pozni potomci, pripravljeni, da preko zadnjega utrjenega pasu prodro v turško stolno mesto.

Turško gospodstvo v Evropi se nagiblje h koncu. Morda je le še vprašanje nekaterih desetletij ali celo le nekaterih let, da izgine polumesec tudi s tiste ozke zemeljske ožine, kjer je sedaj našel svoje zadnje zavetje. Ž njim bode izginila zadnja sled petstoletne turške vlade, ki ostane v povestnici Jugoslovanov zapisana s krvavimi črkami. Kaj čuda, ako ob teh svetovnih dogodkih živo zazveni tudi struna v duši slovenskega ljudstva in če se ob zadnjem velikem boju Jugoslovanov z Osmani spominja svojih lastnih stoletnih bojev, ki jih je moralo izvojevati s kletim sovražnikom krščanskega imena. Kakor sedaj ob Vardarju in Marici, tako so se pred 450 leti in pozneje bili krvavi boji ob Savi in Dravi, kjer so Slovenci vzajemno s Hrvati branili krščansko kulturo zapadne Evrope pred turškim nasilstvom. Ti časi so bili junaška doba našega naroda. Tedaj se je razvilo njegovo viteško mišljenje, dvignila njegova samozavest in vzlic bridkim izkušnjam ga je prešinjala neukročena odporna sila. Zato je ta doba podala narodnim pesmim in pripovedkam največ snovi in se najbolj vtisnila ljudskemu spominu.

* * *

Bilo je v temni noči l. 1353. Ob Dardanelah, kjer se sedaj vrste utrjeni turški forti in grozeče

cevi velikih topov zabranjujejo tujim ladjam prevoz, so stali takrat bizantinski gradovi, letovišča odlične gospode, in skoz njihova razsvetljena okna so padali prameni žarkov na mirno morsko gladino. Sredi nočne tišine je vesljalo osemdeset mož na plavu iz okornih hlodov, zvezanih z jermeni iz volovskih kož, proti evropskemu obrežju. Bili so vojaki sultana Sulejmana, ki jih je poslal, da ponoči napadejo utrjen grad Tzymbe (sedaj Čini ali Džemenlik), poldruho uro nad Galipolijem. Neopažena je pristala četa na bregu blizu gradu. V hipu so splezale temne postave čez visoko obzidje, prestrašene stražarje deloma pobile, deloma ujele. Po kratkem boju je bila trdnjavica v njihovi oblasti. Prva turška postojanka na evropskih tleh je bila dobljena.

Turki so nastavili na svoji novi posesti močno posadko 3000 vojakov, z njo obvladovali važno morsko ožino in pričeli vedno bolj razširjati svojo oblast. Kmalu jim je padlo v roke cvetoče trgovsko mesto Galipoli, »ključ Carigrada in vse Evrope«, zavzeli so Ipsalo, Rodosto, Demotiko, Čorlu. Leta 1363. se je izvojevala bitka z Grki pred Odrinom (Adrianopol) in znamenito mesto je prišlo v turško oblast. Bolgarski car Ivan Sišman III. se je moral ukloniti sultanu Muratu I. in postati njegov vazal. V poročstvo svoje zvestobe mu je dal svojo sestro za ženo. Še danes proslavlja bolgarska narodna pesem Maruljo, lepo Bolgarko, ki si je kot turška carica izvolila, da ostane kristjana, dasiravno ji je sultan ponudil posebno džamijo, vso napolnjeno s srebrnimi svečniki, ako se poturči.

Balkanski narodi so se zavedli velike nevarnosti, ki jim preti. Tudi takrat so sklenili neko balkansko zvezo, v kateri so bili Srbi, Bolgari, Rumunci in Albanci. Izprva se jim je posrečilo doseči nekaj uspehov, toda nesloga jih je hitro zopet združila. Po hudem porazu na Kosovem polju, na Vidov dan (15. junija) leta 1389., je bila usoda Jugoslovanov za pet stoletij odločena.

Zdaj so posegle vmes »velevlasti«. Na prošnjo rumunskega vojvoda Mirča in grškega cesarja Emanuela se je ogrski kralj in nemški cesar Sigismund l. 1396. dvignil na veliko bojno torišče proti Turkom. Nič manj ni nameraval, kakor da zapodi neljube goste nazaj v Azijo. Delale so se velike priprave. Sigismund je iskal pomoči pri Nemcih, Francozih in Burgundcih, ki so mu poslali močne čete na pomoč. Papež Bonifacij IX. je po avstrijskih deželah, po Tirolskem in Solnograškem ukazal oznanjevati križarsko vojsko. Celo Angleži so prišli s tisoč možmi. Bojna sreča je bila izprva Sigismundu mila. Mesto Vidin v Bolgariji je bilo

z naskokom zavzeto in tamošnja turška posadka ujeta. Toda pri Nikopolju zadene križarsko vojsko usodni udarec. Sam sultan Bajazet je s 100.000 vojaki prihitel na bojno polje, da se meri z močnim nemškim cesarjem.

Tu so stali Slovenci prvikrat Turkom nasproti.

Grof Herman II. Celjski je vodil slovenske križarje iz Spodnje Štajerske in Kranjske, ki so z Bavarci vred tvorili središče krščanske vojske. V prvo bojno vrsto so stopili francoski vitezi, na desnem krilu je stal hrvaški ban Štefan Lackovič, na levem vojvoda Mirča z Rumuni.

Toda kaj je premoglo težko krščansko viteštvo proti lahki turški konjici? Kakor železen zid so stali Francozi, kakor klin se zarili v sovražne vrste. Turški konjiki pa so jih obletavali z vseh strani, jih napadali pa se zopet umikali. Le prehitro je bilo viteštvo v težkih železnih oklepih utrujeno in ko se je sultan Bajazet sam s svojimi janičarji nanje navalil, je bil zid predrt, porušen. Ko so videli bojovníki na obeh krilih, kako so konji francoskih vitezov brez jezdecev tekali po bojnem polju, so se začeli tudi sami umikati. Le središče vojske je hrabro vztrajalo in pričelo s Turki obupen boj. Zmaga bi se bila nagnila na krščansko stran, da ni prihitel sultanov vazal, srbski knez Štefan Lazarevič, in se vrgel na utrujene Sigismundove čete. Sedaj je bil vsak daljni odpor zaman. Pod okriljem slovenskih in bavarskih čet, ki jih je vodil celjski grof Herman, se je umaknil cesar Sigismund proti Donavi, kjer ga je čakalo nekaj ladij. Tu je našel rešilno zavetje hkrati z ostrogonskim nadškofom Ivanom Kanižajem, grofom Hermanom, banom Nikolajem Gorganskim in nekaterimi drugimi magnati. Toda le en del razbite vojske se je mogel rešiti na brodovje, vse drugo so deloma pogoltnili valovi reke Donave, deloma pa ujeli Turki. Bajazet je hotel zdaj hudo kaznovati drzne gjavre, ki so ga vznemirjali v njegovi posesti. Kakor veli sporočilo, se je že na bojišču zaklel, da si hoče osvojiti Budimpešto, ukloniti Nemčijo in Italijo in da mora njegov konj zobati oves z altarja sv. Petra v Rimu. Kakor povodenj so se razlile njegove čete čez Hrvaško, jugozapadno Ogrsko in Štajersko.

Takrat so slovenske dežele prvikrat občutile turško divjost.

Turki so opustošili Slavonijo in prodirali ob Savi in Dravi proti zapadu. Na odpor niso menda naleteli nikjer, ker je vest o strašnem porazu krščanske vojske pri Nikopolju povsod povzročila tolik strah, da se nihče ni upal zmagalcem v bran postaviti. Ena teh zmage pijanih in ropoželjnih

čet je vdrla ob Dravi na Štajersko, prekoračila reko, nenadoma naskočila mesto Ptuj, ki je bilo brez obrambe, ga oropala, zažgala in strašno plenila po vsej okolici. Turki so takrat odpeljali s seboj okoli 16.000 mož, žen in otrok. En del teh jetnikov je ostal na Grškem, druge so poslali v Malo Azijo.

Strah in trepet je prešinil vse slovensko ljudstvo, ko se je zavedlo strašne nevarnosti, ki mu je pretila od jugovzhoda. Gospoda je hitela utrjevati svoje gradove, meščani so popravljali obzidje, okope in jarke, le za skupno obrambo dežele se ni storilo ničesar.

Ta prvi naval je bil le poizvedovalni pohod, ki je služil Turkom v to, da so nekoliko spoznali kraje in ljudi, kjer so si pozneje tolikrat poiskali sužnjev in drugega bogatega plena. Za enkrat so veliki napadi ponehali, in več kot polstoletja so imele naše dežele mir. Treba je bilo preje na Balkanu poraziti zadnje predstraže, Carigrad, Albanijo in Bosno, preden so turški roparji postali neomejeni gospodarji na naših tleh.

Ko je pa bilo poraženo in zasuznjeno bosensko kraljestvo, tedaj je bila Turku odprta pot v naše dežele. Pričela se je doba najhujših turških navalov, ki so več kot tri desetletja skoraj leto za letom pridrli v naše dežele, jih oplenili in požgali. Pri vseh teh napadih si Turki sicer niso namerali osvojiti naše zemlje, tudi navadno ni šlo za redna vojna podjetja na ukaz sultanov, temveč le za roparske pohode večjih ali manjših turških čet, ki so iz Bosne preko Save vdrle na Hrvaško in Slovensko, da si poiščejo bogatega plena in nasitijo svojo krvoločnost.

Koroški župnik Unrest, ki je pastiroval v slovenski Diholici (Techelsberg) in bil sam priča strašnih dogodkov, nam je podal natančno kroniko teh vsakoletnih napadov. Prvi napad l. 1469. na svoj preprosti način takole opisuje: »Takrat so prišli Turki v deželo Kranjsko, in sicer v Metliko, z dvema četama. Bili so ravno binškošni prazniki. Utaborili so se pri mestu in tamkaj ostali do naslednje sobote. Potem so se mavharji (Sackmänner) odpravili, požgali in oplenili vso okolico. Polovili so ljudi, starčke so pomorili, drugo ljudstvo odpeljali s seboj, otroke so nataknil na kole ali pomandrali v luže, cerkve so vse požgali in oplenili, svete hostije oskrunili, žene in dekleta onečaščali in do smrti mučili. Ostali so v deželi 14 dni in so iz nje odvedli več kakor 60.000 ljudi. Kranjski stanovni so sicer naglo začeli zbirati vojake, iz vsake hiše po enega oboroženega moža. Turki pa so se umaknili čez Kolpo. Ko so prišli do reke, je bila tako narasla, da niso mogli svojih

jetnikov hitro prepeljati. Zato so jih čez tisoč na bregu poklali. Isto leto so prišli Turki tudi proti Krškemu, storili veliko škodo s požiganjem in mnogo jetnikov odpeljali.«

Leta 1471. so bili Turki trikrat na Kranjskem. Bosenski paša Ezebeg je vedel, da se mu v naših deželah ni bati nikakega odpora, ker se je avstrijski vladar, cesar Friderik III., takrat mudil na državnem zboru v Regensburgu. Njegove čete so to pot oplenile vso Kranjsko tja do Karavank in Savinjsko dolino okoli Celja. Koliko gorja je bilo takrat v deželi, posnamemo iz poročila, ki ga je stotnik mesta Celja poslal državnemu zboru v Regensburg: »Lepa opatija Stična je razrušena, Pleterje v razvalinah, Jurklošter, dva samostana v Savinjski dolini (Gornji grad in Novi klošter), dva v ljubljanskem predmestju (avguštinski in frančiškanski) razdjana; Velesovo in Mekine oropane, nune odpeljane. Na Kranjskem so ljuti sovražniki razrušili in požgali blizu 40, na Štajerskem pa 24 cerkva, iz prve dežele so odgnali 10.000, iz druge 5000 duš; pet trgov in okoli 200 vasi so oropali in razdjali. Kamorkoli so prišli, je bilo vse požgano in pokončano. In vendar preže Turki še ob meji v treh taborih na rop in umor.«

V naslednjih letih so bili Turki redni gostje na Slovenskem. Skoraj vsako leto je zaznamovano v Unrestovi kroniki s požigi cerkva, ropanjem in morijami. — L. 1473. je turški napad veljal posebno Koroški, ki je takrat prvič videla sovražnika v svojih mejah, dve leti pozneje so vdrli na Štajersko in divjali po Dravskem polju od Ptuja do Lembaha. Unrest posledice vseh teh napadov kratko označuje s sledečimi besedami: »Hrvaška je skoraj popolnoma oropana in požgana, ljudstvo odpeljano v sužnost. Le nekatera utrjena mesta in gradovi se še drže. Velik del Istre je požgan, ljudje in njihovo premoženje ugrabljeno, prav tako velik del Krasa. Kranjske je polovico uničene in oplenjene, v grofiji celjski vsaj velik del. Koroška je izgubila mnogo ljudi in imetja.«

Kako usoden čas je takrat napočil za Slovence, kako živo so čutili, da gre za njihov obstoj in da jim skoraj bije zadnja ura, vse to priča obupna prošnja za pomoč, ki so jo kranjski deželni stanovni naslovili na papeža Siksta IV. V njej pravijo: »Osemkrat je že turški sovražnik pridrl z veliko množico v našo deželo, jo požgal in tako opustošil, da se mora smiliti Bogu, Vaši svetosti in vsakemu kristjanu. Kaj nas pa čaka, ako nam še sedaj kristjani ne pridejo na pomoč? Nič drugega, kakor da se bomo mi (Kranjci) in prebivalci Slovenske krajine, Metlike, Istre, Krasa in še drugih sosednjih pokrajin, ki z nami vred enako

KNACKFUSS: BITKA S TURKI PRI NIKOPOLJU.
(Grof Herman Celjski reši cesarja Sigismunda turškega jetništva.)

silo trpe, morali vzdigniti in zapustiti deželo, mesta, gradove in domovino. Ako pa bode do tega prišlo, cesar se bojimo, kje bode ta revna in preganjana množica našla zavetja in živeža?»

Papež je sicer ukazal nabirati vojake in denar za križarsko vojsko, vendar do večjega vojnega podjetja ni prišlo, ker je imel cesar Friderik III. dovolj posla s svojimi domačimi nasprotniki in se ni mogel odločiti za pogumen odpor proti Turkom.

Medtem so se vrstili napadi leto za letom naprej. — Kako so se bili Turki že seznanili z našimi kraji in navadami, priča napad l. 1475. ob Miklavževem semnju na Muljavo. Bosenski paša Ahmet je bil zvedel, da se tisti dan zbere na Muljavi pri Stični izredno veliko ljudstva iz vse Dolenjske. Zato pridivja z močno četo nad iznenadene sejmarje, jih deloma poseka, deloma ujame in okoli 4200 oseb obojega spola odpelje s seboj.

Naslednje leto zaznamuje drzen roparski pohod po vsem Kranjskem, Spodnjem Štajerskem, Koroškem in po Krasu. Spričo brezbriznosti cesarja Friderika III. in stanov, ki niso nič izdatnega storili v obrambo dežele, po pravici toži Unrest: »Naj vendar pomisli vsak pameten človek, kako je mogoče, da je tako majhna četa Turkov, ki so jo cenili k večjemu na 2000 mož, smela brez ovire divjati po Dravski dolini, Koroškem, Slovenski krajini, po Kranjskem in Krasu in povzročiti toliko škode, ne da bi se ji kdo ustavil. O ljubi Bog, čas bi bil že, da krščanski meč skrha turško sabljo! Po tem napadu so se kmetje splošno jezili nad gospodo in stanovi, da ne store nič proti Turkom in da jim gledajo skoz prste. Nekateri plemenitaše in viteze so celo obdolžili, da so skrivni zavezniki roparjev.«

Za izprembo so napadli Turki l. 1477. in 1478. naše primorske pokrajine. Povod so dali Benečani, ki so se na Grškem in v Albaniji zapletli v vojsko s Turki. Sultan Mohamed je sklenil, da napade Benečane tudi na njihovi domači zemlji. Zato pošlje meseca oktobra Omarbega s 30.000 možmi na Furlansko. Seveda tudi Kranjski niso prizanesli. Benečani so postavili v obrambo celo vrsto okopov od izliva reke Soče do Gorice, zgradili so dva tabora pri Gradiški in Foljani in utrdili tudi most čez Sočo pri Gorici. Toda Turki so se hitro polastili mostu, preden so še Benečani zvedeli, da prihaja turška vojska. Nato izvabi Omar-beg beneškega kapitana Jeronima Novello iz utrjene Gradiške in ga popolnoma porazi. Beneške čete so bile razkropljene, Novello ubit. Sedaj se roparji razlijejo kakor hudournik po vsej prostrani Furlaniji. Skednji, hiše, gradovi, vasi, gozdovi, vse je gorelo. Ko je Benečan Sabel-

lico, ki je popisal te dogodke, s stolpa svoje graščine pri Vidmu gledal po rodovitnih planjavah svoje domovine, tedaj je bilo videti od Soče do Piave velikansko plamteče morje. Iz več kakor 100 vasi se je dvigal ognjeni zubelj proti nebu. — Posebno nas mora zanimati vest, da so Turki ob tem napadu posekali 3000 mož, ki so jih bili Benečani postavili za čuvarje ob gorskih sedlih in prelazih. Ne motimo se, če rečemo, da so bili ti nesrečni branitelji meje — beneški Slovenci.

In tako je šlo naprej leto za letom. Sedaj so bile te, sedaj one pokrajine glavno pozorišče turških bojev. Večinoma so Turki odpeljali svoj plen brez vsake ovire. L. 1475. so sicer združene čete kranjskih, koroških in štajerskih stanov napadle Turke ob reki Sotli, toda bile so preslabe nasproti turški premoči. Krščanska vojska je štela le 450 težko oboroženih vitezov, Turkov pa je bilo baje 12.000. Zato največje junaštvo ni ničesar pomagalo. Mnogo plemenitašev je bilo ubitih, drugi odpeljani v turško sužnost. — Šele l. 1483. je zadela turške roparje zaslužena kazen. Ko so se z 9000 vjetniki vračali domov proti Bosni, so jim Hrvatje in Srbi z nekaterimi kranjskimi plemenitaši zastavili pot pri potoku Onavici ob reki Uni. Ko jih turški paša zasluti, jim pošlje nasproti svojo prednjo stražo, ki je štela okoli 2000 mož. Vsi ti so padli pod krščanskim mečem. Zdaj se je polotil turške vojske velik strah. Osvobojeni jetniki so pozneje pripovedovali, kako so Turki v taboru na drog obesili sabljo in vedeževali, ali jim obeta srečo ali nesrečo. Toda mesec je bil krvav, postal je potem teman in črn. Prikazale so se na nebu tri zvezde, iz katerih je ogenj švigal na vojake, da so si prestrašeni lase rüvali iz glave in brade, na zemljo padali in drug drugega objemali. Drugi dan je krščanska vojska obsula turške čete in jih z vseh strani napadla. Turki so izkušali prodreti krščanske vrste in se rešiti, toda bilo je zaman. Večinoma so popadali pod krščanskim mečem. Paša in z njim 200 odličnih Turkov se je poskrilo med ujetimi kristjani, da si otmo življenje. Toda Hrvatje so jih ujeli in poslali ogrskemu kralju, jetnike pa osvobodili. Od sedem do osem tisoč Turkov, ki so zapustili Bosno, se jih je komaj toliko vrnilo domov, da so vest o strašnem porazu razglasili po Turčiji.

Najvažnejša posledica krščanske zmage ob Uni je bila ta, da več let potem Slovenci niso bili od Turkov nadlegovani. Šele l. 1491. čitamo o novem napadu, ki se je ponavljal tudi v naslednjih dveh letih.

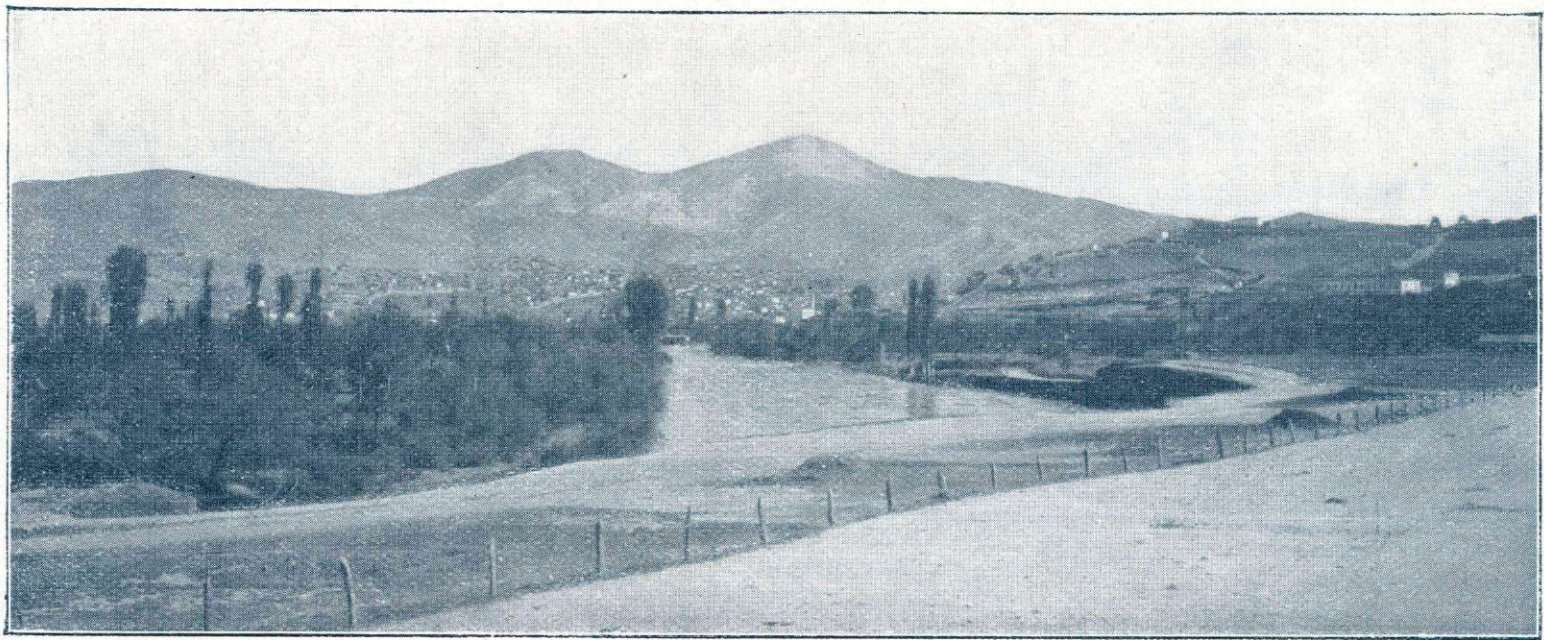
Po smrti cesarja Friderika III. so se razmere na bolje obrnile. Njegov naslednik Maksimilijan

je sklenil s sultanom Bajazetom premirje, da obvaruje svoje jugovzhodne dežele novih nesreč. Po Bajazetovi smrti pa so hude notranje krize oslabile moč Turčije, da ni mogla več nazunaj nastopati s tisto nasilnostjo, kakor v prejšnjih desetletjih. Zato so po usodepolnem 15. stoletju slovenske dežele dvajset let imele mir pred svojim najhujšim sovražnikom.

Nova vojna doba se je pričela pod sultanom Solimanom I., ki je bil menda najbojevitejši izmed vseh osmanskih vladarjev in čigar politični načrti so merili na pridobitev Ogrskega in samega Dunaja. Ko se je pričela vojska z avstrijskim vladarjem kraljem Ferdinandom, so dobile tudi slovenske dežele zopet navadne vsakoletne obiske turških roparskih čet. Meseca aprila l. 1522. so vdrli v dolino Pivke, cvetno nedeljo napadli župno cerkev v Slavini, kjer so bili ravno župljani zbrani

Turški boji so se v naših deželah le redkokrat izvojevali z rednim vojaštvom, večjidel je bilo ljudstvo navezano na lastno obrambo in samopomoč. Najboljše zavetje so našli ljudje za časa turških navalov v raznovrstnih trdnjavah, obzidanih mestih, utrjenih gradovih in drugih naravno ali umetno zavarovanih krajih. Ker turške čete niso imele s seboj težkih topov in drugega oblegovalnega orodja, zato niso rade izgubljale časa z dolgotrajnim obleganjem, temveč so si rajše poiskale žrtev in plena tam, kjer je bilo oboje lažje dobiti. Po zgledu meščanov, ki so imeli zavarovana mesta, in plemiške gospode, ki je našla zavetje na svojih utrjenih gradovih, si je tudi kmečko ljudstvo po deželi začelo graditi svoje trdnjave, večjidel okoli cerkva, katere je hkrati s svojo svobodo in življenjem branilo proti Turkom.

Tako so nastali znameniti tabri.

VELES.

pri nedeljski sveti maši. Umorili so mašnika pred altarjem in mnogo drugih vernikov. Potem so drvili skoz Postojno, Cerknico, Ribnico, Kočevje in Hrvaško proti domu. O novih napadih čitamo l. 1528. in naslednjih letih. Vendar ti roparski pohodi niso bili več tako obsežni kakor v prejšnjem stoletju. Največ je trpela Dolenjska, zlasti Bela krajina in vzhodnje Štajersko okoli Radgone, Ljutomera in Ptuja.

Ko je cesar Ferdinand v brambo slovensko-hrvaških dežel osnoval Vojaško granico in celo vrsto trdnjav ob dolnji Savi in Dravi, se je tudi turško bojišče pomaknilo proti jugu. Slovenci so zdaj vzajemno s Hrvati stali na braniku avstrijskih dežel in branili zapadno krščansko kulturo proti polumesecu. Bitka pri Budačkih in zmagà pri Sisku (1593) sta dva najznamenitejša spomenika iz teh krvavih bojev. V naše dežele roparjem dohod ni bil več prost.

Beseda »tabor« ali »taber« je staronemškega izvora (tāber, angl. tower) in pomenja utrjen kraj, trdnjavo. — Na primernem kraju blizu vasi, na kakem nizkem griču ali pa sredi gozda so napravili trden stolp z močnim obzidjem, kamor so se ob času nevarnosti zatekli ljudje in spravili tudi svoje imetje. Največkrat pa so utrdili domačo cerkev z obzidjem, stolpi, rovi in nasipi. Da se je tabor mogel dalj časa držati, je imel prostorne shrambe za živila, skladišča in vodnjake. V zidovju in stolpih so bile napravljene strelne line. Branitelji in zapovedniki tem trdnjavam so bili navadno domači duhovniki ali plemiči iz okolice. Medtem, ko so mladeniči in možje stali na obzidju, streljali na Turke, kamenje in debela nanje valili, so starčki, žene in otroci klečali v cerkvi pred altarji, proseč Boga zmage in rešitve. Gotovo so bili tabri mnogokrat priče velikega junaštva, o katerem nam žal zgodovina ničesar ne poroča. Večinoma se je

ljudstvo v njih z uspehom branilo proti Turkom, večkrat pa je našlo tudi smrt v plamenu goreče cerkve ali pod mečem sovražnikov.

Poleg tabrov, katerih razvaline nahajamo po mnogih krajih naše domovine, so bili še drugi spomeniki turške sile — kresovi.

Kresovi, ki so bili v starodavnih časih znamenja veselja in jih še dandanes v ta namen zažigamo, so bili za časa turških bojev za naše kraje značilna svarilna znamenja preteče nevarnosti. Kadar so plamteli na gorah, tedaj je naznanjal njih zubelj, da je Turek v deželi. Rabili so jih že ob prvih turških napadih. S časom pa so postala kresišča stalne stražnice, redno zastavljene s čuvarji, ki so morali ob preteči nevarnosti takoj dati znamenje prebivalstvu. Na določenih vrhovih je bilo nagromadenih več sto tovorov suhega lesa. Poleg gromade so stali nabasani možnarji. Ko je stražnik zagledal sovražne trume, je zažgal možnar in podkuril kres, ki je spravil pokonci vse prebivalstvo po okolici. Za prvim kresom se je za-

svetil drugi, tretji, in v par urah je vedela vsa dežela, da Turek zopet pleni po njej.

Po tristoletni hudi borbi je šele prenehala turška nevarnost ob avstrijski meji. Za Slovence ni bilo niti prej, niti pozneje tako usodne dobe, kakor je bila doba turških navalov. Bojevali so takrat krvav obupen boj za obstanek. Rane, ki jih je vsekali turški meč, pa se stoletja niso zacelile.

* * *

Kakor je »turška sila« s krvjo in solzami zapisana v povestnico slovenskega naroda, tako in še bolj je začrtana s krvavimi črkami v zgodovino drugih Jugoslovanov. Tamkaj so trajali boji še dalje kakor pri nas, več kot pet stoletij. Toda svetovna zgodovina je vendar tudi svetovna sodba. Turško nasilstvo je našlo strašno maščevanje pri Lozengradu, Kumanovem in Lüleburgasu. Polumeseč se nagiblje v zaton, balkanski narodi pa vstajajo iz petstoletnega mrtvila k novemu življenju. —

ZARJA ZADNJEGA VEČERA.

Zložil Silvin Sardenko.

Nocoj, Raboni, divna je nocoj pomlad,
Ti živa tajnost si v skrivnostni uri;
ne more dan zapreti zlatih duri,
odpreti noč ne more svojih tihih vrat.
Poglej, kako kipi pšenična nežna kal,
izvila se je komaj iz spomladnih tal!
Zakaj drhti, ko stopaš mimo nje nocoj?
Kako kipi na trti brst zeleni,
ogrel je komaj žarek ga rumeni!
Zakaj drhti, ko je korak začutil tvoj?

Molči Raboni. Dvanajsteri vsi molče.
Le terebinte z oljkami slovesen
pogovor šepetajo tajnoresen.
Apostoli v bojazni sklanjajo glavé.
Ah! ti šepeti tajni dušo ranijo:
»Raboni! Kaj ne greš nocoj v Betanijo?«
»Na Sion moram.«

Cedron, daj, zapri prehod!
Ni treba. Že je Mojster stopil čezenj:
na Sion žene večna ga ljubezen,
učence sveti strah za njim. Prelep sprevod!

Na Sionu pripravljen praznji je obed.
Kaj nisi rekel: Rad bi k mizi sedel,
velikonočno jagnje z vami jedel?
Zakaj nocoj tako zamišljen tvoj pogled?
Ne gledaš nas in vendar mili tvoj obraz
razkriva nam, da v srcu nosiš nas.

Ker je ljubil svoje —
jih je ljubil do konca.
Sv. Jan. XIII. 1.

Zapojmo himno, Mojster! Glej, obed končan.
Še ni? Pšenični kruh in kelih z vinom
je nedotaknjen še pred božjim Sinom,
dotáknila se ga je komaj sveta dlan.

V desnici kruh, na ustnih vzdih, pogled v nebo.
O, ta pogled skrivnostno zmagoviti,
še Stvarnika bi mogel v stvar vkleniti.
In res! — Ta kruh — O Bog! —

In spet — »To moje je telo« —

»To kelih moje je krvi« — Dovolj!

Več niti Bog ne more iz ljubezni zgolj.
Ti solnce, ki storiš, da trta sok rodi,
ki v živi cvet presnavljaš mrtvo grudo,
vse tvoje delo nič! — On kruh je — káko čudo! —
v telo — in vino v svojo izpremenil kri.

»Vzemite vsi!« Kako? Boga nevredna stvar.

Daj angelom — in še si jih precenil.
Pa nam to sveto hrano bi namenil,
duhovno v sebe izpremenil nas? Nikar!
O, bratje, vem, nad čudom vera ostrmi,
a vedite, ljubezen združenja želi!
Z Evharistijo se na Božje je srce
ljubeče sklonil ljubljeni učenec,
in mimo src je dveh kipel studenec
ljubezni, ki se steka v večnosti morjé.

TEGA JE MAJOLKA KRIVA . . .

Narodni motiv. — Spisal I. M. Dovič.

Bukve so zelenele, črešnje cvetele . . .
Katrice je brala regrat . . .
Košarica je polna, Katrice sede na črešnjev parobek in zamišljeno zre po dolini . . .

V tihem dolu je lepa hiša, pa prostorni hlevi in visok kozolec. Za Ambroževo hišo vsakdo ve. Katrice jo pozna še posebno dobro, saj ji je znana vsaka kokoška pri hiši in vsaka posoda v kuhinji. Koliko potov je bila že tam in sama je blizu tam doma.

»Saj ve, da ga čakam, pa ga ni.«

Brenkovčeva Katrice je bila res lepa deklica. Njen obrazek je bil, kakor bi se kopal v jutranji rosi, lasje črni, kodrasti, so se vili po belem čelu kakor črne niti na belem platnu. Izpod črnih obrvi pa sta žarela dva črna oglja in ta dva oglja sta se mudila vsak dan in vsako uro v srcu Ambroževega Jančeta.

»Da ga ni! Saj je rekel, da pride.«

Janče je sprejel gospodarstvo po očetu. Pa se je ženil. Izbral si je Katričine črne oči. Modri možje so dejali, da Brenkovčeva ne bo za Ambroževo hišo. Mati vse naredi namesto nje, vse podela za svojim »srčkom«. Katrice je prerahla za Ambroževo gospodarstvo.

Pa črno oglje zapusti za sabo globoke in široke lise. Jančeta so se Katričine oči docela polastile. On ni videl mehkih ročic, ne bele kože na licih, ni vedel za nastavljene kozarce po omarah in za pristavljene piskrce po peči in za pečjo . . . On ni čutil trme Katričine, ni izvedel za njeno izcerkljanost, in če je slišal za njeno potuhnjenost, ni mogel verjeti. — Oči, čarajoče oči Katričine so izbrisale sproti vsak neljub spomin v Jančetovem srcu . . .

Katrice je potrgala s prsti črne lase na čelu, potegnila malo zrkalce iz žepa in se zaljubljeno pogledavala . . . Tu se nasmehne in nevoljno spet zakliče:

»To ga bom oštela, kadar pride!«

»Pa me daj, Katrice! Bom saj videl, kakšna boš, kadar boš huda name,« se oglasi za Katričinim hrbtom moška postava.

Črešnjevi parobek je bil dovolj širok za dva človeka . . .

Bukve so zelenele, črešnje cvetele . . .

Bukve so zelenele, črešnje odcvele . . .

Katrice je bila mlada gospodinja.

Miza je bila obložena z jedili. Posli so se najedli in odhajali na delo.

»Poglej, Katrice, koliko je ostalo v skledah? Pa meso kuhaš vsak dan. Saj sem ti povedal, da varčuj z mesom, ker košnja in žetev se še ni pričela,« kara gospodar gospodinjo.

»Zdaj je treba posle obdržati pri dobri volji, ker se bliža veliko delo,« ugovarja Katrice.

Za hišo je bil lepo ograjen vrtiček. Ali za čedno ograjo so bile zanemarjene gredice.

»Solato kupuješ, Katrice! Pa v tem času, ko jo ima vsaka gospodinja že doma dovolj.«

»Ne utegnem, Janče!«

»Zakaj pa imaš deklet?«

»Eh, na deklet naj se človek kaj zanese. Sicer pa pusti ti gospodinjstvo na miru in se bričaj za polje,« odvrne jezno Katrice.

Gospodar maje z glavo in žalosten odhaja.

Ključ od kleti je zarožljaj, Katrice toči poslom pijačo.

Jabolčnik nataka, pred in potlej pa sebi čašo rujnega vinca.

»Kaj bi si ga ne privoščila, saj ga zaslužim in k hiši tudi nisem prazna prišla. Sicer pa, ko bi bila prej vedela, da je Janče tako skop, pa bi ga ne bila vzela. Še sam sebi ne privoščim. Naj le, če je tako nespameten, jaz pa ne bom.«

Gospodar je čul rožljanje ključa v veži in stopil v klet.

»Deklam ni treba dajati toliko pijače, kolikor hlapcem.«

»Če je ne dam, pa godrnjajo in me po njihvah obirajo.«

Gospodar vzame dolgo šibo in jo porine v vinski sod. Ali ko jo potegne vunkaj in pogleda višino mokre šibe, se začudi.

»Katrice, ti točiš vino drugim.«

»Kdo je to rekel? Ali že deklet bolj poslušaj kakor mene? Le poslušaj druge, potlej boš imel seveda mir v hiši.«

Ali gospodar ne reče nič, ključ od kleti pa zaobrne in spravi sam.

Na dvorišče so prihajale sosedove kokoši.

»Poglej, Katrice, koliko ima sosedu že piščancev, koliko si jih pa ti nasadila?«

»Pa hodi sosedo gledat, mene pa ne zbadaj.«

»Katrice, Katrice!«

»Kaj Katrice? Marijanca, Marijanca, kličirajši.«

»Kaj to govoriš?« hitro reče gospodar, ustnice stisne, obrvi se mu naježijo in ostro pogleda v oči svoje ženice. In zdaj so bile te oči Ambroževe kos črnima ogljema njegove žene.

»Kaj misliš, da nimam oči in da že sosedje govore: Ambrož deklo —.«

Gospodinja ni izgovorila celega stavka. Mož jo udari s pestjo po ustih...

Katrice beži, z robcem čez usta, čez dvorišča v domačo hišo.

»Mati, Janče me hoče ubiti!«

Ali mati privede Katrico nazaj k Ambrožu.

Trmasta je bila Katrice, kljubovala je možu, jeza ji je trgala rože z lic, gospodinja ni imela nobene veljave, deklet so se ji posmehovale natihem, pomežikavale in si pripovedovale, kako Katrice pije...

Odtrgala je ključavnico pri kletnih vratih. Pila je vino, ki pa ni bilo dovolj močno zanjo. Izposlovala si je ženske, ki so ji nosile žganje. Utopiti je hotela v pijanci svojo trmo, svoje življenje.

Gospodinjstvo je šlo rakovo pot...

Bukve so zelenele, črešnje odcvele...

* * *

Bukve so zelenele, črešnje pa zrele...

Janče si je vse prizadjal, da bi ženico ozdravil.

Nič ni izdalo. Katrice je postala strastna pijanka.

Leto osorej je povila dete. Janče se je sina razveselil. Pa kaj? Njegova mati je morala imeti vso skrb zanj.

Katrici ni bilo več prestajati. Nekoč pospravi svojo obleko in hajdi domov!

Mati je imela še zanjo slepo oko. Milo jo je svarila, pa slepo spregledovala. Naročene ženske so ji donšale pijačo. Žganje ni več zadoščalo, le rum ji je še potolažil srčne žilice...

Janče se je raztoготil, pa je dal zemljišče v najem. Edino veselje njegovo je bil sinček.

Katrice pa je popivala po gostilnah... Zgodnja starost je legla na njen obraz, gube so se delale na licih, tiste žive oči so postajale motne, razkuštrani lasje so ji frfoleli izpod rute in zamazano krilo se je opletalo okrog njenih peta... Sramež ji je pobegnil v gozd, besede so ji bile zmedene, grde, tiste črne oči, tista dva črna oglja nista več žarela — tlela sta in se iskrila pohotno kakor oči mačke ponoči... Ko je bila glava polna alkoholnih duhov, srce zaježeno od trpkih spominov, tedaj se je Brenkovčeva Katra zamajala, njene oči so se zasukale in izza nalitih ustnic se je usula vrsta narodne kitice:

Tega je majolka kriva...

Majolika je bila kriva tudi njene smrti.

Do doma je bilo še daleč, noge pa so postajale težke. Splezala je na sosedov kozolec in zaspa...

Pa sanje so bile nemirne, Katra pa je čepela v mrvi čisto pri kraju podnic.

Sanje so bile hude, alkohol jim je podžigal pogum. Katra širi roke, mahne, omahne — pade na tla in si zlomi tilnik...

Bukve so zelenele, črešnje pa zrele...

ZADNJE SANJE RANJENCA.

Zložil Domen Otilijev.

Gorko me odeni
z odejo volneno in s cvetjem posuto,
primakni stol in tvojo roko in židano ruto
na glavo mi deni!

Zapoj melodije
o solncu, ki sneg stopi in srce ozdravi:
življenje, o mati, ni biser rosni v pokošeni travi,
ko žarek posije.

Glej, skozi zaveso
prozorno na naju se v barvah nešteti
izliva soj jutra, veselo igra se v vidnih trepetih
nad mojo kontéso!

Je v zlato obšita
mantilja prozorna in roža v laseh od kostanja

se smeje nasmehu, v očeh ji ljubezni je sanja
še tebi prikrita.

Sem k meni zdaj plove
in prstan nje zlat se blišči mi... in že me objema...
»Jaz: da, in ti: da...« Še poljub daj, mati, obema
in daj blagoslove,

ker dan predporočni
se skriva že v mraku, pod oknom že vriskajo nama,
zvonijo zvonovi, bleščijo se ognji za dvema gorama
na strani vztočni

in strel in gromenje
pretrese nevesto in mene, in klic: Živela!...
... Ah, joj... Iz rane na prsih vojaku privrela
je kri na kamenje...

O VOJSKI.

Spisal Ivan Cankar.

Ob peči na široki blazini so ležali vsi trije. Odeti so bili s cunjami, plahtami in vrečami, z navlako, na kup zneseno s ceste in z dvorišč. Bil je še svetel dan. Mrzlo in trdo je sijalo belo zimsko solnce v prazno izbo. Eno okno se ni dalo zapreti in je požvenketavalo v burji; včasih se je vzdignil s ceste ali s strehe oblak suhega snega ter je planil mimo.

Najstarejši med njimi je bilo šest let; njen podolgovati, koščeni obraz pa je bil vse zrelejši, oči so gledale razumno in izkušeno. Njen triletni brat je bil debeloglav, čelat, okrogloliččen; toda tista polna lica so bila sivkaste polti, kakor od boleznih zabrekla. Med njima je spalo enoletno dete, suhotno, drobno in nežno kakor igrača; redki, pšeničnorumeni lasje so se sprijemali na potnem čelu kakor razmočeno predivo.

»Tudi ti zaspi, Lojz!« je rekla Anka.

»Saj je še dan, ponoči bom spal!« je s čudno globokim glasom odgovoril brat. Gledal je zamišljen proti oknu; z vsakim snežnim oblakom so planile njegove misli daleč v ledeno daljo.

Nenadoma je vprašal, s prav tistim čudno globokim, umerjenim glasom, z glasom starca:

»Kako dolgo bo še vojska?«

»Ne vem, to ve sam Bog!« je odgovorila Anka mirno in počasi, kakor da bi odgovarjala v šoli.

Lojz je dolgo molčal; nato je vprašal dalje:

»Zakaj morajo na vojsko?«

»Zato, ker je cesar ukazal!«

»Kaj delajo na vojski?«

Anka je strnila obrvi, trenila je z očmi ter je pomislila.

»Na vojski streljajo!«

Zdaj je dolgo in trudoma premišljeval tudi Lojz; pred njegovim razumom se je dvigal silen plot, da ni mogel pogledati čez. Troje sivih oblakov je planilo mimo ter butilo ob okna, preden se je oglasil.

»Anka! Če ustrelje človeka s tisto dolgo puško, ali pade na tla in je koj mrtev?«

»Koj je mrtev! Ali pa mu odtrga nogo in leži tam krvav in vpije!«

»Zakaj so ga ustrelili?«

»Zato, ker je vojska!«

Obadva sta molčala. —

»Anka! Kdo je tisti, ki strelja in odkod je prišel?«

»Sovražnik je; na oni strani sveta, daleč tam!«

»Kakšen je sovražnik? Ali ima rogove na glavi in parklje na nogah in dolg črn kožuh?«

»Tak je, kakor vsi mi drugi!«

»Ali tudi govori kakor mi; ali ne laja?«

»Govori kakor mi!«

»Ali tudi moli zjutraj in zvečer?«

»Moli tudi, zjutraj in zvečer!«

»Pa kako bi ga potem spoznali, sovražnika, če bi se kar prikazal in bi ne povedal, da je sovražnik?«

»Ker je drugače oblečen!«

»Če bi bili vsi enako oblečeni, ali bi nikoli ne bilo vojske?«

»Zaspi!« —

Solnce je sijalo z ozkim žarkom samo še na strop, čisto v kot ob oknu. Mračilo se je.

»Povej, Anka! Ali ostane naš ata do konca v vojski?«

»Do konca!«

»Pa če bi ga sovražnik ustrelil?«

»Ne bo ga ustrelil!«

Anka je bila stisnila ustnice ter je strmela proti stropu, v tisti zadnji solnčni žarek.

»Pa če bi ga vendarle ustrelil? Ali če bi mu vsaj odstrelil nogo, da bi ležal tam daleč ves krvav in bi nas klical?«

»Bog ne bo pustil!« je počasi in zamolklo odgovorila Anka.

»Ali je Bog z nami, ali je s sovražnikom?«

»Molči in zaspi!«

Zazeblo jo je po vsem životu, da je vztrepotala ter stisnila zobe. Zadnji žarek ob oknu je bil tiho ugasnil. Lojz je gledal v mrak s široko odprtimi, v praznoto in molk vprašujočimi očmi.

Dete med njima je zajokalo.

»Mislim, da je lačen!« je rekel Lojz; in čez nekaj časa je spomnil mirno, počasi in tiho: »Tudi jaz sem lačen!«

Anka je molčala; naslonila je svoje lice ob vroče lice otrokovo; zibala ga je narahlo, da bi ga uspavala.

Ob tistem času je stala na pekovem pragu ženska, v dolgo sivo ruto zavita.

»Samo še en hlebec, v imenu božjem!«

Pek, zalit in trebušen, je sedel za mizo in ni okrenil glave. Drobne oči so gledale dobrovoljno,

glas pa mu je bil tenak in trd, kakor šiba, ki švigne po zraku. Kričal je v drugo izbo, skoz priprte duri:

»Kaj? Sto forintov za kožuh? Ali misliš, da sem z Rotšildom bratovščino pil? Sto forintov za babji kožuh! Ob vojskinem času! . . . Kaj bi radi?«

»Samo še en hlebec v imenu božjem!«

»Kolikor hočete, le denar na mizo! Šenka so obesili!«

»En sam hlebec na upanje!«

»Vraga, saj ste bogati! Saj vas država zalaga, ko imate moža v vojski!«

»Kam bi s tisto miloščino? Za stanovanje je komaj, za tisto luknjo; za drva že ne!«

»Jaz še take miloščine ne dobivam od nikogar! Ste že opravili!«

Vstal je ter je šel počasi proti durim, odkoder se je slišalo pritajeno ihtenje.

»Samo še en hlebec, v imenu božjem!« je šepetaje ponovila ženska, ko je bil pek že zaloputnil duri za seboj. Droben, iglast sneg ji je bušil v lica, ko je stopila na ulico. Hitela je sključena po spolzkem tlaku in kakor je bila tenka in majhna, je bila vsa podobna otroku, zavitemu v predolgo materino haljo. Kolikor bližji je bil dom, toliko počasnejši in trudnejši je bil korak; globoko je klonil hrbet, kakor da bi tiščalo na pleča silno breme. Le ena tolažba je bila v njenem srcu, šepetajoča kakor molitev:

»Da bi spali! Vsaj spanja jim dodeli, o Bog! Saj spanje je tvoja miloščina, ne pekova in ne cesarjeva!« —

Otroci so bili utihnili. Zunaj pred durmi, na temnem hodniku, je stala ženska, v ruto zavita, in je trepetaje prisluševala. Mati si ni upala k otrokom.

NOVO LETO VRH TRIGLAVA.

CESTE — — —

Zložil Jos. Lovrenčič.

Pod mano v daljo vijejo se ceste, krive kače,
tu, tam demantne glave jim blešče
v stoterih žarkih.

Sestale so se v mestih, da o svoji poti se po-
da zvite nove si zamislijo zvijače, [govore,
ki hrepenče bi podleglo mlado jim srce;
da poizvedo spotoma po senčnih parkih,
kjer lazi toliko število njih zaroda stez,
ob nogah palm, kostanjev, lavora in belih brez,
če ktera v novi misli jim prekanjenost pove. —

Demantne krone jim polagoma ugašajo,
oko jih je zgrešilo v temi — a srce jih vidi,
kako gredo čez polja mimo hiš in vsako vprašajo:
Imaš mladost? če tvoji skrivajo jo zidi,
prikličí solze in ji reci: idi!

Odpri ji dveri — meni jo poveri,
in pojde pot, ki šli so jo že tisočeri! —
In ko se vrne, ji lase boš videla srebrne
in v srcu misli čudno črne,
a nauki, ki ji dam jih, bodo zlati . . .
Ti ji kaj takega ne moreš dati! —

Ne vidim, vem: odpirajo se nizka vrata
in cesta hrepenenja je bogata!

ZASLUŽNA KOLAJNA
MESTA ZAGREBA.

RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV PRAVOPIS.

Spisal dr. A. Breznik.

Levčev »Slovenski pravopis«, ki je vzbudil v naši javnosti tak vihar, kakor izza ilirske dobe še nobeno drugo jezikovno vprašanje, obhaja letos svojo petnajstletnico. Dne 1. maja l. 1898. je naznanil v Ljubljanskem Zvonu gospod deželni šolski nadzornik Fr. Levec novico, da je Slovenski pravopis dotiskan in se v kratkem izroči javnosti.

V dolgi dobi petnajstih let se je izrekla o njem marsikaka sodba. Izšlo je mnogo kritik, nekaj celo v posebnih knjigah. Toda značilno je za obzorje našega jezikoslovja, da se Slovenskega pravopisa v celoti ni lotil noben kritik. Presojali so samo posamezna vprašanja, tako da je kritika Levčevega pravopisa izzvenela v refrenu — »bravec ali bralec«!

Posledica take kritike je bila, da se vrednost Levčevega pravopisa kot takega sploh ni spoznala in se v kljub precejšnjemu kupčku slovstva, ki je bil plod teh kritik, še do danes ni dognalo, kak pomen je imel Levčev pravopis za našo pisavo. Res da usoda slovenske pisave ni odvisna od jezikoslovnih sodb in kritik, toda odvisen je od pravične sodbe ali obsodbe vsak Pravopis, ki naj ga sestavi Levec ali kdor si bodi — in odvisno je od tega obzorje jezikoslovcev, za katere ni brez pomena, ali imajo v pravopisnih vprašanjih pravo sodbo ali ne.

Zdrave kritike Levčevega pravopisa sta potemtakem pogrešala samo dva faktorja, to je slovensko jezikoslovje in pa izdajatelj Slovenskega pravopisa. Pisava, kakor pravim, ni odvisna od nje in si išče za razvoj svojih potov.

Naj se nam ne šteje v zlo, da smo uporabili baš to svečano priliko, ko obhaja Pravopis svojo petnajstletnico, da se lotimo iznova presoje Levčevega pravopisa in ga presodimo, kakor kaže naslov, na podlagi dosedanjega razvoja naše pisave. Pravopis se mora soditi sploh samo s tega stališča, vse drugo je prazno ugibanje in brezplodna potrata učenega preiskovanja. Če smo se pa lotili pravopisa šele po 15 letih, je to po drugi strani tem koristnejše, ker moremo govoriti ne samo o postanku Levčevega Pravopisa, temveč že tudi o njegovi usodi. Poleg tega se nam po petnajstih letih pokažejo tudi kritike, ki so Pravopis presojale, v povsem drugačni luči.

* * *

Kake sadove je rodil Levčev Pravopis, je vobče znano. Slovenska pisava, ki je bila pred Pravopisom dosegla že sama precej edinosti, se je po izdaji Pravopisa zelo razdvojila. Nekateri so ostali pri starih oblikah in so Levčeve novotarije prezirali, drugi pa so nekaj novotarij sprejeli. Toda celega Levca ni sprejel noben slovenski časnik, noben slovenski pisatelj. Vobče smemo reči, da Levec kot reformator ni prodrl. Njegove nove oblike so ostale samo na papirju. Tu ne mislimo samo na znanega »bravca«, ki se tudi ni mogel prijeti in ga je smatrati že za premagane, temuč na nove oblike sploh, ki jih je Levec izkusil vcepiti naši pisavi. Naloga, ki bi jo bil imel zvršiti novi Pravopis, da bi namreč »končno veljavno določil tiste mnogovrstne oblike iz slovenskega oblikoslovja, ki se pišejo doslej ali očitno na-

pačno, ali pa pravilno, toda na razne načine«¹, se Pravopisu ni posrečila.

Zakaj se pač ni posrečila? — To je važno vprašanje. Saj je od povoljne rešitve tega vprašanja odvisna usoda — drugega Pravopisa.

Ko sem se v zadnji dobi posvetil preiskovanju razvoja naše pisave, zlasti razvoju v 19. stoletju, mi je počasi tudi dozoreval, mislim da dovoljen odgovor na to vprašanje. Levec ni poznal razvoja naše pisave, zaprl si je oči pred njeno zgodovino, zato ni vedel, kaj se je primerilo že toliko drugim podobnim reformatorjem, kakor je bil on. On vendar ni prvi, ki je podlegel pravopisni tradiciji, temuč samo nov socius dolorum, ki bo delil z njimi enako usodo. Pisava ga je odklonila — z malimi izjemami — kakor je odklonila po večini že njegove etimologične oblike izza leta 1880—1895. Enako se je pač godilo Levstiku in njegovi šoli. Vendar se je včasih dalo vcepiti mnogo več novih oblik kakor dandanes. Še celo samemu Levcu se je posrečilo v mladih letih vpeljati precej novih oblik v pisavo, še več pa Levstiku. Prej so bili za take reči pač boljši časi. Ko je nastopil ilirizem, nas je približal hrvaščini in tedaj smo na podlagi hrvaščine tedanji literarni jezik, t. j. zapadno slovenščino, zelo očistili. Enako se je dala naša zapadna slovenščina po letih 1848 do okoli 1865 oplemeniti v jako mnogo oblikah z vzhodno štajersko. In ko je vstajala zarja stare slovenščine iz knjig velikega Miklošiča, je slovenščina po Miklošičevem, Cigaletem, Luka Svetčevem, Levstikovem vplivu privzela zelo veliko staroslovenskih oblik. Toda doba, ko je jezik še rad prejemal tako hrano, je hitro pretekla. Zato je Levstik, ki se je zaril v Miklošičeva staroslovenska dela in je hotel slovenščino intenzivneje napolniti na staroslovenska kopita, naletel že na hud odpor. Prijel ga je M. P. (leteršnik) v »Novicah« 1866, str. 175. »Znebivši se srečno dolgih pravopisnih in oblikarskih bojev bili smo Slovenci — narod slovničarski — ravno dosegli nekako edinstvo v pisanju, kar se tiče vsaj vnanje oblike naših časnikov, ter smo z zedinjenimi močmi obdelovali svojo narodno njivo, oziraje se pri tem tudi na ravnanje naših južnih sosedov, od katerih smo se že in bodemo se še učili; — kar se je zatrosila zopet ljulika nesrečne neskladnosti, ktera se je tú pa tam res tudi prijela. Našli so se namreč — komu ni znano? — kateri piševajo ali piševajo, da ne kmetje, ampak kmetije (= nove oblike Levstikove, op. pis.) imajo kmetije, ki jim pri dobrem obdelovanju donajajo veselija pa tudi lepega premo-

¹ Slovenski pravopis. Spisal Fr. Levec. Ljubljanski Zvon 1898. 276.

ženija . . . Ne bojim se sicer, da bi kdaj večina slovenskih pisateljev pritegnila takim novotarjem, vendar bi jih jaz opomnil in poprosil: ne kazite slovenskega edinstva, ne kvarite jezika, in ne motite dosedanjega slovenskega razcvita in razvoja . . . Vi se pozivate na veljaka Miklošiča, prepričani, da je on kos, razgrniti staroslovenščini lice, kakoršno je samo na sebi. Dobro, — pa zakaj ga ne posnemate tudi zastran novoslovenščine? Berite njegove čitanke, njegov staroslovenski slovar, kako on slovenske besede piše, on, ki se mu gotovo nikdar še sanjalo ni, da bi trebalo sedanjo živo slovenščino pritiskati na Pro-

DR. JAKOB SKET.

krustov posteljnjak . . . Držimo se torej udomačenega, v časnike z mnogim trdom vpeljanega pisanja, in ravnajmo se, čistó isto, po nekdanji mrtvi slovenščini samo toliko, da ne zastranimo od živega slovenskega in srbsko hrvaškega narečja! Dixi.«

Še huje je prijel Levstika leto pozneje v Novicah M. Cigale¹ z geslom:

»Est modus in rebus.« Tu piše: »Nihče se ne upira med nami čiščenju jezika. Da smo pa tudi res poslušali mojstra (namreč: Koseskega, ki poje: Jezik očistite peg . . .) to priča znameniti napredek, ki ga kaže današnja slovenščina, ako jo pri-

¹ Novice 1867, 52 sled. »Recimo ktero« . . .

merimo s tadanjo. Al odkar se je začel v tem oziru upljiv staroslovenščine, uvidel sem opazivši neke nepovoljne prikazke, potrebo ter sem vže nekolikokrat sprožil in danes, ne bojé se niti zamere, ponavljam, da bi dobro bilo pogovoriti se o nekterih pravilih za likanje jezika. Po mojej sodbi imelo bi glavno načelo pri tem biti . . . bližati Slovence čisteje govorečim Hrvatom in Srbom, ne pa še razdruževati enakokrvnih bratov.« Nato navaja primer, kako je Miklošič skrbel za edinost s Hrvati, dočim je Levstik to edinost kršil. »Miklošič . . . v svoja berila ni dal vpeljati mestnikov s končnico *i* . . . niti *n. pr.* na polju (Pod črto dalje: »Gospod Levstik pa piše zdaj na »visocem sedli« smešnega napuha [v Glasniku]«), rekoč, da ne kaže spričo tako male stvarce odstopati od Hrvatov. Drugo je preiskavati znanstveno jezik . . . a drugo zasukavati narečje živo po mrtvem, ne glede na dozdanji razvoj in narodna razmerja. Ni treba toraj širokega dopovedovanja, da . . . morajo biti odurne tiste rococo-oblike (namreč Levstikove), ki nam jih za vzor postavljajo možije nove slovenske šole, in ktere se zdé biti nalašč iznajdene za to, da bi knjižno slovenščino še dalje, nego je, zanesle od srbsko-hrvaškega narečja (Pod črto: Sloveči Hrvat, profesor Jagić, namignil je vže na nekem mestu »Književnika«, da ne odobrava Levstikovega pravca. Ali zaslužno za nas Slovence bi bilo, ako bi slavni ta jezikoznanec ali kdo drug izmed učnih Hrvatov ali Srbov račil obširneje izreči sodbo o načinu pisanija, s kakoršnim se odlikujejo novejši sestavki gosp. Levstika). Ako (str. 52) pomislím zlasti na izvrstne spise mlajših, kakoršni so Stritarjevi, Jurčičevi in več drugih, ni me jako skrb, da bi se to . . . kdaj prijelo na slovenskem zemljišču (53) . . .

Pač zlata vredne besede, ki ne veljajo samo Levstiku, temveč vsakemu reformatorju naše pisave. Seveda je ostala za Levstika in vse naše jezikoslovce ta beseda le glas vpijočega v puščavi. Nihče izmed vseh naših jezikoslovcev jih ni upošteval in vsi so drli za Levstikom — toda uspeh? Zmagali so nazori Pleteršnikovi, Miklošičevi in Cigaletovi, ne Levstikovi. Pisava se je otrešla večine Levstikovih novotarij; tako se je iznosila tudi nad vsemi poznejšimi poskusi, in — bodimo odkriti — tudi nad Levcem.

Pisava hodi svoja pota. Zato mora vsak, ki sestavlja Pravopis, študirati ta pota, ki si jih je pisava sama utrla. Kdor jih ne upošteva, je zvršil z vsakim drugačnim Pravopisom — Sisifovo delo.

Kdor pozna pota naše pisave, mi bo pritrdil, da vse jezikoslovje z vso svojo učenostjo ne pre-

more proti pisavi nič. Naša pisava pač ni več v tistem štadiju, ko še v njej vse vre in kipi in se vzdigujejo gotove oblike; pri nas se že davno ne bori več narečje z narečjem ali kaka gotova struja proti struji: — ne, take krize smo že davno srečno prestali in imamo že utrjeno pisavo, stalne oblike, skratka: pravopisna pravila.

Kdor misli z Levcem, da živimo še v dobi, »ko piše malone vsak pisatelj svoj jezik; ko se ravna vsak časopis po svojem pravopisu; ko celo naši veljavni knjižni zavodi v svojih spisih glede raznih jezikovnih oblik niso dosledni itd.«¹ — pač našo pisavo jako površno sodi. Kdor ni mogel verjeti do izdaje Levčevega pravopisa, mora uvideti vsaj po njegovi izdaji, da je naša pisava nekaj čisto drugega. Naša pisava ima že domalega vse tiste lastnosti, kakor jih imajo pisave kulturno najviše stoječih narodov, mislim konkretno, severnih Slovanov ter znanih romanskih in germanskih narodov. Pri vseh teh je pisava samostojen jezikovni organizem, ki ima svoja načela, po katerih se razvija in svojo eksistenco, ki ni nič več odvisna od jezikoslovne znanosti.

Taka pisava je tudi naša, in to ne šele od včeraj, temuč vsaj že dobrih petdeset let, če ne več, kakor bomo v teku razprave pokazali. Naša pisava ni več odvisna od narečij, iz katerih je vzšla, in ravnotako ne več od stare slovenščine in hrvaščine, po katerih se je čistila; tudi se ne meni več za pravopisne doslednosti, jezikovno pravilnost, jezikoslovno upravičenost — ali kakor se že take reči imenujejo, ki jih poznajo slovnice in narečjih in živem jeziku; pismeni jezik se zanje ne briga.

To so lastnosti vsake utrjene pisave in — tudi naše. Zato je storil Levec usoden korak, ko je hotel še v zadnjem trenutku vcepiti nekaj »pravilnih« oblik v pisavo s svojim Pravopisom. Namesto da bi bil proučeval razvoj in ustroj pisave, se je zatekel k jezikoslovju in iskal tu sveta in pomoči. Popustiti bi bil imel vse slovarje in slovnice in vse filologične retorte in se obrniti v tisti konec svoje knjižnice, kjer se hranijo Novice, Glasnik, Dunajski in Ljubljanski Zvon, Dom in Svet in druga naša literarna glasila. Ta hranijo material za pravopisna pravila in ne kakšna druga dela. Pravopis se ne dela v jezikoslovčevi retorti, ampak se je že naredil v vrstah pisateljev, pisalcev in piscev, ki so dali gotovim oblikam že zakon pravilnosti in ta zakon tako drži, da tudi jezikovno najnepravilnejših oblik ne zabrani noben jezikoslovec več. Saj vendar ve-

¹ L. c. Ljubljanski Zvon, 1898, 276.

čini kosmatih, nepravilnih oblik, ki jih pišemo že leta in leta, tudi sam Levec ni pokazal hudega obraza. Zakaj je storil to le nekaterim, nam je neumevno. Zakaj je pravopisne doslednosti terjal samo od nekaterih oblik, od večine pa ne, nam je tudi neumevno. Saj če je hotel imeti »znanstven« pravopis, bi bil moral ustreči znanstvu popolnoma. In znanstven pravopis je hotel imeti, saj pravi sam, da se je, n. pr. »sestavlja slovar . . . povsod ravnal natančno po Pleteršniku; samo pri peščici besed . . . sem odstopil od njega, ne da bi vsiljeval svoje subjektivno mnenje, ampak ker sem tukaj pritegnil veljavnim in doslej še ne opovrženim razlogom gospoda p. Stanislava Škrabca«¹. Dalje pravi sam: »V stvareh, ki jih nisem mogel zajeti iz tega slovarja, sem se ravnal največ po slovniških opazkah in pomenkih, ki jih je zadnjih šestnajst let priobčil gospod p. Stanislav Škrabec na platnicah »Cvetja z vrtov sve-tega Frančiška«, in po Brozovi knjigi »Hrvatski pravopis«, ki jo je znanstvena kritika tudi zelo pohvalila. V mnogih stvareh pa sem si poiskal sveta tudi v Miklošičevi, Metelkovi, Šumanovi, Janežičevi (Sketovi) slovnici, dalje v dr. Oblakovih in dr. Štrekljevih spisih in v jezikoslovnih razpravah«².

Kaj je Levec s takim Pravopisom dosegel, nam ni treba še enkrat ponavljati. Če je mislil pisavo še jezikovno zboljšati, se je nad njo pač hudo zmotil. Dogodki zadnjih petnajstih let nam to potrjujejo. Toda ravno isti dogodki nam potrjujejo tudi še nekaj drugega!

Nad našo pisavo se ni zmotil samo Levec — temuč tudi slovenski jezikoslovci na celi črti. Doživeli so ob Levčevem pravopisu hud poraz, kakoršnega niso pričakovali. Usoda Levčevega Pravopisa je tudi usoda slovenskega jezikoslovja — v pravopisnem vprašanju. To se mora primerno poudariti!

Pri neuspehu novega Pravopisa ne nosi krivde Levec sam — ampak vse naše jezikoslovje. Levec je prav za prav le nekak Ludovik XVI., ki je trpel za grehe svojih prednikov in prevzel na svojo osebo krivdo drugih. Zato bo pa tudi golida vsakovrstnih očitanj, ki jih je moral od svojih nasprotnikov preslišati, oškropila nasprotnike same, ne Levca.

Pribiti moramo dejstvo, da bi bil v času, ko je sprejel Levec od ministrstva za uk in bogočastje naročilo, naj sestavi na podlagi Pleteršnikovega slovarja za šole slovenski pravopis³ (1895),

vsak tedanji jezikoslovec rešil svojo nalogo mnogo slabeje kakor Levec. Levec je dobil svojo nalogo v najneugodnejšem času. Slovenska javnost je bila pod vtisom Pleteršnikovega monumentalnega slovarja, ki se je ravnokar dobro dovršil. Od raznih strani so dohajale želje, naj se sedaj slovenska pisava ustavi kakor solnce pred Jozuetom in ravna po- slej po Pleteršniku. Slovenska javnost je bila ob tem zares impozantnem delu tako omamljena, da je zahtevala od njega celo tega, česar Pleteršnik v njega ni položil: prevzeti celo pravopis po njem. Kolikor moremo soditi, se je prvi — in gotovo ne najmanj ugleden! — oglasil za pisavo po Pleteršniku sam Jos. Stritar. Pisal je:¹ »Vsaki Slovenec tako rekoč je rojen jezikoslovec, če že drugega ne. Vsaki meni, da sme govoriti in soditi o jezikoslovstvu kakor o vremenu ali politiki . . . Ali to pa vendar ni, da bi imel vsaki pisatelj svojo slovnico, da si nista dva časnika podobna v pisavi! (str. 688). Dočakali smo, česar smo čakali pol stoletja, veliki (namreč Pleteršnikov) slovensko-nemški slovar . . . kaj je zdaj naša dolžnost? . . . vsakega Slovenca, kateri kaj piše, sveta narodna dolžnost (je), ravnati se po njem (str. 691). V dvomnih slučajih iščimo pri njem sveta, kakor so ga iskali Grki pri Pitiji v Delfih. Temu to ne bode prav, onemu ono, gotovo; čisto naravno! Tudi meni ni prav vse po volji (tu našteva nekatere stvari; n. pr. črešnja, črevlji, čreda, kmetovavca², črez plot) . . . možje, ki so prepričani, da kako stvar bolje vedo, imajo dolžnost, da, dolžnost svoje »boljše prepričanje žrtvovati tako potrebni jединosti v pisavi. Tu velja tisti »sacrificio dell' intelletto« in »laudabiliter se subiecit«.

In kaj je odgovoril na take besede urednik listov, V. Bežek?

»Velepoštovanemu g. pisatelju gorenjih vrstic si usoja uredništvo izjaviti, da se popolnoma strinja (tako! op. pis.) glede na »sacrificio dell' intelletto«, ki ga treba doprinesti novemu slovarju. Saj smo tudi mi že namerjali, napraviti izjavo in poziv v tistem smislu o priliki, ko se slovar završi s 23. sešitkom in dopolnilno polo, obsegajočo popravke. Tu nas je pa današnje ‚Dunajsko pismo‘ prehitelo. A jako hvaležni moramo biti g. pisatelju, da je že sedaj sprožil to misel.« (Ravno tam.)

Isto se je pričakovalo od novega slovarja tudi drugod; tako je pisal med drugim tudi Dom in

¹ Lj. Zvon, 1895. (Dunajska pisma.)

² V tem članku je Stritar zopet prvi zapisal novo obliko; bravec, —: »menim, da bi me častiti bravec (tako!) po strani pogledal« (str. 691). Opazka: pristavek: »(tako!)« pri bravcu je Stritarjev!

¹ L. c. Ljubljanski Zvon. 1898, 281.

² L. c. 282.

³ L. c. Lj. Zvon 1898. 276.

Svetov¹ kritik F. M.(arešič) v oceni novega slovarja: »Slovar . . . nam . . . kaže (tudi), kako moramo pisati kako besedo in kako ne. Odslej bodo kritiki mahali s Pleteršnikovim slovarjem po glavah nevednih pisateljev, in ti ne bodo mogli s pridom zagovarjati svoje nevednosti.«

Tako pa se o slovarju ni samo mislilo, ampak je obetal postati meso in kri tudi v pisavi. V. Bežek priznava za Ljublj. Zvon²: »Že takoj, ko je bil dokončan Pleteršnikov slovar, smo bili mi prvi, ki smo se Pleteršnikove pisave ne samo oklenili, kolikor smo se mogli in znali, ampak jo tudi iskreno priporočali vsem pisateljem in časopisom. In nekateri pisatelji in listi so se res z »Zvonom« vred pokorili Pleteršnikovim, v obče trezno preišljenim načelom.«

Ako se je torej ves slovenski svet nagibal k Pleteršniku, je bilo isto pričakovati tudi od — Levca. In kateri slovenski jezikoslovec bi bil ravnal tedaj drugače? Kdo ne bi bil šel tedaj k Pitiji v Delfe?

Pleteršnikov slovar pa je tudi res v pravopisnih vprašanjih samo — Pitija in nič drugega. Pitija je dajala dvoumne odgovore in take odgo-

¹ Dom in Svet, 1895, 126.

² O priliki izdaje Levčevega Pravopisa, Ljubljanski Zvon, 1899, 319.

vore daje pravopiscu tudi Pleteršnik, ker registrira vsakovrstne oblike, ki so bile v raznih dobah navadne. Ali si s tem pravopisec kaj opomore? Nad takim blagom ima veselje le znanstvenik. Ako se je torej obrnil Levec k Pleteršniku, je storil le v imenu vseh tedanjih pravopiscev. Njegovo delo pa bi seveda moralo biti, izbrati iz slovarja samo to, kar bi pisava prenesla. Tega Levec ni umel.

In če se slednjič vprašamo tudi po tem vzroku, zakaj Levec ni imel srečne roke pri izbiranju, moramo vsaj glede oblik, ki se opirajo na etimologijo, reči, da je bil Levec tu zopet otrok svojega časa in je postopal tako, kakor bi bil zopet, vsaj glede etimologije, postopal vsak slovenski jezikoslovec.

Slovenski jezikoslovci so tedaj v pravopisnem vprašanju tičali do vratu — v etimologiji. Šola, ki jo je bil vzgojil Levstik, je bila v najhujšem cvetu. V tem toku je sam Levec plaval ves čas, kar je pisal. Ako je tako pisavo podpiral tudi znanstveni Pleteršnikov slovar — ta jo je za znanstven namen tudi po precejšnji pravici smel! —, katerega se je ves slovenski svet oklenil, kdo ne bi bil obdržal take pisave tudi v novem Pravopisu? In kdo ne bi bil sprejel, vprašam, tudi pisave »bravec«, katera je vzdignila pozneje toliko prahu? (Dalje.)

PISMA.

Zložil Jos. Lovrenčič.

Devet visokih gorâ in devet širokih vodâ naju loči.
In čez devet visokih gorâ in čez devet širokih vodâ
se nébes do mene in tebe boči.
Na njem se srečujejo misli najinih src.

In se pogovarjajo. Tvojih misli beseda:
Hrepenenje rože po solncu, kedo ga pove,
nje srečo, kedo jo ume,
ko žarek jutranji ji v kelih pogleda!
Tako jaz. Na svojih dni gledam nebo,
vem zate in čakam, da solnce bo vzšlo.

Mojih misli beseda: Z bliski računal bom čas in z viharji,
da hrepenenje tvoje ne bo merilo poti,
ko rada ljubeče bi mi zaupala, kaj sem ti jaz —
prelepi južni roži v mladi zarji!

Devet visokih gorâ in devet širokih vodâ naju loči.
Od prve do zadnje se nébes boči,
po njem najina pisma brez časa gredo:
moje misli tvoje, tvoje misli moje bero!

BITOLJ.

KNJIŽEVNOST.

Milan Puĝelj: **Ura z angeli in druge prigodbe.** — Bibl. pisateljev sedanje dobe. II. zvezek. V Ljubljani 1912. Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. Str. 192. — Puĝelj je najpridnejši izmed naše mlade pisateljske generacije; on dela z nenavadno vztrajnostjo, naglico in lehkoto. Priĉujoĉa knjiga je sicer veĉinom ponatisk, pa je vendar dokaz te trditve, ker drugod niti za ponatisk ni. Kljub izredni plodovitosti se izraĝajo ljudje o njem bolj dvomljivo kot pohvalno: da je lehkomiseln in manj nadarjen kot delaven. Vendar je gotovo, da Puĝljevega pomena ne smemo podcenjevati. Preznatnih literarnih posledic za našo knjiŹevnost njegovo delo, mislim, ne bo imelo, toda brali ga bodo ljudje zelo in dolgo ĉasa, tako kot berejo Krsnika ali, ĉe ga smem neposredno za Krsnikom imenovati, Kosta njevca. Malomestni in trški gospodi bo zanimiv in lahko razumljiv pisatelj-ljubljenec. Pa tudi z zgolj literarno-zgodovinskega staliŹa: Puĝelj je za kritika zelo zanimiva osebnost. — Kot pisatelj se je rodil takrat, ko je bila velika individualistiĉna doba, ki je sedaj skoro zakljuĉena, na vrhuncu ali vsaj Źe blizu njega. Kaka je bila, nam je vsem Źe v sveŹem spominu; popolni subjektivizem je bil nje znaĉaj. Dasi Źe vedno vibrirajo valovi tiste svetlobe v naŹih oĉeh, je vendar mogoĉe s preĉejŹno zanesljivostjo razbrati tri glavne znake tistega ĉasa. Pri opisu je pisatelj projiciral množico lastnih, dolgo hranjenih in kosoma nabranih predstav na zunanje predmete, vse pojave ogrinjal v to idejo svojih simbolistiĉnih fantomov — mi smo to, zamenjujoĉ posledico z vzrokom, imenovali blesteĉi slog. Osebe so bile le toliko konkretizirane, kolikor je zahtevala sila; brez realnih poklicev, ĉe mogoĉe, brez realnega dela, brez realnih dejanj, bolj tipi psihiĉnega Źivljenja pisateljevega kot Źivi ljudje; mi smo jih, ne vpoŹtevajoĉ, kako je ta breztelesnost, brezobliĉnost bila nujna posledica celega miselnega sistema tedanje knjiŹevnosti, imenovali sanjave sence. In Źe tretje je, kar je bilo najbolj razvidno in kar smo naj-

bolj grajali: zunanjega dejanja ni bilo, ki bi se zapletalo, se razpletalo, revna fabula se je poĉasi doigrala v nekem pripovedovalnem impresionizmu; mi smo to imenovali razblinjenost. — Vse te stvari so Źe v sveŹem spominu, vem; resniĉno bi jih ne bilo treba ponavljati, ko bi ne bile potrebne za objektivno kritiko Puĝlja. On je torej vzrastel v tem ĉasu in prve njegove stvari niso bile niĉ drugega kot slaba kopija mladega Ivana Cankarja. In vzemite njegovo zadnjo knjigo v roke! Tako bistveno je razliĉna od literature, v kateri ima svoje korenine, da na prvi pogled ne pomeni nadaljevanja, marveĉ naĉelno nasprotje, programatiĉen odpor, novo hotenje. Kam je Źel blesteĉi slog in druga tista Źara? Puĝelj piŹe preprosto, objektivno, golo. Ljudje so kmetje, kovaĉi, organisti, kaplani, Źtudentje, starinarji, ĉevljarji, celo brivski pomoĉniki; vsi v trdnem okvirju realnih okoliŹin. Dejanja, zunanjega dejanja, je vse polno; goljufajo se, ljubijo, tepejo, umirajo, obeŹajo in niĉ ne sanjajo; dogodek je z dogodkom v vzroĉni zvezi — z eno besedo, Puĝelj se trudi za kompozicijo. Treba je primerjati polpreteklo literaturo, da spoznamo, kako je vse to novo in nenavadno. Vem, da je tekel z renesanso naŹega slovstva, ki smo jo doŹiveli, in da Źe teĉe konservativni knjiŹevni tok, ki skoro ni izpremenil svoje struge; toda Puĝelj ni bil z njim nikdar v nobeni zvezi. Tudi ni njegova zadnja knjiga nujna, mehaniĉna posledica razvoja, ker vidimo, kako si je ostala knjiŹevna mladina v negotovosti polomila krila in kako Źe dalj ĉasa v dvomu ĉaka, medtem ko je on Źel svojo pot. — To je dokaz spoznanja in zavestnega dela pri Puĝlju; zato pomeni Ura z angeli knjiŹevni napredek. Źal, da je ta napredek neznatn — ne mislim, da nujno vsled pomanjkanja talenta, ki bi bil hotenju enakovreden — zlasti zato, ker je novost, katero je Puĝelj prinesel v naŹe slovstvo, samo zunanja, odpor samo navidezen, medtem ko se bistvo stvari ni prav niĉ izpremenilo. ĉe se malo globlje vmislimo

v Pugljevo knjigo, vidimo, da vse tiste notranje sile, ki so bile podstave naše subjektivistične literature in ki so bile nje moč, dalje delujejo pri Puglju in da so njegova slabost. — Njegov realizem je namreč le maskiran. S prostim, laškim očesom je mogoče videti, kako celice tistega duševnega organizma, ki smo ga pri subjektivistični literaturi imenovali blesteči slog, žive sredi pripovedovanja, ki hoče biti objektivno, dalje. Tako če beremo: »Taki lasje, kakor bi se samo solnce zapletlo vanje, take oči, kakor bi zrastle z najlepšimi poletnimi rožami vred sredi polja, taka lica, kakor bi se spojila mak in lilija v eno samo čudodelno cvetico, taka rast, kakor jo ima neznan drevo na nebeški gori — to, bogme! bi bila nevesta! Tik ženina bi šla, kakor gre mimo oči v sanjah vsa zlata in neznan devica, ali kakor bi se zibala bleščeča pšenica, če bi zapustila njivo, pa bi se prikla-

IMOVITI ČRNOGOREC.

njala po svetli cesti dalje proti solncu. Ne ve se, ali je slajše nebeško veselje zveličanih krščanskih duš...« itd., vemo, da to niso le oni isti izrazi, le zvoki besed in njih sestave, kot jih je rabila subjektivistična literatura, ampak da je temu pisanju podlaga ono isto staro subjektivistično opažanje, ki ga Pušelj navidez taji. Res je, da je takih mest, ki bi neposredno in že zunanje kazali na zvezo s subjektivistično strujo, malo, toda vpoštevati moramo, da se jih je naše uho že tako privadilo, da jih komaj zazna. — Tem bolj jasna je notranja zveza s subjektivizmom. Poudaril sem že, kako raznovrstni ljudje nastopajo v Pugljevi knjigi. In vendar, če jim bliže pogledamo v obraz, vidimo, da so isti. Imajo subjektivno stilizirane misli in govore ravno take besede. Starinar na primer govori takole: »Dobro jutro voščim. Blagorodni gospe sporočite moj pozdrav! Recite, da ji želim zdravja, preblagorodni, pa da bi ji želel reči besedo!« Vsi enako in enako malo čuvstujejo, enako mislijo in enako

delujejo — pod pritiskom zunanjih okoliščin — skratka, niso objektivni značaji, temuč zopet subjektivni tipi, realistično le drapirani. Brivski pomočnik, ki se boji spovedi in hudička, bi bil ravno tako lahko karkoli drugega; ostal bi enako neresničen in maskiran. Kritika Pušlja bagatelizira, ampak kar je rekla o njem, je najbolj napačno: da rad gleda »naše ljudi« in da popisuje njih življenje. Pugljevi ljudje niso naši, ker sploh niso ljudje; so ravno tako fantomi, kot so bili sanjači preteklega časa. On se ne potopi v psihologijo človeka z ljubeznijo in objektivno prizanesljivostjo, ampak jo skonstruira iz sebe. Osebnost mi to ni bilo nikjer tako jasno, kakor ob Neznanih mukah. Tu je problem popolnoma drugačen, neprimerno bolj tragičen in lep, kot ga pojmuje Pušelj; tudi se končuje na bolj tragičen način, če sploh pride do tragike, kot je smrt ali blaznost. — In slednjič tisto, kar najbolj izgleda kot novotarija: obsežnost dejanja, zapletek, kompozicija — tudi tu je izpremema samo zunanja. V vseh novelah, kar jih prinaša knjiga — le pri Neznanih mukah, bi moral to trditev omejiti — je dejanje vseskozi subjektivno skombinirano, je zapletek zgolj zunanji, ne izvira iz notranjih sil, iz značaja oseb (ker ga pač nimajo); zapletek je bolj nujen kot mat šahovske naloge, ker Pugljevi ljudje nimajo toliko svobode in izrazite individualnosti kot šahovske figure. V polpretekli literaturi je vodila delovanje človeka notranja determinacija — kolikokrat smo brali izraz: od vekomaj je bilo pisano! — pri Pušlju zunanja determinacija, njegova konstrukcija dejanja. Kdor preišče s tega stališča Pugljeve novele, se mu odpre zanimiv pogled v njegovo delavnico, v psihologijo njegovega dela; reči si bo moral, da ne piše iz notranje potrebe, iz duševnega doživetja. Malo boljša je v tem oziru povest Neznane muke. Da bo Pušelj postal še spretnejši sčasom in gladkejši, je ob razvoju, ki ga že ima za seboj, gotovo; toda ali se bo razvil v smeri, ki jo je v oni povesti začel, ni mogoče reči. Spoznati duševni pomen človekovih dejanj in ga živo občutiti, je skrivnost velikih talentov. — S socialnimi in etičnimi problemi se Pušelj ne peča. Ali jih ne vidi, ali jih pojmuje kaj preprosto, malomeščansko. Ljubezen mu ni niti rafinirano psihološko eksperimentiranje, ki izgleda, da je sedanja literarna oblika razmerja med moškim in žensko, temuč enostavno spolni akt. Literarna gruča, iz katere se je Pušelj izločil, je pomenila kljub umskim zablodam obenem poglobitev našega življenja, njegovo pisanje pomeni površnost in zvodenost. Kako bohotno se bodo razvijali miazmi te književne lehkornosti v nezdravem zraku naših pokrajinskih knjižnic! Ura z angeli pomeni torej kakor literarno-historično zanimiv pojav, tako odločen deficit v narodnem življenju.

Izidor Cankar.

Amerika in Amerikanci. (I.—IX. zvezek v obliki velike osmerke v treh sešitkih.) Spisal in založil rev. J. M. Trunk, tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani. — Trunkovo delo o Ameriki je v najboljšem pomenu znanstveno delo, ki pa ima to prednost, da je tudi mikavno pisano in služi lahko v pouk najširšim slojem, da si razširijo svoje obzorje. V to delo je pisatelj položil zlasti, kar se tiče ameriške ustave, socialnih razmer in zgodovine slovenskega izseljevanja, toliko znanja, pridobljenega tako na podlagi lastnega opazovanja kakor na temelju najboljše tozadevne literature, da se sme uvrstiti med najboljše publika-

cije te vrste. Mislimo, da se ne more vsak narod ponašati s tako sistematičnim delom o Ameriki kakor zdaj Slovenci. V prvih dveh sešitkih je Trunk obdelal zemljepisne razmere in zgodovino Severnih Zedinjenih držav, v tretjem pa politične, socialne, gospodarske in verske ter začena z zgodovino slovenskega izseljevanja in njega vzrokih od prvih početkov sem. Vrlina Trunkove knjige obstoji v tem, da v bistvenem oziru izčrpa prav vse, kar nuja Amerika problemov, vse je povedano na pravem mestu in je zelo srečno razvrščeno. Ameriški problem presoja Trunk optimistično. Kar se tiče političnih strank, bi bilo treba razliko med republičansko in demokratiško še bolj pojasniti. Znani ameriški vseučilišni profesor Sloane meni, da je republičanska za ohlapnejše pojmovanje ustave, ki omogočuje centralizacijo, demokratska pa za rigorozno, tako da ostaja avtonomija posameznih Zveznih držav nedotaknjena. Kar se tiče npravne moči amerikanstva, je Trunk polagal po pravici največjo važnost na puritanstvo, vendar ni neupravičeno mnenje, da je v puritanstvu tudi veliko hinavščine. Trunk je dobre strani ameriškega problema obširno osvetlil, slabih pa ni nikjer prezrl, znanstveno vrednost tega temeljitega dela pa bi še bolj povzdignilo, ako bi se bile senčne strani ameriškega življenja še nekoliko ostreje začrtale. V splošnem pa Trunk na podlagi svojega vsestranskega opazovanja in svoje zelo zdrave sodbe, ki ne pozna nobenih predsodkov, Ameriko prav ocenjuje. Pomisleke imamo le proti nekaterim pregenerelnim in enostranskim trditvam, n. pr.: »Amerikanski kongres stoji brezdvomno nad evropskimi zbornicami« — »V zunanji politiki hodi Unija pota npravnih vzorov« — »Glede npravnosti se Evropa ne more kosati z Ameriko« — korupcija se premilo sodi, pravitako razporoke in sovraštvo zoper zamorce, hibe justice se premalo pointirajo, nedostatnost višje duševne kulture bi se morala še bolj markirati, sodba o časništvu pa je jako umestna. Te malenkosti pa knjigi niso v veliko kvar, ker je sicer na višini, zlasti še, kar se tiče socialnega vprašanja. Poglavja o tem se berejo kakor najtemeljitejše razprave, ki so se o tem sploh napisale. Delavsko vprašanje je izborno pojasnjeno, pisatelj se povsod naslanja tudi na zanesljive statistične podatke in je pri obravnavi teh vprašanj gotovo sledil strokovnjaškemu mentorju. Vseskoz originalen je del, ki se peča z naseljevanjem, zlasti Slovanov, posebič Slovencev. Zanimive številke v tem oziru naj vsak sam pregleda. Nasveti, ki jih Trunk našim izseljencem podaja, so najboljši. V osmem delu, ki se bo še nadaljeval, je zbral Trunk zgodovino slovenskih naselbin po vseh državah in mu bo zgodovinopisec slovenskega naroda za ta veliki trud gotovo zelo hvaležen. — Trunkova knjiga, ki je polna lepih in primernih ilustracij in okrašena z umetniškimi vinjetami Vavpotičevimi, sodi v knjižnico vsakega našega inteligenta in v roke tudi možem v najširših krogih, le mladini je ni priporočati, dokler se izseljevanje, ki pohaja večjidel iz slabih gospodarskih razmer v domovini, ne poleže. Pisatelj sme biti ponosen na to svojo publikacijo.

F. T.

H. Sienkiewicz: **Skozi pustinje in puščavo.** Roman iz Mahdijevih časov. Prevel dr. Leopold Lenard. Izdala Katoliška Bukvarna, Ljubljana 1912. — Sienkiewiczza pozna dobro naša javnost po prevodih Podravskega, ki je prestavil večino njegovih znanih del.

Sienkiewicz, glasitelj nekdanje velike Poljske in njene slavne zgodovine, klicar njene svetle, a tudi njene senčnate strani v trilogiji, največji poznavatelj poljske duše v orisih družinskega življenja (Rodbina Polaneških), apologet krščanstva (Quo vadis), je gotovo več kot vsakdanji feljtonist. Prečitaj v originalu njegov Ognjem i mieczem in pred teboj zaživi zgodovina njegove domovine v vseh živih in bledih barvah. Stil njegov kakor izklesan z dletom v beli kararski marmor, stil historika, ki je najbolje razumel svojo nalogo. A kdor ni našel v njegovih delih pereče satire na obstoječe razmere nekdanje in sedanje Poljske, ta ga ni razumel. Treba se je vživeti v zgodovino nesrečnega poljskega naroda, naroda tradicije in predsodkov — tedaj šele je Sienkiewicz popol-

TURŠKI BEGUNI PRIHAJAJO
V CARIGRAD.

noma razumljiv. Vzemimo n. pr. njegovo predzadnjo povest Wiri (Vrtinci) iz dobe zadnje revolucije l. 1905., kjer vihti pisatelj svoj bič predvsem nad nezdravimi razmerami za brezmejno lahkomišelnostjo boleljajočega poljskega plemstva. Znano je, kako globoko je cenil veliki Tolstoj svojega vrstnika Sienkiewicza. In tudi, če je njegova ustvarjajoča sila že prešla čez zenit, imajo zadnja dela še vedno tako vrednost, da jih lahko z mirnim srcem uvrstimo med svetovno književnost. — V romanu »Skozi pustinje in puščavo« je avtor združil utile cum dulci. Hotel nam je podati sad svojega večletnega študija in raziskovanja Afrike, njenih prebivalcev, puščave in pustinj, zraven pa je narisal s svežimi barvami mojstrsko-psihološko, čudovito in originalno otroško dušo malega Poljaka, štirinajstletnega Stanka Tarkowskega in osemletne Angležinje Nelke Rawlison. Nelka in Stanko sta bila za časa

Mahdijeve vstaje vsled izdajstva beduinov ugrabljena svojima očetoma, inženirjema v Port-Saidu pri gradbi Sueškega kanala. Po težkem, žalosti in trpljenja polnem potovanju prideta pred Mahdija v njegov glavni stan. Pozneje se prebijeta po čudovitih, skoro neverjetnih dogodkih v vednih nevarnostih, pomanjkanju, boleznih, po zaslugi energije malega Stanka skoz pustinje in puščavo, med Arabci in Zamorci, proti oceanu, kjer jima pride v najbolj kritičnem času pomoč v osehah dveh, že prej znanih angleških častnikov. Tako se vrneta zopet k svojima od boli osivelima očetoma, ki sta ju že davno objokovala. Razume se, da je mlado prijateljstvo teh nežnih otroških src vzrastlo pozneje v visoko in mogočno ljubezen, ki ju po desetih letih združi za vedno. Poljska kultura, predstavljena v osebi Stanka, se je naslonila na praktično zahodno, angleško, ki jo predstavlja nežna Nelka. — Gotovo višek celega romana je pred Mahdijem (str. 173). Mahdi vpraša Stanka: »Ali se hočeš napiti iz tega vira (resnice)? Ali hočeš sprejeti moj nauk?« — »Prerok,« je rekel Stanko, »tvoje ga nauka ne znam, torej ako bi ga sprejel, storil bi to samo iz strahu, kot bojzljivec in podlež. Kaj pa je tebi na tem, da bi tvojo vero spoznavali bojzljivci in podleži.« — »Tedaj odklanjaš moj nauk?« — »Jaz sem kristjan, kakor moj oče.« — Prevajalec dr. Leopold Lenard se je potrudil, da je kolikor mogoče dobesedno prestavil to delo na slovenski jezik. Kdor pozna poljski jezik natančneje, bo gotovo vedel, kako je to težavno, ker zaide nehoté v polonizme. (Primerjaj prevode Podravskega!) In kljub različnim napakam, ki se žal najdejo tupatam, lahko rečemo, da je to vendar najboljši slovenski prevod Sienkiewiczovih povesti. — Povest pa, ki je izhajala preje kot podlistek »Slovenca«, se bo sedaj, ko je izdana v posebni knjigi, še bolj priljubila. Vrt.

Zgodbe Svetega Pisma. (Dr. Fr. Lampé in dr. J. Ev. Krek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja, 1912.) Zgodbe Svetega Pisma so zdaj dovršene. Tudi v tem zadnjem snopiču je jezik krepak in blagoglasen, ne da bi duh originala kaj trpel. Razlaga je korektna in bo umevanje svetopisemskih dejstev v našem ljudstvu zelo poglobila. Knjiža Skrivnega razodetja sv. Janeza bo prav posebno zanimiva s svojo tajinstveno resnobo. Monumentalno delo Zgodb Svetega Pisma, ki nima tudi med drugimi narodi dosti enakih, je dostojno zaključeno.

Slovenske balade in romance. (Izdala in založila Družba sv. Mohorja; 1912.) Zopet zbirka, ki naj v najširših plasteh ljudstva okrepi zmisel za estetično izobrazbo. Ta namen bo dosegla; ne samo, da so ravno balade ona oblika pesniške produkcije, ki ljudstvo najbolj miče, balade so v tej zbirki tudi srečno izbrane (zbrala sta jih dr. Sket in profesor J. Wester) in odgovarjajo v glavnem tudi nravnopedagogičnim zahtevam, ki se morajo staviti zlasti na tako podjetje kakor je Mohorjeva družba. Dvomimo pa, če je bilo treba seznama vseh del onih pesnikov, ki so v baladah zastopani, ker je med njimi dosti takih, ki niso čtivo za ljudstvo. Izvestni dekadentni proizvodi našega pesništva se ne smejo med maso propagirati, že zaraditega ne, ker je med njimi tudi v zgolj estetičnem oziru dosti plevela.

Zgodovina slovenskega naroda. (Spisal dr. Josip Gruden. Izdala in založila Družba sv. Mohorja; 1912.) Zdaj je izšel drugi svezek Grudnovega dela, ki je naše edino najboljšo sistematično delo o zgodovini Slovencev. Kakor kritika prvemu zvezku ni mogla ničesar tehtnega očitati, tako tudi drugemu ne. Pomisliti je treba, da ta zvezek ne obravnava vsega srednjega veka, marveč mu sledi še eden, ki nas bo vedel do reformacije. Gruden piše koncizno in se nikjer ne razblinja; kar zapiše, je dejstvo, sloneče na kritično obdelanih virih. V tem zvezku nam podaja bolj politično zgodovino, socialna in kulturna brezdvoma še sledi. Toda tudi samo konstatiranje zgodovinskih faktov nuja globok vpogled v kulturno ozadje; vrhte ga se gre v tem zvezku za najpomembnejše dogodke v naši zgodovini: tragični konec Ottokarjeve države in celjske grofije ter začetek habsburškega gospodarstva. O vladi različnih plemičev v naši deželi se nam šele v tem delu nuja zgodovinsko zanesljive in celotno zaokrožene slike.

Slovenske večernice. 66. zvezek. Klasična doba je tudi za Večernice že precej teža minula, česar seveda ni kriva Mohorjeva družba, ampak usahli viri pripovedne literature. Vendar smemo s tem zvezkom biti zadovoljni. »Vislavina odpoved«, povest iz švedsko-poljske vojske, od Leje Faturjeve razodeva že znani pisateljin talent za mično, živahno in napeto pripovedovanje. Lea Faturjeva pa zna tudi vplesti povsod blažilno tendenco, kar je za ljudstvo primerno. Bolj literarne in religiozne nego kulturne, etnične in socialne vrednosti je v pesniškem slogu krasno opisano romanje v sveto deželo od Ks. Meška.

DRAČ.

GLASBA.

Marko Bajuk: **Zbirka slovenskih narodnih pesmi**. Besede zapisal dr. J. Debevec. IV. zvezek. V Ljubljani 1912. Založila Katoliška Bukvarna. — Zbirka obsega 24 lepih slovenskih narodnih pesmi, in sicer devet za moški, dvanajst za mešani, tri za ženski zbor. Večina pesmi (22) je iz Cerknice, med njimi največ zdravic. Pesmi so poštene vsebine ter čedno v pristno narodnem tonu harmonizirane; sigurno se bodo prikupile vsakomur. Posebno markantne so: št. 9 (Oj vinček moj) in št. 13 (Jutranjica).

Ant. Foerster: **III Ecce Sacerdos magnus ad recipiendum episcopum in canonica visitatione ad IV voces inaequales**. Op. 12. Editio II. Labaci 1912. Pretium Cor. — 60. Trije preprosti in lahko izvedljivi, a lepi in blagoglasni moteti: dva za mešani, eden za moški zbor.

Dr. Franciscus Kimovec: **X Tantum ergo quattuor vocum inaequalium partim a capella, partim cum organo**. Labaci, 1912. Pretium 1 K. Založilo Cecilijino društvo. — Med spevi te vrste so dr. Kimovčevi brezdvomno med prvimi in najboljšimi, kar

jih je prišlo na svetlo bodisi pri nas, bodisi kjerkoli drugje. Dr. Kimovčev stavek je krepak, semtertje malo drzen, a vseskoz logičen; zanimiv in prikupljiv vsled bogate harmonike in zelo spretne kontrapunktike. Dr. Kimovčeve skladbe izvečine niso posebno lahke, istotako tudi *Tantum ergo* ne, a zaslužijo v polni meri, da se naši glasbeniki — zlasti cerkveni organisti — pevovodje pridno bavijo z njimi ter jih dobro naštudirane na svojih korih pogosto izvajajo.

Stan. Premrl: **Requiem pro una voce cum organo**. Labaci, 1912. Pretium 1.20 K. Založila Katoliška Bukvarna. O tem svojem delu si dovoljujem omeniti samo, da sta ga strokovnjaka P. Hugolin Sattner v „Slovcu“ in dr. Kimovec v „Cerkvenem Glasbeniku“ prav ugodno ocenila in najtopleje priporočila.

Katoliška Bukvarna v Ljubljani je izdala v zadnjem času skrbno sestavljen **Katalog domače cerkvene in posvetne glasbe**, za nameček pa še pregled važnejših del tujih skladateljev. Katalog je v resnici zanimiv in poučljiv. St. Premrl.

UMETNOST.

Slovenska umetniška razstava. Ves oktober in polovico novembra so bila po daljšem presledku zopet enkrat odprta vrata prijaznega paviljona pod ljubljanskim Tivolijem. Star plakat, ki ga že par let poznamo kot znanilca slovenskih umetniških razstav, je zopet na oglih naših ulic vabil šetalce v skromno, a zato po svoji zunanosti nič manj dostojno zavetišče najnovejše slovenske umetnosti. — Dosedaj sicer nisem imel prilike videti vseh naših razstav, kar jih je že priredil Jakopič v svojem paviljonu; zapomnil pa sem si posebno jubilejno razstavo, ki je bila poučen pregled o razvoju slikarstva zadnjih 60 let pri nas, čeprav sem prepričan, da je bil ta pregled zelo nepopoln, a pri naših razmerah pač ne more biti boljši. Veliko je, da smo za enkrat toliko javnosti zaupali. Pozneje sem videl nekaj slovenskih slik na Dunaju v Secesiji, kjer so kljub temu, da so bile v zelo slabi luči, napravljale dober vtis; dasi jih je bilo le majhno število, so med množico drugih vendar vse obiskovalce opozarjale nase in tu sem se prvič zavedel, da je delo naših sedanjih slikarjev nekaj, kar lahko pokažemo v vrsti tujih podobnih smeri; drugič, da ima svoje izrazite posebnosti, ki kljub neznatnosti del, katere razstavljajo naši ljudje, govore o tem, da so to dela ljudi, ki jih veže nekaj več kakor vez njihove skupne struje z ostalo enakovrstno, srednjeevropsko. Pozneje sem videl dela naših ljudi v velikem številu razstavljenega v Belgradu. Nočem trditi, da so razstavili najboljše reči, ker sem mimogrede semintje videl že tudi boljše. Toda v primeri z drugimi jugoslovanskimi deli sem se tu prvič zavedel, da so naši umetniki poleg nekaterih Hrvatov med vsemi najbližji razvoju velike umetnosti v srednji Evropi; tudi Bolgari in Srbi posnemajo moderna tehnična stremjenja splošnega razvoja; a vsa ta dela

govore samo o posnemanju stremljenj, ki so jih mladi ljudje videli na Francoskem ali v Nemčiji, — o kaki samostojni osebnosti med njimi pa ni govora. — Sedaj sem jih zopet gledal v Ljubljani. Odkrilo se mi je še tretje: Oni niso samo v naših skromnih razmerah samostojna individualnost v okviru velikega srednjeevropskega slikarskega razvoja; niso po svojih stremljenjih samo med najnaprednejšimi vrstami jugoslovanskih umetnikov, ampak tudi med njimi samimi se mi je ob tej priliki odkrila vrsta jasno orisanih umetniških osebnosti. Namen zadnje razstave gotovo ni bil v prvi vrsti to stran poudariti, — to je moj osebni doživljaj, ki je utemeljen v naznačenem razvoju mojega opazovanja, a osebno se mi zdi ta pridobitev zadnje razstave najvažnejša. — O zadnji kot o vsaki naši razstavi smo čitali že itak dosti v naših časopisih, političnih in drugih; dvomim pa, da bi imelo dosedaj od teh poročil kaj koristi občinstvo, kateremu so namenjena, še manj pa bržkone razstavljalci. Zato ne bom hodil po izhojenih sledéh. — Samo nakratko bom poudaril glavne misli, ki sem si jih napravil ob tej razstavi. Prvič, sem dejal, se mi je odkrilo nekaj čisto določenih osebnosti naše v prvi vrsti slikarske umetnosti. To so: Jakopič, Grohar, Sternén, Jama, Vavpotič, Vesel. Nisem jih brez vzroka navedel v tej vrsti; seveda bi jih bil ravnotako lahko narobe. Dveh med njimi ni mogoče zamenjati; niti tistih, ki sta si najbližja — čim dalje sem jih ločil v tej vrsti, tem večji je kontrast med njimi; čim bliže so si v tej vrsti, tem večje sorodstvo. Ta vrsta gre od skrajnega barvnega impresionizma pri Jakopiču čez probleme svetlobe in ozračja v družbi z rešitvijo te naloge samo s sredstvi barve do vedno določnejšega označevanja telesnih oblik v polni dnevni luči in komplicirani ali omejeni razsvetljavi notranjih prostorov

kot pri Vavpotiču in Veselu. Pri prvem delu navedene vrste naših umetnikov je glavno veselje nad osvojitvijo ene poti zunanjega sveta, ki so si ga s svojimi zmožnostmi v eni ali drugi smeri priborili od narave, pri drugem delu pa stopa tudi duševna stran v ospredje, ki se potencira pri Veselu do koncepcij, ki nam niso neposredno jasne ali pa se nam zdi ta rešitev skoro banalna (krotenje moči; usoda umetnikova), ker so bili kljub temu nagí akti v različnih pozah za Vesela važnejši kot pa ideja v svoji nujni jasnosti. — Poleg te centralne skupine zadnje razstave moramo med slikarji omeniti posebno Hinka Smrekarja kot karikaturista čisto nenavadnih zmožnosti za naše razmere. Vse karakteristične poteze na človeku tako porabi, da je vtis izboren; njegov duh je silno prožen, zato tudi ne zapade šabloni in najde vedno novih duhovitih motivov na svojih »modelih«. Ta duševna prožnost ga vodi tudi na polje pravljíčne ilustracije, toda ta se mu posreči le, kadar je tudi humoristična, samo naivna mu pa ne odgovarja posebno. — Tratnik je razstavil samo eno veliko risbo »Obupana mati«, ki je pa ena najsilneje učinkujočih reči na razstavi. — Gaspari je primitiven umetnik, ki precej dobro komponira različne narodne motive, na pot samostojnega ustvarjanja, četudi se ponuja kot narodno blago, mu ne bomo sledili. — Med slikarji opozarjata nase tudi Anica Zupanec in Perhavec, ki stremita po stopinjah svojih učiteljev za novimi načini slikarskega izražanja. Posebno Anica Z. se mi zdi prav spretna učenka Weissgärberjeva. — Tudi kiparjev ne smemo prezreti. Za izrazom stremi med njimi posebno Dolinar, ki rad poizkuša svojo silo na portretu. Markantno delo je Jakopič. Štefic je začetnik, a že ob teh začetkih se mi zdi, da stopijo daleč v ozadje Zajčeve skice, — povodenj nagih teles, komponiranih šablonsko po potrebi kot osnutki za gipsaste kipce.

Štefic je duhovitejši in monumentalnejši v kompoziciji in izvedbi. — To je kratka slika zadnje razstave. Dokazuje, da našim umetnikom ne manjka resnosti, duševne sile in tehnične spretnosti. Naše občinstvo gre sicer v razstavo, a ko se vrne, pravi, da naših umetnikov ne razume. Seveda ne, ker gre razumevat tje, kjer sploh ne gre za razumevanje. Glej, primerjaj — in uživaj to, kar ti ugaja! Druge poti ni. Kdor je ukovan v okove tradicionalnega okusa, se jih bo edino na ta način oprostil; lahko mu spišemo debele knjige, a ne bodo ga izpreobrnilo, če ga ne izpreobrnelo dela sama, samo ogniti se jih ne sme. — Razstava ni zbirka najboljšega, česar so umetniki zmožni, ampak samo dokaz, da živijo, se razvijajo in mislijo v bodočnost, čeprav jih občinstvo prezira. Zato je najbolj napačen sklep, ki ga naše občinstvo izvaja, ko vidi te slike, da naši umetniki niso nič več in nič drugega zmožni kot teža, kar so razstavili. Ako razstavljajo v prvi vrsti skice, sklepa občinstvo, da niso zmožni celotnih slik, ali celo, da so preleni zanje; ako razstavljajo samo posvetne predmete, — da niso zmožni dela za cerkve itd. Takih napačnih konsekvenc bi lahko več naštel. Zato bi se mi zdelo jako umestno ako bi tudi tozadevno enkrat naši slikarji, kiparji in arhitekti, kolikor se jih je oprostilo okov zastarelega okusa, pokazali svoje misli in načrte. To bi vzbudilo javno diskusijo, in naj bi bila ta v posameznih slučajih s stališča umetnika še tako malenkostna, dà, celo pogosto smešna — korist bi bila gotovo obojestranska, posebno pa stvarna. Po naših cerkvah se še veliko slika, a žal večidel tako, da bo mogoče že prihodnja generacija odstranjala ta dela, ker ni nobenega dvoma, da se širi iz velikih mest boljši okus, ki bo enkrat pravtako kot danes izobrazba prodril v najširše sloje."

Dr. Fr. Stelè.

BOLGARI POBIRAJO MRLIČE PRED ČATALDŽO.

TO IN ONO.

Balkanska vojska.

Vojska — kruta beseda! Kako lahko in hitro izgovorjena, kako kmalu napovedana, navdušeno započeta! A za njo se vleče gorje, razočaranje, trpljenje, bolezen, lakota, smrt z neskončnim spremstvom solzâ, revščine in muk. Požgana sela, razdejani domovi, kupi mrtvih vojakov, jokajoče sirote! Kdo more prešteti to zlo? Državniki sedajo k mizi in štejejo, koliko milijonov in milijonov državnega premoženja je porabljenega, koliko tisočev vojakov je izdihnilo na bojnem polju, koliko tisočev leži v bolnicah. A še veliko večji je račun, ki ga človeška roka ne more pisati in ga le sluti čuteče srce —: gorje nešteti rodbin, ki so izgubile svoje očete in brate, svojo nado in svoje hranitelje. Tudi na balkanskem bojišču, koder je padal tako naglo udarec za udarcem, je nastopil odmor, nad katerim je mogoče pregledati uspehe in neuspehe in vsaj približno soditi o žrtvah. Medtem, ko v Londonu sedajo k obravnavam zastopniki balkanskih bojujočih se držav, preglejmo, kaj se je godilo na bojnem polju zadnje tedne, odkar smo sklenili lanski letnik našega lista! Poročila so sicer raztresena, često si nasprotujoča, a ko se izloči vse, kar je v živahni žurnalistiki pristranskega in fantastičnega, pobarvanega ali izmišljenega, stopijo konture te vojske jasno na dan.

Črnogorci ne morejo v Skader. Junaške čete, ki znajo braniti kakor orlovska zalega svoje strme gore proti sovražniku, se v dolini ne morejo razviti v rednem obleganju dobro zavarovane in umno branjene moderne trdnjave. Črnogorci so taktiko burnega juriša prenesli tudi tje, koder je treba potrpežljivega izkustva in vednostne izobrazbe. To so plačali z mnogimi žrtvami, in ko so si prste opekli, jim je upadlo zaupanje. Črnogorci gredo v vojsko kar v rodbinah. Oče, sinovi in sorodniki so ena četa, žene jim nosijo hrano na bojišče. Častniki niso izvežbani za obleganje modernih utvrdb. Zato so Turki napade na Taraboš vse odbili, in sedaj celo izpadajo iz trdnjave, da bi pregnali Črnogorce s širočke gore in z Oblika, koder so se ti utrdili. V dolini delajo velike ovire povodnji vsled hudega deževja. Da doseže vsaj nekaj uspeha, je šel general Martinović na jug ob obali in je zavzel Meduo in se pri Lešu sešel z Srbi, pustivši pred Skadrom Gjurovića. Vojni stroški so izpraznili črnogorsko blagajno; vlada je potegnila nase avstrijski denar, kolikor ga je mogla dobiti iz prometa, in izdala assignate. Položaj Črnogorcev se je še poslabšal, odkar se je začelo gibanje za albansko neodvisnost, ker so se albanski rodovi obrnili proti Črnogorcem. Da dvigne zaupanje in pogum Črnogorcev, je kralj Nikita sam prevzel poveljstvo. Hasan Riza bej pa mora biti še dobro založen, ker v kljub premirju strelja še vedno iz Skadra.

Grška je imela najmanj težav in je vsled tega postala prevzetna. Sicer grško brodovje ni bogvekaj vredno, vendar je zadostovalo, da je general Kunduriotis zavzel več turških otokov, med njimi Mitilene in Chios. Seveda je vprašanje, če jih bodo smeli Grki obdržati. Grki so hiteli, da se polaste Soluna, dasi v Epiru še daleko niso bili potrli turške moči. Janine se niso upali vzeti v odkritem boju. Solunske lavorike

so bile cenejše. Pa Grkom ni bilo le za lavorike, ampak bolj za druge stvari. Kmalu so prišli iz Soluna glasovi o ropih in tatvinah grških čet. Grki so se polastili turških državnih in carinskih uradov in jih seveda izpraznili zase. Rešitelji so se pokazali kot plenitelji. A preden so se bili Grki brez boja polastili Soluna, so bili že tje prišli Bolgari. Zapadna bolgarska armada je od Stiplja in po dolini Strume prodirala proti jugu in je tudi prišla v Solun. Medtem ko daje obnašanje Grkov povod k hudim pritožbam, so Bolgari v Solunu resni in mirni ter se ne pregreše nad tujo lastjo. Prišlo je pa med obojimi že do ostrega nasprotstva, in kmalu bi si bili zavezniki že stopili nasproti v krvavem boju, ako ne bi bili Bolgari s svojo zmernostjo preprečili prelivanja krvi. Kaj bo s Solunom? Komu ga bo prisodila mednarodna konferenca? Grki ga seveda reklamirajo zase in ustanavljajo svoje urade tudi po polotoku Chalkidike. Judje v Solunu so prosili Srbe, da bi smeli judovski begunci iz Makedonije nazaj v kraje, ki so sedaj pod srbsko oblastjo. A Srbi nimajo veselja do te tovarišije in pravijo, da si bodo to šele po vojski premislili. Premirju ni hotela Grška pristopiti in je s tem prekršila solidarnost balkanske zveze. Grki so pač mislili, da bodo čas med premirjem mogli porabiti za nadaljnje zmage nad Turki in si tako utrditi stališče pri sklepanju miru. A zdi se, da so se vrezali, kajti pri Janini je Zeki paša zbral in utrdil ostanke svoje armade in je Grke pognal v beg. Sedaj ga oblegajo v Janini.

Bolgarija se je ustavila pred Čataldžo in ne more preko te utrjene črte, ki sega od Derkosa do Bøjük Čekmedže . . . Dne 18. novembra se je začela večdnevna bitka, ki pa v kljub velikim žrtvam na obeh straneh ni prinesla nobenega uspeha. Ravnotako je pred Odrinom. Turki streljajo izza svojih železno-betonskih utrdb na Bolgare, ti pa iz svojih jarkov nazaj; streljanje se vrši večinoma indirektno in ne prizadene skoro nobene škode. Prej ali slej se mora Odrin vdati radi pomanjkanja. Pred Čataldžo pa se je dne 30. novembra sklenilo med zastopniki bojujočih se strank premirje, ki mu slede že mirovni dogovori v Londonu. Bolgari so vzeli tačas še Dedeagač in Gümüldžino ter poškodovali turško vojno ladjo »Hamidie«.

Srbi so v dvodnevni bitki pri Bitolju zavzeli mesto, 30.000 pušk in 30 milijonov patron je prišlo v njihove roke. Odtod so vzeli Lerin in Resan, Debar in Elbasan, 23. novembra je padel Ohrid. Vsa Ljuma se je Srbom podala. Makedonija je grozno opustošena. Turki so na begu požigali, a tudi Srbi so kruto postopali, kljub protestu avstrijskemu so zasedli Leš, kjer se je general Jankovič združil s Črnogorci, in Drač. Silno težaven je bil pohod Srbov skozi albanske gore proti morju, in zdi se, da je srbska kolona, ki je svoje meče pomočila z morskimi valovi, da tako vzame v posest jadransko obal za Srbijo, odrezana od doma, ker ima v hrbtu po samostojnosti hrepenče Arnavte.

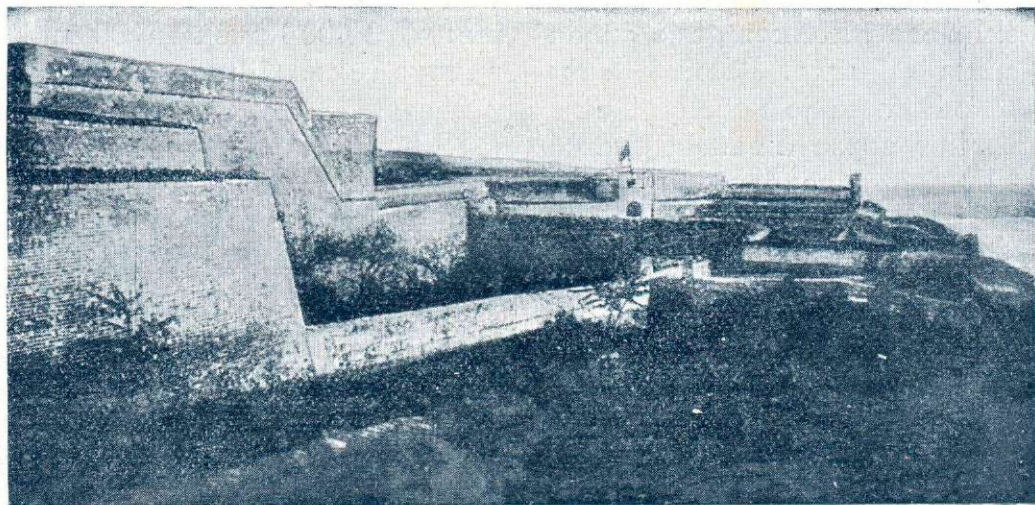
Albanci so namreč dne 27. novembra proklamirali svojo neodvisnost. En dan, preden so bili prišli Srbi v Drač, so tam proglasili avtonomno Albanijo.

kar so storili potem po vseh albanskih mestih in selih. Važno je, da se je ravno v tem času proglasilo podaljšanje trozveze med Avstrijo, Italijo in Nemčijo, in pod to patronanco se je konstituirala provizorična vlada albanska, ki ji stoji na čelu Ismail Kemal. V vladnem odboru sta 2 katoličana, 3 pravoslavni in 5 moslimov, sestavili so tudi senat 18 članov. Ker pa Srbija vzdržuje svojo zahtevo, je nastala velika napetost med Avstrijo in Srbijo; govorilo se je že celo o vojski, ker so baje Srbi umorili avstrijskega konzula Procházko v Skoplju, a ta govorica se je izkazala kot neutemeljena. Pač pa je avstrijska vlada v tem času vojnega razburjenja dosegla, da je državni zbor sprejel važni zakon o vojnih dajatvah. V najvišjih vojnih krogih pa se je izvršila izpremema. Vojni minister Auffenberg je nenadoma padel, in z njim je šel načelnik generalnega štaba Schemua. Na njiju mesti sta prišla general Krobotin kot minister in Conrad pl. Hötendorf zopet na svoje prejšnje mesto v generalnem štabu, odkoder je bil moral odstopiti, ker je bil v nasprotstvu z diplomacijo. Mirovna konferenca, ki se je dne 16. decembra sešla v Londonu, je sedaj velevažna. Zastopniki balkanskih vojskujočih se držav se pogajajo s Turčijo o pogojih za mir, v katerih se bodo težko mogli zediniti, ker Turčija neče odstopiti Odrina in več drugih delov svoje države. Ko se to prvo vprašanje reši, pride na vrsto drugo, morda še težje: Kako plen razdeliti med štiri zmagovalce? Kako se prevzame turški dolg, ki znaša do 5 milijard? Seveda morajo tudi diplomatije velevlasti modrovati o svetovnem položaju, in tvarine jim ne manjka, kajti oglasila se je že Rumunija, ki hoče tudi dobiti nekaj plena, dasi se ni vojskovala, našli so, da žive v Makedoniji neki Kucovlahi, ki bi tudi radi postali avtonomni, Francija bi pri tej priložnosti rada dobila »protektorat« nad Sirijo, Rusija zahteva zase prost prehod skozi Dardanele, Anglija se zelo interesira za Egejske otoke in bi si rada ustvarila nov Gibraltar ali Suez, Nemčija pravi, da mora braniti svoje interese ob Bagdadski železnici — in tako dalje. Nevarno pa je, da Rusija zbira ogromno vojno moč ob gališki in bukovinski meji.

Al' immortalité! — Francoska akademija nesmrtnih ima vsako leto slovesno sejo, kjer po slavnostnem

govoru razdeli razne nagrade za krepostna, literarna, umetniška in znanstvena dela. Letos je zborovala akademija 21. novembra. Izročeni ji je bilo 648 raznih del, nagrajenih je bilo 126 v skupni vsoti 114.350 fr. Na tej seji je govoril znani francoski politik Aleks Ribot. — Med odlikovanimi za krepostna, junaška dela v službi ljubezni do bližnjega je vsako leto primeroma največ svečenikov, posebno pa karitativno delujočih redovnic. Prvi dar za krepost je letos prejel provincial bratov krščanskih šol v Palestini, brat Evagre. — Za literaturo je prejel prvo nagrado v znesku 15.000 fr. mlad pisatelj André Lafon za delo »L' élève Gilles«. — Ta povest je docela preprosta in vsakdanja, nobene intrige, nobenega konflikta med strastmi. Pripoveduje, kaj se godi v duši devetletnega dečka, ki ga mora njegova rodbina poslati z doma v šolski koleg. O dogodkih poroča vse samo deček; iz tega posname čitatelj, da je zadel rodbino usoden skrivnosten udarec, ki je dečku zakrit, a ga vendar sluti in bridko občuti, ne da bi prodiral v njegovo tajno, še manj pa da bi govoril o njem. To tiho, samotno, bolešno razmišljanje vzbuja v njem v zavodu vsak dan silnejši nemir, nekega dne pa mu tragičen slučaj naenkrat razgrne vso morečo tajno; on zve, da se je očetu omračil um in da se je zmešan umoril. S fino psihologijo označuje pisatelj po dečku vse značaje v povesti: šolske tovariše, staro teto, skromno deklo in trpečo mater. Vse to poroča pisatelj v krasnem slogu in izbranem jeziku. Povest se razvija v tajinstvenem polmraku nezavestne melanholije, a vanjo posije končno žarek poguma, da deček sklene junaško se boriti à l'hostilité de la vie — s sovražnimi silami življenja. A. K.

Naše slike. Akademično društvo »Danica« na Dunaju je svoji mlajši sestri »Zarji« v Gradcu podala lep dokaz bratovske vzajemnosti — plaketo, ki jo je izdelal akademični kipar J. Vrbanija, član »Danice«. — Joshue Reynolds, od katerega prinašamo »Pevo — joče anđele«, je znamenit angleški slikar. — Več slik balkanskih mest, ki igrajo važnejšo vlogo v vojski, prinašamo danes. Trnovo (str. 17) je starodavno mesto, nekdanja prestolnica, koder še zdaj kronajo bolgarske vladarje. Kot glavno mesto ga je izpodrinila moderna Sofija. Bitolj ali Monastir je glavno mesto zapadne Albanije, ki jo označujeta veliki jezera Ohridsko in Preopa. — Knackfussova slika (str. 20) spada k članku dr. Grudna o Zatonu polumeseca.

UTRDBE PRED ODRINOM.

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov
Ljubljana

Potjanska cesta šte. 8
v lastni hiši.

se priporoča p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštnine prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino tvrdke Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Kamnoseški izdelki iz marmorja za
cerkvene in pohištvene oprave,
spomeniki iz marmorja, gra-
nita ali sijenita, živo in uga-
šeno apno se dobi pri

Ateljizu Vodniku

kamenarskem mojstru
Ljubljana, Kolodvorska ulica

Podobarski in pozlatarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cerkvenim predstojništvom v naročila za izvrševanje vsakovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev v raznih slogih, kipov in svetniških solj iz lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača tvrdka.

Zena, kateri manjka potrebne gospodinske izobrazbe, ne bo znala umno voditi domačega gospodinjstva.

Ker je pa od pravilnega gospodinjstva v prvi vrsti odvisna sreča in blagostanje družine, je za vsako slovensko ženo in deklco sveta dolžnost, da si pridobi tozadevno strokovno izobrazbo.

K tej izobrazbi bo pripomogla v obilni meri poljudno ter praktično sestavljena knjiga, ki uvaja naše žene in dekleta v vse panoge gospodinjstva in ki je pred kratkim izšla pod naslovom:

Gospodinjstvo.

Navodilo za vsa v domačem gospodinjstvu važna opravila.

Solam in gospodinjam sestavila
S. M. LIDVINA PURGAJ.

Cena K 2.20, vezana K 2.80.

MAGDALENE PLEIWEISOVE

Slovenska : kuharica :

Sesti natis priredila

S. M. FELICITA KALINŠEK.

To je najboljša slovenska kuhinjska knjiga, bodisi za začetnico, bodisi za kuharico, ki se želi povzpeti na vrhunec kuhinjske umetnosti. Slovenska žena, ki hoče biti dobra gospodinja, te knjige ne bo mogla pogrešati.

Knjiga poučuje, kako je treba jedila pripravljati, da so okusna, obenem pa daje tudi navodila, koliko se lahko v kuhinji prihrani. Popolna izraba živil je v času splošne druginje naravnost življenska potreba.

Velika izdaja (nad 600 strani, z 18 večbarvnimi tabelami) K 5.20, vezana K 6.—; okrajšana izdaja (okoli 350 str.) K 3.—, vezana 3.60.

Zunanji nastop in lepo olikano vedenje odločujeta prav pogosto o sreči človeka. Kar prvi nepravilni nastop pokvari, časih ni mogoče nikdar več popraviti. Zato bodi prva skrb vsakogar, da si omisli »Knjigo o lepem vedenju«, ki je edina te vrste med Slovenci. Ta knjiga mu bo pravilno svetovala v vseh dvomljivih slučajih in ga varno vodila skozi družabno življenje.

Vseskozi se ozira knjiga tudi na posamezne stanove obojega spola; tudi za mladino je knjiga zlata vredna.

Knjiga o lepem vedenju

Spisal URBANUS.

Velja K 3.—, elegantno vezana K 4.—.

= Katoliška Bukvarna v Ljubljani. =

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od 8. do 12. ure dopoldne hranilne :: vloge ter jih obrestuje ::

po $4\frac{3}{4}\%$

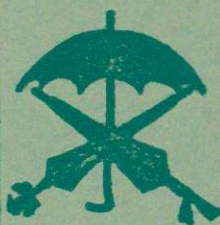
brez odbitka, to je: daje za 100 K čistih 4.75 K na leto. Rentni davok plača hranilnica sama.

registr. zadruga z omejenim poročtvom
Kongresni trg šte. 19.

Prolet Kalan Andrej l. r., predsednik.
Kanonik Sušnik Jan. l. r., podpredsedn.
Dr. Fran Belšak l. r., zdravnik v Ljubljani, podpredsednik.

Rentni davok plačuje iz svojega. Zunanji vlagatelj se za pošiljanje denarja na razpolago brezplačno položi na pošto brez naklade.

Daje tudi svojim članom predujme na osebni kredit, vračljive v 7 $\frac{1}{2}$ leta (90 mesecih) v tedenskih, oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Tovarna dežnikov in solčnikov

L. Mikusch

v Ljubljani, Obštni trg 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, trpežno izdelanih, po najnižjih tvorniških cenah.

Prevleke in poprave se izvrše dobro in poceni.

Domsta trgovina

Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina z izgotovljeno obleko

Priporočava se prečasnih duhovščini v naročja za izvršitev razsodnih

duhovniške obleke

iz zagotovljenih dobrih, trpežnih blag razne kakovosti. Imenitna imava prav mnogo v zalogi. Postreževa na željo z vzorci ter sva v stari vlad nakupovanja v manjših in obširnih trgovinah postreči z istinito dobrim blagom in natančno izvršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospoda, dečka, gospe in dekle po naj-novejšem kroju in lepih vzorcih

Zaloga srajc, ovratnikov in kravat za gospode.

Ilustrirani ceniki so franke na razpolago.

Najboljša, najsigurnjša prilika za štedenje!

Lastna glavica K 704.939.27.

Najboljša, najsigurnjša prilika za štedenje!

Denarni promet l. 1911. čez 82 milijonov kron. - Stanje vlog čez 22 milijonov kron.

Ljudska posojilnica

registrirana zadruga z omejeno zavozo

Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 6

prilika, v lastni hiši, nasproti hotela „HOTEL“, za frančiskanke cerkve

sprejema **hranilne vloge**

vsak delavnik od 8. ure zjutraj do 1. ure popoldne

ter jih obrestuje po $4\frac{3}{4}\%$

brez kakega odbitka, tako da prejme vlagatelj od vsakih

100 kron čistih 4.50 na leto.

Hranilne knjižice se sprejemajo kot gotov denar, ne da bi se njih obrestovanje kaj prekinilo. Za nakupanje po pošli so poštne-hranilnične položi na razpolago.

Fran Povše, komerc. svetnik, vodja, grafičar, drž. in dež. poslanec, predsednik; Josip Šiška, stolni kanonik, podpredsednik; odborniki: Anton Belec, posest., podjetnik in trgovec v St. Vidu nad Ljubljano; Dr. Jos. Dermastla; Ant. Kobi, posest. in trgovec, Drag pri Berezovici; Karol Kuschegg, veleposest. v Ljubljani; Matija Kolar, stolni dekan v Ljubljani; Iv. Kregar, svetnik trg. in obrtne zbornice in hišni posest. v Ljubljani; Fran Leskovic, hišni posest. in blag. »Ljud. posojilnice«; Ivan Poljak ml., tovarnar; Karol Poljak, tovarnar in posest. v Ljubljani; Gregor Šilbar, župnik v Rudniku.

== Za hranilne vloge jamči deželna Kranjska. ==